

❦ รอมือละห์ แซเยะ ❦
ใจอาสาที่หยุดไม่ได้

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัสสร บัตรประโคน

“

ช่วงที่เรียนจบแล้ว แต่ยังรักที่จะทำงานอาสาเช่นนี้อยู่ เลยเขียนโครงการขอทุนกับหน่วยงานรัฐในพื้นที่ แต่ก็รอนานมาก เคยนึกท้อและเวทนาตัวเอง ทั้งที่ไม่มีจะกินแล้วยังมาอาสาอยู่ได้...เกิดความสับสนว่าจะเลือกสิ่งที่รักหรือสิ่งที่จำเป็นกับชีวิตก่อน

”

การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักศึกษาในสถานการณ์ความไม่สงบมักได้รับความสนใจจากสาธารณะ และถูกคาดหวังให้เป็นพลังสำคัญในการแก้ไขและคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้นักศึกษารู้สึกว่า พวกเขากำลังแบกรับภาระที่หนักเกินตัว เพราะบางคนเพิ่งประสบกับสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงเช่นนี้เป็นครั้งแรกในชีวิต

รอมือละห์ แซเยะ หรือ “ละห์” ผู้ประสานงานกลุ่มเยาวชนใจอาสาอ่อนทบทวนถึงจุดเริ่มต้นของกลุ่มสมัยยังเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ. ปัตตานี)

“ช่วงปี 2547 มีข่าวลือเรื่องคนถูกฆ่าและถูกอุ้มหาย มีกลุ่มนักศึกษาซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ลงไปเยี่ยมครอบครัวและเก็บข้อมูลเรื่องนี้ พวกเราเรียกกันว่า ‘นักศึกษาลงพื้นที่’ แต่การไปของผู้ชายมักถูกสงสัย สอบถาม ตรวจค้น ต่อมาจึงเริ่มชักชวนนักศึกษาหญิงไปด้วย ซึ่งทำให้การเข้าพื้นที่ทำได้สะดวกมากขึ้น”

การลงพื้นที่เยี่ยมบ้าน ให้กำลังใจ และเก็บข้อมูลได้รับความสนใจ โดยเฉพาะการสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิเครือข่ายครอบครัว ภายใต้การดำเนินโครงการ “เยาวชนใจอาสาเพื่อครอบครัวในสี่จังหวัดชายแดนใต้” และมีชื่อเรียกกลุ่มอย่างเป็นทางการว่า “เยาวชนใจอาสา”

“เรายังเขียนโครงการกันไม่เป็นเลย พี่เลี้ยงซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่มูลนิธิ เขาช่วยแนะนำ บอกให้เราคิดว่าอยากทำอะไร อยากช่วยเหลือชาวบ้านเรื่องอะไร อยากให้มีอะไรเกิดขึ้นที่นี่ แล้วได้ออกมาเป็นโครงการ คนข้างนอกอาจมองเห็นแต่ความก้าวหน้า และการเคลื่อนไหวที่เข้มแข็งของเรา แต่ข้างในเราเองยังไม่รู้อะไรมาก ก็เพิ่งเรียนรู้ไปพร้อมกับคนอื่นในสถานการณ์นี้เหมือนกัน มีสื่อติดต่อขอสัมภาษณ์ บอกตรงๆ ว่า ตอนนั้นไม่อยากคุยเลย แต่หนีไม่ได้”

จากปี 2547 กลุ่มเยาวชนใจอาสาทำกิจกรรมในพื้นที่ มีงานหลักเป็นการเยี่ยมเยียนครอบครัวผู้สูญเสีย การจัดพบปะระหว่างครอบครัวที่มีจิตอาสาในกรุงเทพฯ และครอบครัวผู้สูญเสียในพื้นที่ จนถึงประมาณกลางปี 2550 ทางกลุ่มต้องเริ่มมองหาแหล่งทุนที่จะสนับสนุนการทำงานด้วยตนเอง และเป็นความรับผิดชอบของแกนนำกลุ่มอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

“ช่วงที่เรียนจบแล้ว แต่ยังรักที่จะทำงานอาสาเช่นนี้อยู่ เลยเขียนโครงการของทุนกับหน่วยงานรัฐในพื้นที่ แต่ก็รอนานมาก เคยนึกท้อและเวทนาตัวเอง ทั้งที่ไม่มีจะกินแล้วยังมาอาสาอยู่ได้ เราก็คือเป็นมนุษย์ธรรมดา ต้องกิน ต้องอยู่ ต้องดูแลคนอื่น รู้สึกกดดัน เกิดความสับสนว่าจะเลือกสิ่งทีรักหรือสิ่งที่จำเป็นกับชีวิตก่อน”

รอมือละห์แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าด้วยการผันตัวเองไปเป็นแม่ค้าขายน้ำปั่น สัมตำขนมหวาน อาศัยว่าตัวเองชอบกินด้วย ได้เพื่อน พี่น้องมาช่วยกันอุดหนุน ช่วยให้ไม่มีรายได้ระหว่างรออนุมัติโครงการ แต่เมื่อได้รับงบประมาณสนับสนุนกิจกรรม จากแผนที่วางไว้หนึ่งปีกลับต้องเร่งรีบทำไม่กี่เดือน

“ได้งบประมาณเพื่อทำกิจกรรมหนึ่ง แต่ได้จริงช่วงสามเดือนก่อนปิดงบ ต้องเร่งใช้งบให้ทันเวลา ถ้าเป็นราชการก็คงทำได้เพราะแค่ไปจัดการอบรมในโรงแรมไม่กี่ครั้งก็หมดแล้ว แต่เราเสียตายเป็นแล้วกิจกรรมเราเป็นการเยี่ยมบ้านแต่ละเดือน ชื่อของเยี่ยมแล้วเอาเด็กในครอบครัวที่ไปเยี่ยมมาเข้าค่ายกัน เราทำได้แค่เยี่ยม ไม่ทันพาน้องไปเที่ยว ส่วนงบประมาณที่เหลือต้องมาใช้เป็นงบกลางการบริหารสำนักงาน มีการเสนอให้ทำต่อแต่ถ้าแบบนี้ไม่อยากทำแล้ว”

ปัจจุบันกลุ่มเยาวชนใจอาสาได้ดำเนินโครงการส่งเสริมอาสาสมัครเยาวชนในท้องถิ่น ทำกิจกรรมกับเยาวชนเพื่อให้เกิดความรักระหว่างกัน ช่วยดูแล เป็นเพื่อนให้กำลังใจ ช่วยเหลือกัน และสร้างจิตอาสาแก่เยาวชนในท้องถิ่น

เยาวชนอาสาเพื่อเยาวชน ใช้ความเป็นเพื่อนในการดูแลเพื่อน

“กิจกรรมจะเป็นการแนะแนวกลุ่มเยาวชนของเรา สร้างความเป็นเพื่อนกันระหว่างเราที่เป็นคนนอกกับเยาวชนในพื้นที่ แต่สิ่งสำคัญคือการสร้างความสัมพันธ์ของเขาเองให้เขาดูแลกันและกัน มีปัญหาคุยกันให้มากที่สุด ดูแลคนใกล้ตัวเรา ช่วยคนรอบข้างเรา กลับไปดูแลคนรอบข้าง ขยายไปสู่ชุมชนของเรา อาจจะนำไปสู่ค่ายชุมชนแต่ละแห่ง เพราะการทำค่ายเป็นโอกาสที่จะได้คุยกัน ลดความขัดแย้ง เราเห็นตัวอย่างที่ผู้ใหญ่บ้านกับสมาชิก อบต. ไม่ลงรอยกัน พอเข้าไปทำกิจกรรมมันมีพื้นที่ให้เขาคุยกัน”

เดิมสำนักงานของเยาวชนใจอาสาตั้งอยู่ในเมืองปัตตานี เพราะสมาชิกส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา มอ.ปัตตานี เมื่อต้องแยกย้ายกันไปทำงาน เหลือเพียงแกนนำบางคน จึง

มีการเปลี่ยนแปลงย้ายสำนักงานตามแกนนำ สำนักงานใหม่จึงได้มาลงหลักปักฐานที่ นครราชสีมา บ้านเกิดของรอมือละห์

“จะบอกว่าเป็นความเห็นแก่ตัวของเราก็ไม่ว่า แต่ถ้าคิดถึงใจที่อดทนรออย่างไม่มีย่อท้อของเรา ไม่ไปสมัครงานที่ไหนเลย เราชักงานนี้และรู้สึกว่าคุณอื่นรักงานนี้ไม่เท่าเรา แล้วงานผูกพันกับครอบครัว เพราะตอนเราท้อ คิดถึงบ้าน คิดถึงครอบครัวมันวิ่งกลับไปไม่ได้ทันที ระยะเวลาจริงไม่เป็นอุปสรรค แต่พอรู้ว่ากลับไปไม่ได้ ระยะเวลามันยิ่งไกลออกไปอีก ขอเอางานกลับมา เพื่อมาอยู่ใกล้ครอบครัว ประกอบกับที่นี่ยังไม่มีโครงการ ในลักษณะนี้ เลยลงตัว ถ้าครอบครัวเราพร้อม งานก็จะดีด้วย”

รอมือละห์มีพี่น้องสิบคน เธอเป็นคนโตได้ทำงานคนเดียวที่พอเป็นกำลังและที่พึ่งของน้อง แม้ว่าเธอยังเรียนและไม่มีงานประจำ ก็ยังต้องส่งเสียและเลี้ยงดูน้องสาวคนถัดจากเธอ ในชีวิตนักศึกษาจึงไม่มีเวลาปิดเทอมเลย แต่ละเทอมต้องทำงานเก็บเงินเป็นค่าเรียน ค่าใช้จ่ายระหว่างเรียนของตัวเอง รวมถึงของน้องสาวด้วย

“ปิดเทอมเราอยากจะกลับบ้าน ไปอยู่ใกล้ครอบครัว เห็นคนอื่นที่ได้กลับบ้าน เดือนละครั้ง สองครั้ง แต่เรากลับต้องไปทำงาน เราเลยหยอหยวนหยุดมาโดยตลอด อยากจะหยุดอยู่บ้าน อยู่กับครอบครัวเหมือนหลายคน เหมือนกับคนขาดมาโดยตลอด จนกระทั่งทำงานเงินเดือนแรกของเรา ก็ต้องนำมาให้ดูแลน้อง เป็นความรู้สึกของคนน้อยใจ โดยเฉพาะกับพ่อ ซึ่งเขาเป็นผู้นำครอบครัว ทำไมพ่อไม่คิดวางแผนชีวิต มีลูกมากแล้วเลี้ยงไม่ดี เกิดออกมาแล้วดูแลไม่ได้ แล้วทำไมต้องเป็นเราที่ต้องมารับผิดชอบเรื่องนี้แทน”

ก่อนจะปล่อยให้ความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจทับถมหัวใจไปมากกว่านี้ เธอจึงพยายามมองโลกในแง่ดีว่า สิ่งที่เกิดขึ้นได้ถูกกำหนดไว้แล้วและพระเจ้ากำลังทดสอบตัวเธออยู่

“ทุกอย่างที่พระเจ้ากำหนด ครอบครัวเรายังขาด และบกพร่อง ตัวเราเป็นเหมือนผู้เติมเต็มให้แก่ครอบครัว เป็น “ริสกี” (หมายถึงสิ่งที่พระเจ้ากำหนดให้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต—ผู้เขียน) น้อยๆ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่เกิดขึ้น เราเกิดมาเพื่อคำจุนครอบครัว จากที่เคยคิดว่า ตัวเองถูกเบียดเบียนก็หายไป เรามองเห็นพ่อที่นำสงสาร ซึ่งลูกต้องช่วยเหลือ”

ในวัยเด็ก รอมือละห์ไม่ได้เติบโตในครอบครัวพ่อแม่ที่แท้จริง แต่ต้องไปอยู่ในการอุปการะของลุงกับป้าซึ่งไม่มีลูกเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระพ่อแม่

“ตอนเด็กคิดว่าตัวเองเป็นเด็กมีปัญหา พ่อแม่ไม่ได้ดูแล เรียนโรงเรียนเดียวกันกับน้องสาว เราเจอกันทุกวัน จำได้ว่าน้องจะเอาของฝากจากแม่มาให้ตลอด ส่วนเราคิดน้อยใจพ่อแม่สารพัด จนวันหนึ่งน้องเขาบอกว่า ‘แม่นี่นะ อะอะอะไรก็พี่ละห์ เราอยู่ไกลกับแม่แท้ๆ แม่ไม่เห็นให้อะไรเลย’ หลังจากนั้นอาการน้อยใจหายวับไปทันทีเลย ชีวิตนี้จะต้องทำอะไรอีก แม่รักเรา แม่เป็นห่วง ลุงกับป้าก็ไม่เคยขาดความรักที่มีให้เรา ยืนนิ่งอยู่ตั้งนาน บอกกับตัวเองว่ามีอะไรจะให้น้อง และไม่มีความรู้สึกน้อยใจอีกเลย”

แม้ว่าจะไม่ได้ใช้ชีวิตในครอบครัวด้วยกัน รอมือละห์รู้สึกผูกพันกับแม่มาก ทั้งที่แม่เป็นผู้หญิงชาวบ้าน อ่านหนังสือไม่ออก ไม่เคยออกไปไหนไกลกว่าบ้าน และเลี้ยงลูกทั้งชีวิต กลับเข้าใจความรู้สึกของคนโตมาในโลกที่ต่างกันโดยสิ้นเชิง

“แม้ว่าแม่จะไม่ดูแลเรา แต่ความรักที่แม่ให้เราไม่น้อยกว่าพี่น้องคนอื่นเลย ธรรมดาเราจะไม่ค่อยให้ครอบครัวรับฟังปัญหา แต่พอได้คุยกับแม่ แม่เหมือนอยู่กับเราตลอดเวลา แม่เข้าใจ ไม่ต้องพูดเยอะ สามารถปลอบใจให้หายจากสิ่งแย่ๆ ทั้งที่แม่ไม่ได้อยู่ในโลกกว้าง อยู่แต่ในบ้าน เลี้ยงน้องๆ แต่คำพูดขอแม่กลับทำให้รู้สึกเหมือนแม่ไปกับเรา รู้ว่าเราทำอะไร แม่ฉลาด แม่เก่ง แนะนำเราได้ แค่มองหน้าเธอจะไปอย่างคล่องตัว”

ในวัยล่วงเลยกว่าห้าสิบปี แม่ของรอมือละห์เพิ่งสามารถเขียนชื่อตัวเองได้ เพราะต้องการให้เป็นตัวอย่างสอนลูกให้ขยันเรียน และความเพียรของแม่คนหนึ่งกำลังเริ่มเห็นผลในตัวน้องๆ ซึ่งรอมือละห์เฝ้ามองด้วยความภูมิใจ

“น้องชายจะขี้เกียจเรียน แม่บอกว่า ถ้าลูกไม่เรียน แม่ไปเรียนเอง แล้วแม่ก็ไปเรียน กศน. ชาวบ้านนินทาว่าแก่แล้วยังจะไปเรียนแข่งกับลูก แต่แม่ไม่สน พอว่างยังไปเรียนศาสนา กลับมาสอนลูกๆ อีกด้วย น้องๆ สามารถท่องอัลกุรอานบางบทที่จำเป็นทุกเช้า น้องจะถูกฝึกให้อ่านคัมภีร์ แม่สอนน้องว่าการอ่านเหมือนการทำสวน เราต้องปลูกพืชผักในสวรรค์ทุกวัน ความแก่ของแม่ไม่ได้ทำให้การเรียนรู้อะไรของแม่ลดน้อยลง”

การได้กลับมาดูแลครอบครัวเป็นความตั้งใจของรอมือละห์ ทำให้เห็นชีวิต

ครอบครัวและการทำงานที่สามารถไปด้วยกันได้

“ตัวเราผูกพันกับครอบครัว มีอะไรกับครอบครัวส่งผลกับเรา เมื่อไปอาสาทำงานช่วยเหลือคนอื่น แล้วครอบครัวของเราเป็นอย่างไร อยู่อบอุ่นกันดีไหม รักกันดีหรือเปล่า ถ้าครอบครัวตัวเองช่วยไม่ได้ จะรู้สึกแย่ เราย่น่าจะหาสิ่งที่เล็กใกล้ตัวพร้อมที่สุด ก่อนไปทำสิ่งที่รอนอกมากกว่านั้น”

*** มณฑิรา มลิวรรณ ***
นักข่าวพลเมืองผู้ขอยืนเคียงข้างชาวบ้าน

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัตสร บัตรประโคน

“

เรื่องแบบนี้ต้องใช้เวลา ต้องช่วยกันทำ ช่วยกันสื่อสาร เป็นแรงเสริม
อย่างหนึ่ง เพื่อเปลี่ยนแปลงระดับนโยบายในการแก้ไขปัญหา

”

ท่ามกลางการถกเถียงสื่อเลือกข้างในสถานการณ์การเมืองภาพใหญ่ เหตุการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ผลักดันให้สื่อพลเมืองที่ทำงานสื่อสารเรื่องราวของชีวิตและสังคมที่นั่นต้องเลือกข้างด้วย คำกล่าวยืนยันของ มณฑิรา มลิวรรณ หรือ “อ้อม” นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) หนึ่งในกลุ่มนักข่าวพลเมืองของทีวีไทยที่ได้รับการฝึกอบรมการเสนอข่าวโทรทัศน์ และนำออกอากาศจริงในช่วงนักข่าวพลเมือง

“ยอมรับว่าจุดที่เรายืนอยู่หนักไปทางฝ่ายชาวบ้านและเพื่อนมุสลิม ตั้งแต่แรกไม่เคยไปฟังเสียงทหารเลย เพราะกลัว เรายังไม่ใช่นักข่าวเต็มตัว เหมือนกับเราอยู่ที่สว่าง เราไม่รู้ว่าใครมองเราอยู่บ้าง ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร ถ้าเราไปทำข่าวทหาร บางกลุ่มอาจเข้าใจว่าเราเข้าข้างทหาร เป็นสายทหารมาคลุกคลีกับชาวบ้านหาข้อมูล ถ้าต้องถูกตีความอย่างนั้น ขอลอยกับชาวบ้านจะปลอดภัยมากกว่า”

จากประสบการณ์ที่ได้ลงพื้นที่ สัมผัสกับปัญหาความเดือดร้อน ความทุกข์ยากของผู้สูญเสีย รวมถึงความสนใจที่มีต่อการพัฒนาชุมชน อ้อมเห็นว่าการได้รับความไว้วางใจเป็นสิ่งสำคัญที่สุด

“ถ้าเราเลือกทำงานพัฒนาชุมชน หากไม่ได้รับความไว้วางใจ ถูกปล่อยข่าว อาจถูกเขี่ยออกมาจากชุมชน ในความคิดของเรา ทหารเป็นพวกที่เข้มแข็ง อยู่ในระบบที่ได้รับการตอบแทน การชดเชย และการเยียวยา แต่ชาวบ้านลำบาก (ลากเสียงยาว) ลูกก็เยอะ เป็นพวกหาเข้ากินคำ สามีก็หายไปอีก เรื่องมันโดนใจมากกว่า เราไปคุยกับเขาได้ แต่ทหารเข้าถึงยากกว่า ในโอกาสต่อไปจะฟังทหารบ้าง ถึงเวลาที่เหมาะสมจะนำเสนอความคิด การปฏิบัติหน้าที่ของพวกเขาบ้าง”

งานชิ้นแรกๆ ของอ้อมที่ได้รับการเผยแพร่คือเรื่อง “อารีดำ” เพื่อนนักศึกษาร่วมมหาวิทยาลัยที่ต้องสูญเสียพ่อ ซึ่งถูกคนร้ายลอบยิงและเสียชีวิตหน้าบ้านของตนเอง

“ตอนแรกที่รู้จักอารีดำ เขาเป็นนักกิจกรรมเจ้า ขอบทำกิจกรรมมาก วันหนึ่งแววดาเขาเปลี่ยนไปหลังจากพ่อถูกยิง ก่อนหน้าเคยมีการเตือนให้พ่อเลิกเป็น ขรบ. (ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน) เพราะถูกมองว่าไปรับใช้รัฐ เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ่อตายที่บ้านซึ่งเขาอยู่ด้วยกันและต้องอยู่ทุกวันนี้ คิดถึงจิตใจของเพื่อน จิตใจของแม่เขา

ที่ต้องอยู่บ้านที่เคยมีพ่อ อารีดำกำลังเรียนอยู่ จะมีใครเข้าใจจิตใจเขาบ้าง ถึงมหา'ลัย จะให้ความช่วยเหลือ แต่เหมือนถูกกดดันให้ต้องทำ ไม่ได้ทำจริงจัง เหมือนกลัวว่าถ้าเปิดเผยเรื่องนักศึกษาที่ได้รับผลกระทบจะทำให้ภาพมหา'ลัยเสีย ไม่มีคนส่งลูกมาเรียน แล้วอารีดำของเรา เพื่อนคนอื่น ๆ ที่พ่อแม่เขาตายจะเป็นอย่างไร”

อ้อมตั้งใจนำเสนอเรื่อง “อารีดำ” เพื่อสะท้อนถึงความรู้สึกของผู้สูญเสีย ความสำคัญและความจำเป็นของการเยียวยาแก่ครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบ และผู้เสียชีวิตในเหตุการณ์ โดยเฉพาะการให้กำลังใจแก่ชีวิตที่เหลืออยู่ทุกคน แต่การวิจารณ์โดยไม่ตั้งใจของผู้รับชมภายนอก ทำให้อ้อมถึงกับหลังน้ำตา

“มีการเชิญนักข่าวพลเมืองไปร่วมกิจกรรมที่ส่วนกลาง แล้วให้ช่วยกันวิจารณ์งานของเพื่อน มีทีมหนึ่งเสนอเรื่องปลาตายที่แม่น้ำปราจีนบุรี เราวิจารณ์อย่างมีส่วนร่วมไปกับเขา เพราะมันเป็นปัญหาผลพวงจากการพัฒนา ซึ่งเรื่องน้ำเสีย ทำให้ปลาตายที่ปัตตานีก็มี แต่พอเขาวิจารณ์เรื่องอารีดำ บอกว่าไม่ควรทำ เพราะจะไปเป็นเครื่องมือของคนอีกกลุ่มหนึ่ง อยากจะจับไม้ตีหัวตัวเอง แต่ควบคุมตัวเองไม่ได้ ต้องออกจากวงเราบอกเพื่อนที่มาด้วยกันว่า เรื่องของเขา ปลาตาย แต่เรื่องของเรา พ่อของเขาตายแล้วไม่ได้ตายคนเดียว มีคนตายจากปัญหาสถานการณ์ที่นี้เยอะมาก ทำไมสิ่งที่เราทำจะเป็นเครื่องมือของใจของคนอีกกลุ่มหนึ่ง เราร้องไห้ทั้งที่ไม่ใช่เรื่องของตัวเอง”

ขณะที่สถานการณ์ความขัดแย้งมีความแหลมคมมากขึ้น สวนทางกับการแถลงข่าวของหน่วยงานผู้รับผิดชอบว่าเหตุการณ์สูญเสียลดลง โดยเฉพาะเมื่อมีการนำเงื่อนไขความแตกต่างเรื่องศาสนามาเป็นประเด็นสร้างสถานการณ์ สถาบันการศึกษาที่ควรจะมีบทบาทนำในการชี้แจง สร้างความเข้าใจ และลดเงื่อนไขดังกล่าว กลับมิได้ดำเนินการใดๆ ที่พึงได้

“ข้างนอกมหา'ลัยมีความขัดแย้งกัน แต่ภายในไม่มีกิจกรรมที่จะตอบสนองการสร้าง ความเข้าใจระหว่างนักศึกษาไทยพุทธกับมุสลิมเลย ช่วงรับน้องมาเล่นกิจกรรม กอดกัน ถ่ายภาพเก็บไว้ บอกสมานฉันท์แล้ว หรือมีการบอกว่าเพื่อนมุสลิมต้องทำอะไร แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นเรื่องที่พอรู้อยู่แล้ว เราไม่อยากรู้ว่าเขาทำอะไร แต่อยากรู้ว่าทำไมต้องทำด้วย แล้วปล่อยให้เรียนรู้อันเอง แต่ถ้าระหว่างที่อยู่ด้วยกัน เกิดความขัดแย้ง

ไม่เข้าใจกัน กลายเป็นอคติขึ้นมา มันจะเกิดผลร้ายที่คาดไม่ถึงหรือเปล่า”

ความไม่เข้าใจกันเริ่มปะทุขึ้นมาแล้วบ้าง ซึ่งอ้อมทำได้เพียงเฝ้ามองด้วยความ เป็นห่วง หากยังมีได้มีการจัดการสร้างความเข้าใจระหว่างกัน

“เคยมีเหตุการณ์ที่เพื่อนมุสลิมรวมกลุ่มกันประท้วงปิดถนนหัวท้าย ขอเรียกร้อง ให้หยุดรายช 5 วัน มหา’ลัยก็หยุดให้ ซึ่งเมื่อก่อนไม่เคยมี ก็มีกระทู้ถามในบอร์ด มหา’ลัยว่า ทำไมสารทจีน สารทไทยไม่หยุดบ้าง คำถามแบบนี้สะท้อนถึงความไม่เข้าใจ ถึงวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทำไมวันรายชถึงสำคัญกับเพื่อนมุสลิม พอถูกตั้งกระทู้หนักเข้า วิธีแก้ไขของมหา’ลัย คือประกาศด้วยตัวอักษรสีแดงที่หน้าเว็บบอร์ดว่ากรุณาโพสต์ ข้อความอย่างสุภาพมิฉะนั้นอาจปิดเว็บบอร์ด ซึ่งไม่ได้สร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นเลย”

“ยิ่งในสถานการณ์ที่ทำให้คนมุสลิมตกเป็นเหยื่อมากเท่าไร เราก็ยิ่งเห็นถึงความ โกรธ ความเกลียดชังสะสมเพิ่มพูนในผู้คนกลุ่มเดียวกัน แต่ถ้าเราไม่ทำความเข้าใจถึง ความรู้สึกเหล่านี้ เราก็จะมองเห็นแต่กลุ่มคนที่เต็มไปด้วยอารมณ์รุนแรง ทำให้พื้นที่ จะสร้างความเข้าใจหดหายไปอีก

“ถ้ามีเรื่องคนถูกจับเป็นผู้บริสุทธิ์เกิดขึ้นเมื่อไหร่ ความเกลียดชังก็จะยิ่งเพิ่มสูงขึ้น อย่างเช่นกรณีจับโต๊ะอิหม่ามไปไว้ที่ค่ายทหาร แต่พอปล่อยตัวออกมา ตามตัวพกข้าวดำเขียว เพราะถูกซ้อมถูกทรมาน มีการนำภาพนี้ไปติดบอร์ดใหญ่โตให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็น ความเป็นมุสลิมด้วยกันจะแสดงออกมาผ่านข้อความคำเจ้าหน้าที่ขาดเสียเสีย ไม่ยอมรับ กระบวนการยุติธรรมของรัฐ เขารู้สึกเหมือนถูกกระทำ”

ความรู้สึกร่วมต่อชะตากรรมของพี่น้องในสามจังหวัดชายแดนใต้ขึ้นอยู่กับ “ระยะทาง” ไกลหรือใกล้กับปัญหา อ้อมบอกว่า “ความรู้สึกร่วมจะค่อยๆ จางลงไปตามระยะทาง ที่ไกลออกไป” ซึ่งเธอเองยอมรับว่าก่อนหน้านี้แม้จะอยู่ในพื้นที่ ก็ยังไม่ได้รู้สึกถึงความ รุนแรงในบ้านของตนเอง จนกระทั่งวันที่ตากบยายถูกยิง ตามมาด้วยอีกหลายเรื่องราว ต่อจากนั้น

“ตอนปี ‘47 ยังคิดว่าไกลตัว เราไม่รู้จักคนตาย เขาไม่ใช่ญาติเรา อยู่ๆ วันหนึ่ง ตากบยายของเราโดนยิง ยิ่งคนแก่กลับจากตลาดนัด เพียงเพราะเขาเป็นชีเย (ชาวไทย พุทธ) ทั้งที่ตากบยายอยู่มาก่อนชีวิตที่หมู่บ้านไทยพุทธและมุสลิมตั้งบ้านสลับกัน ตา

พูดมลายูได้ ตอนนั้นเริ่มรู้สึกแล้วว่า เราอยู่ในพื้นที่ที่ไม่ใช่การตายธรรมชาติ แต่ ผิดธรรมชาติ มันกลายเป็นเรื่องใกล้ตัว ไม่รู้ว่าคมกระสุนจะมาตัดขั้วหัวใจเราเมื่อไหร่”

“ตอนปีหนึ่งมีรุ่นพี่ถูกยิงที่หลังมอ (มหาวิทยาลัย) ต่อมาก็รุ่นพี่อีกคน ถูกยิงตอน ไปส่งเพื่อนที่เมาะมาวี ไม่รู้ว่าจะเป็นเราถูกยิงตายเมื่อไหร่ เคยคิดเข้าข้างตัวเองว่า เด็ก ผู้หญิง คนแก่จะไม่ทำ แต่ไม่ใช่แล้ว มันยิ่งทั้งหมด มีคนวิเคราะห์ว่า คนแก่เป็นอดีต ที่ผ่านมา เด็กคืออนาคต ครูคือคนที่กลืนวัฒนธรรมของมุสลิม การฆ่าคนแก่เพื่อบอกว่า เขาไม่สนใจความสัมพันธ์ในอดีตจะเป็นอย่างไร ฆ่าเด็กคือไม่สนใจอนาคต ฆ่าครูเพื่อ มิให้กลืนวัฒนธรรม ฆ่าผู้หญิงแสดงให้เห็นว่ารัฐไม่สามารถให้คุ้มครองชีวิตของคนได้ ถ้า มีความคิดแบบนี้อยู่ ก็ไม่มีใครปลอดภัยที่นี่”

อ้อมและเพื่อนอีกสามคนได้แก่อาร์ด้า สาเมาะ, เจ๊ะมัยฮัน มาหิละ และจงรักษ์ ศรีจันทร์งาม ได้ทำงานรวมกลุ่มกันในชื่อ “บุหรงชิงอ” อ้อมบอกคำนี้แปลว่า นกสิงห์ เป็นนกที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ของประเพณีแห่กฟั้นเมืองที่มีเฉพาะในสามจังหวัด นอกจากนี้ จะบอกอัตลักษณ์ของกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ ยังมีความหมายถึงการ สื่อสารอย่างมีอิสระด้วย กลุ่ม “บุหรงชิงอ” เสนอตัวแทรกเข้ามาเป็นสื่อทางเลือกที่จะ นำเสนอเรื่องราวของจังหวัดชายแดนใต้ ผ่านมุมมอง ความคิดและความรู้สึกที่แตกต่าง หลากหลาย สร้างความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ และความสมานฉันท์ที่ไม่ใช่แค่ ภาพถ่ายสวยๆ

“เมื่อความปลอดภัยในชีวิตก็ไม่มี ไม่รู้ว่าจะตายเมื่อไหร่ เราก็ควรจะทำอะไรสักอย่าง ทำอะไรบ้างที่เป็นประโยชน์ ด้วยเจตนาธรรมที่มี เพื่อเราตายจะได้มีคนมาสานต่อ เรื่อง แบบนี้ต้องใช้เวลา ต้องช่วยกันทำ ช่วยกันสื่อสาร เป็นแรงเสริมอย่างหนึ่ง เพื่อ เปลี่ยนแปลงระดับนโยบายในการแก้ไขปัญหา”

*** ไชรยา จามจรี ***
สื่อให้จดจำ สารที่อย่าลืม

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัศร์ บัตรประโคน

“

คนที่นี่ไม่เคยเจอเหตุการณ์แบบนี้มาก่อน...ทำไปเรียนรู้ไป...การ
เยี่ยมบ้านเป็นงานแรกและงานหลัก แต่ข้อมูลที่ได้มา มันส่งผลต่อ
การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย เมื่อถูกนำไปสื่อสารสังคมวงใหญ่

”

กว่าสี่สิบปีที่ผ่านมา ไชรยา จามจรี เดินทางไกลจากสายบุรีเข้าไปเรียนมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ในคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน หอบเอาความมุ่งมั่นที่จะ
ได้เรียนในสถาบันการศึกษาชั้นนำของประเทศ ซึ่งคาดหวังให้เป็นหลักประกันในอนาคต
ไม่ใช่แค่ตัวเองเท่านั้น แต่เพื่อครอบครัวจะได้อยู่อย่างไม่ลำบาก

“ตอนเป็นเด็กเราคิดง่ายๆ ว่า ต้องเรียนสูง เรียนเก่ง มีกิจการที่ดี มันคง
สามารถเป็นที่พึ่งของครอบครัว เริ่มทำงานตั้งแต่ยังไม่จบปริญญา ช่วงปีสี่เทอมสองได้
งานเป็นก๊อปปี้ไรเตอร์ เงินเดือนแรกส่งให้ที่บ้าน ดูแลกันจากวันนั้นถึงวันนี้ ถือว่าทำได้ทำ
ตามเจตนารมณ์ของเราตั้งแต่เด็ก”

ระหว่างการเรียนมหาวิทยาลัย เธอเริ่มถูกปลูกฝังความคิดทางการเมืองและอุดม-
การณ์ที่จะรับใช้ประชาชนผ่านการเรียนและการทำกิจกรรมร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัย
โดยเฉพาะการมองเห็นถึงความด้อยโอกาส ความไม่เท่าเทียมกัน และความไม่เสมอภาค
ระหว่างหญิงชาย ซึ่งไม่เคยมองเห็นมาก่อนหน้า

“ไม่เคยคิดเรื่องบทบาทหญิงชาย ปัญหาความไม่เท่าเทียมกัน รู้เพียงว่าต้องเรียน
ให้ดี เรียนให้เก่ง มีงานทำเลี้ยงครอบครัว พอมองย้อนกลับไป เราจึงได้เห็นแม่ ซึ่งเป็น
แบบอย่างของผู้หญิงที่มีความอดทน เสียสละ มุ่งมั่น พากเพียร พยายาม สมัยแม่
เขาขาดโอกาส โดยเฉพาะการศึกษา ถ้าเขาจบปริญญาแบบเรา เชื่อว่าจะทำอะไรได้มาก
กว่าเราเสียอีก การศึกษาเปิดประตูกว้างให้แก่ผู้หญิง เป็นโอกาสของชีวิตที่สำคัญมาก”

ไชรยาทำงานเป็นผู้สื่อข่าวกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ “ทางนำ” ซึ่งเป็น
หนังสือพิมพ์ของผู้อ่านมุสลิมที่แพร่หลายมากขณะนั้น (ปัจจุบันเลิกกิจการไปแล้ว) ก่อน
จะตัดสินใจกลับมาทำงานที่บ้านเกิด ในตำแหน่งนักวิชาการฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่
สำนักส่งเสริมและการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
(มอ. ปัตตานี) แม้ว่าการเป็นนักวิชาการจะไม่ได้สอดคล้องกับสิ่งที่รำเรียนมา แต่ก็ได้
ใช้ความรู้ในการทำสื่อเผยแพร่ และจัดรายการวิทยุ เช่น รายการ “การเมืองเรื่อง
ชาวบ้าน” และรายการ “รอบรู้กับ มอ.” ขณะที่อีกบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งคือการทำงาน
เพื่อสร้างโอกาสแก่ผู้หญิงในท้องถิ่น ภายใต้กลุ่ม “เพื่อนหญิงไทยมุสลิม”

“เนื่องจากเรามองว่า ผู้หญิงมีความกระตือรือร้นในการทำงานอาสาเพื่อสังคม มี

ความตั้งใจสูง มีพลังและศักยภาพ แต่จุดที่ต้องเติมเต็มให้แก่ผู้หญิงรุ่นต่อไปกว่าที่เป็นอยู่ คือเรื่องความรู้ ทักษะ การใช้เครื่องมือใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เรื่องหลักๆ ได้แก่ บทบาทในทางศาสนา สิทธิของสตรีในศาสนา ความรู้ทั่วไป ในลักษณะ บูรณาการร่วม เพื่อเป็นเครื่องมือของผู้หญิงในการขับเคลื่อนสังคม เสริมสร้างและพัฒนา ศักยภาพของผู้หญิง”

กระทั่งวันที่สถานการณ์ความไม่สงบได้คุกคามชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนและสังคม ในจังหวัดชายแดนใต้ นับแต่ปี 2547 ไชรยาร่วมกับเพื่อนพี่น้องภาคประชาสังคมจังหวัด บัตตานีในการช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น ซึ่งในฐานะนักวิชาการ มหาวิทยาลัย เธอได้กลายเป็นแรงหนุนแก่กลุ่มนักศึกษาหนุ่มสาวที่ลงพื้นที่เยี่ยมเยียน ให้ กำลังใจ และรับฟังปัญหาชาวบ้าน โดยเฉพาะการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานครอบครัว บุคคลสูญหาย ที่มีข่าวลือว่าถูกอุ้มฆ่า หรือบังคับให้หายไป

“เริ่มจากกรณีอุ้มฆ่า มีใครถูกทำร้าย มีใครหายบ้าง เราไปเชื่อมต่อกับนักศึกษา มีแกนนำนักศึกษามาลงพื้นที่ ไปช่วยกันสำรวจ ตอนนั้นไม่ได้คิดเรื่องความเสี่ยงเลย เชื่อในสถานภาพนักวิชาการ ความเป็นนักศึกษา ที่น่าจะปลอดภัยเพียงพอ เป็นเกราะ ป้องกันได้ แล้วเด็กเองเขารักความเป็นธรรม ช่วยกันระดมพรรคพวกลงพื้นที่ เราคอย สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ระดมทุนจากหลายฝ่าย เป็นค่าอาหาร ค่าน้ำมันรถ ให้เด็กลง พื้นที่บ้าง ซึ่งข้อมูลคนสูญหายชุดนี้ นำมาสู่การตั้งคณะอนุกรรมการคนหาย ดูแลเรื่อง คนหาย นำมาสู่การเยียวยาต่อมา”

การทำงานได้รับความสนใจจากภายนอก ความช่วยเหลือและการสนับสนุนด้าน งบประมาณค่อยทยอยหลั่งไหลมา

“ตอนหลังเหตุการณ์กรือเซะ ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองลงมามาก ทางคุณโสภณ สุภาพงษ์ มูลนิธิเครือข่ายครอบครัว และคุณวันดี พานิช ซึ่งเป็นกรรมการสิทธิมนุษยชน ที่ดูแลเรื่องภาคใต้ เสนอให้พวกเราเก็บข้อมูลคนที่ตายในเหตุการณ์กรือเซะ ข้อมูลชุดนั้น นำมาสู่การทำหนังสือ 106 ศพ ความตายมีชีวิต และขยายผลการตรวจสอบการตายใน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติเพื่อเสนอแนะแก่รัฐบาล ไม่เคยคิดว่างานเล็กๆ นี้จะ ส่งผลต่อการแก้ไขปัญหา เพราะทุกอย่างเป็นเรื่องใหม่มาก”

การทำงานตอนแรกจึงดำเนินไปแบบไม่มีชื่อกลุ่มคนทำงาน จนเมื่อมีการสนับสนุนการทำงานอย่างเป็นทางการ ประกอบกับสถานการณ์ส่งผลให้เกิดความสูญเสียแก่ชีวิตและครอบครัวประชาชนจำนวนมาก แต่การช่วยเหลือเยียวยาของรัฐยังเดินช้า ขณะที่การเคลื่อนไหวของกลุ่มคนทำงานชุดนี้สามารถตอบสนองต่อปัญหาได้ดีกว่า ด้วยเหตุนี้ชื่อ “กลุ่มเพื่อนครอบครัวผู้สูญเสีย” จึงเริ่มปรากฏขึ้น

“กิจกรรมที่ทำการช่วยเหลือเร่งด่วนเฉพาะหน้า เช่น การเยี่ยมบ้านจะมอบเงินแก่ทุกครอบครัวหนึ่งหมื่นบาท ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กต่อเนื่องสามปี จำนวน 50 คน จาก 18 ครอบครัว ซึ่งเพิ่งจะสิ้นสุดไปปีที่ผ่านมา แต่การช่วยเหลือจะเน้นไปในกรณีที่ไม่ได้รับการเยียวยาจากรัฐ โดยเฉพาะครอบครัวที่เดือดร้อนมากๆ เพราะเงินมีอยู่อย่างจำกัด”

“คนที่นี่ไม่เคยเจอเหตุการณ์แบบนี้มาก่อน การทำงานเป็นการทำตามประสา ทำไปเรียนรู้ไป สรุบบทเรียน ประสบการณ์ ลองผิดลองถูก ล้มลุกบ้ำง การเยี่ยมบ้านเป็นงานแรกและงานหลัก แต่ข้อมูลที่ได้มา มันส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย เมื่อถูกนำไปสื่อสารสังคมวงใหญ่”

ดูเหมือนว่า การสื่อสารได้เข้ามามีพลังสำคัญ เป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหา ยิ่งการให้โอกาสแก่ผู้ได้รับผลกระทบได้มีส่วนร่วมสื่อสาร ไม่ว่าจะเพียงบอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้น ความเจ็บปวด ความสูญเสีย ความต้องการ และความปรารถนา กระทั่งการเรียกร้องขอความเป็นธรรมแก่คนที่อยู่ร่วมแผ่นดินเดียวกัน เป็นความหวังเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ การกระตุ้นให้เกิดการแก้ไขปัญห โดยเฉพาะการสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้น

“การให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นผู้สื่อสารโดยตรงเหมาะสมที่สุด เขาจะเป็นกระบอกเสียงแก่ตัวเขาและเหยื่อความรุนแรงคนอื่นๆ เสียงของเขามีความชอบธรรม มีน้ำหนักพอ แต่ก่อนต้องทำผ่านเรา ตอนนี้เขามั่นใจ รู้สึกปลอดภัยเพียงพอ สามารถจะกำหนดประเด็นการสื่อสาร และเรียกความสนใจได้ ทำให้เกิดความสนใจแก่สาธารณะ ซึ่งถ้าไม่สื่อสารแล้วใครจะรู้เรื่องราว”

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ให้ทุนแก่กลุ่ม เพื่อดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเสียงจากผู้หญิงในครอบครัวและชุมชนท้องถิ่น เปิดให้ผู้หญิงได้รับ

ผลกระทบได้บอกเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นด้วยเสียงตัวเอง แม้ว่าจะเป็นเรื่องซ้ำไปซ้ำมาวนเวียน และยังคงรำคาญบางครั้ง แต่เป้าหมายมิใช่เพียงเสนอความจริงเท่านั้น

“อย่าลืมน่าว่าบางคนยังไม่ได้รับความเป็นธรรม อย่าลืมนชีวิตที่ยังไม่ได้รับการชดเชย เรื่องราวเขายังต้องถูกจดจำ เหตุการณ์เพียงคลี่คลายระดับหนึ่ง แต่ก็ยังมีปัญหาอยู่ เช่นกรณีตากใบ ผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อการตาย 85 ราย ยังไม่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาทางศาล ยังมีปัญหาชาวบ้านยังไม่ได้รับความยุติธรรม เพียงเพราะไม่ได้อยู่ในกระแสของสังคม ทำให้คนลืมไปว่าต้องมีคนรับผิดชอบ ไม่ใช่แค่ให้เงินชดเชย ถอนฟ้องผู้ต้องหาทุกอย่างจะจบ นี่ไม่ใช่การหักล้างต่อการกระทำที่คนตาย ยิ่งสถานการณ์ยังไม่สงบ มีคนตาย คนเจ็บ คนหาย แม่เบาบางลง แต่ก็เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นเรื่องพวกนี้ยังต้องพูดอยู่”

ผู้หญิงเป็นผู้ได้รับผลกระทบกลุ่มใหญ่ แต่การมองเห็นเป็นเพียง “เหยื่อ” ได้สิทธิและบันทึกบทเรียนของผู้หญิง รวมถึงความจำเป็นที่ผู้หญิงต้องมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในการแก้ไขปัญหาคความไม่สงบ ร่วมกับทุกฝ่ายที่รับผิดชอบตั้งแต่ระดับปฏิบัติการจนถึงระดับนโยบาย

“การขับเคลื่อนในเชิงนโยบายได้น้อยมาก เรามองไม่เห็นเพราะมีว่แต่มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของครอบครัว ซึ่งแต่ละคนเจอปัญหาที่มีความซับซ้อน มะรุมมะตุ้มกันมากบ้างน้อยบ้าง ไม่มีนมให้ลูกกิน ไม่มีทุนการศึกษา ลูกต้องออกจากโรงเรียน ต้องการ जरึเย็บผ้า ต้องการอาชีพเสริม มีรายได้เพิ่มนอกจากไปกรีดยางตอนเช้า อยากรมีเวลาอยู่กับบ้าน ทำงานบ้าน ปัญหาเฉพาะหน้าเหล่านี้เราทำไม่ได้ ทำให้เรื่องเชิงนโยบายกลายเป็นผลพลอยได้ เช่นการนำข้อมูลไปใช้ แต่ผู้หญิงที่ประสบปัญหา แม้แต่คนทำงานตรงนี้ก็ไม่ได้คิดจริงๆ จังว่าจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับนโยบาย ซึ่งมันเป็นจุดอ่อนของผู้หญิง”

“เราไม่ควรจำกัด หรือถูกจำกัดไว้แค่งานเหยี่ยวยา แต่ควรมองเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การแก้ไขปัญหาคาคาคได้ที่ส่งผลกระทบต่อคน ต่อผู้หญิงและต่อครอบครัว ต้องสร้างความร่วมมือกับภาควิชาการ ทำให้เรื่องราวภาคสนามและปัญหาของผู้หญิงเป็นข้อมูลที่ มีน้ำหนัก นำมาใช้กำหนดทิศทางการตัดสินใจระดับนโยบาย คนทำงานจะต้องเข้าไปอยู่ในกลไกรัฐให้มากขึ้น ซึ่งไม่ใช่เฉพาะงานเหยี่ยวยาเท่านั้น อย่าปล่อยให้รัฐทำไปแต่ลำพัง ตอนนี้ที่เราทำคือการสื่อสาร ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้เลย อาจจะมีผลเชิงนโยบายอยู่บ้าง”

*** นูร์ยิลัน บิลหะยีอาบูบากา ***
แม่ (ครู) ผู้วางรากฐานความรู้คู่คุณธรรม

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัตสรร์ บัตรประโคน

“

ผู้หญิงเป็นเสาหลักของชาติ ยิ่งพวกเราทำงานสาธารณะ ต้องมีลูก
และมีกันเยอะๆ เพื่อเป็นทายาทสืบต่อการทำงาน เพราะงานตรงนี้
สร้างคนและสร้างชาติ

”

ดวงตาเป็นเนื้อหนังส่วนเดียวที่เปิดเผยสู่ภายนอก มันจึงเป็นหน้าต่างของใจ-ที่บ่งบอกอารมณ์ความรู้สึกของเธอกับคู่สนทนา แต่ร่างกายที่ถูกปิดอย่างมิดชิด มิได้ปกปิดความคิด ความรู้ และความสามารถที่ล้นเหลือของนุรีย์ลัน บิลทะยี่อาบูบาภา ผู้บริหารโรงเรียนอลาวิยะห์วิทยา อ.บันนังสตา จ.ยะลา

“อยากเป็นนายอำเภอหญิงคนแรกของประเทศไทย ได้แรงบันดาลใจมาจากคุณลุงที่เป็นนายอำเภอ จะต้องเรียนรัฐศาสตร์การปกครอง แต่ที่เกษตรศาสตร์ไม่มีคณะรัฐศาสตร์ ก็เลือกคณะสังคมศาสตร์ เอกรัฐศาสตร์ ปีสองย้ายไปเรียนสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ถามอาจารย์ว่าเรียนแล้วเป็นอะไร อาจารย์บอกว่าเป็นนายกรัฐมนตรี เพราะเราต้องดูแลประเทศ”

แต่เมื่อเรียนเข้าสู่ปีที่สาม บรรยายากศ กิจกรรม และการเรียนมหาวิทยาลัยทำให้รู้สึกว้า มหาวิทยาลัยไม่เข้าหาลอม แต่เป็นคู่แข่งทางปัญญา และเห็นเค้าร่างของชีวิตเช่นวรรณคดีซึ่งเป็นแสงสาดส่องใจแก่ปัญญาชนในยุคนั้นที่ว่า “ฉันเยาว์ ฉันเขลา ฉันทิ้งฉันจึงมาหาความหมาย ฉันหวังเก็บอะไรไปมากมาย สุดท้ายได้กระดาษแผ่นเดียว”

“อาจารย์จัดพบปะนักศึกษาเพื่ออภิปรายเรื่องมหาวิทยาลัยให้อะไรกับนักศึกษาบ้าง ทั้งที่หัวข้อน่าสนใจ แต่เมื่อถามว่า ทำไมต้องจัดคอนเสิร์ต เขาบอกต้องการต้อนรับนักศึกษาเป็นการดึงมวลชน กลายเป็นกิจกรรมบันเทิง เรารู้สึกไม่ได้อะไรจากมหาวิทยาลัย เหมือนกับรุ่นพี่จากธรรมศาสตร์หรือจุฬาฯ พวกนั้นเรียนไม่กี่ปีออกไปทำนา เข้าป่า เพราะเขาเห็นว่ามหาวิทยาลัยไม่เคยให้อะไรกับเขา เราจะไม่รอให้ชีวิตต้องเป็นแบบนั้นก็เลยลาออก”

เมื่อลาออกแล้วก็กลับบ้าน แต่เราไม่ทอดทิ้งการศึกษาจึงตัดสินใจเรียนต่อทางด้านครุศาสตร์ ด้วยเห็นถึงความจำเป็นในการสร้างคนเพราะ “ไม่มีอะไรจะเปลี่ยนแปลงคนได้นอกจากการศึกษา”

“พ่อแม่อยากให้เป็นครู ไม่มีวิชาชีพใดที่จะสร้างประชาชาติที่ดีได้นอกจากการเป็นครู เลยเข้าเรียน มสธ. คณะครุศาสตร์ เอกประถมวัย บุกเรียนจนจบสองปีครึ่ง”

“พอแต่งงาน เรามีนโยบายจะเป็นภรรยาที่น่ารักในบ้าน จะดูแลเขาเหมือนองค์ชาย แต่ถ้าฉันออกจากบ้าน เธอต้องดูแลฉันเหมือนองค์หญิง เราวางไว้อย่างนั้น ไม่มีนโยบายจะทำงานนอกบ้าน เรากางตำราเลี้ยงลูก สองปีไม่ออกทำงานนอกบ้าน แต่บริหารงาน

โรงเรียนของเรา เมื่อลูกโตทำงานได้มากขึ้น”

เนื่องจากสามีของเธอได้รับใบอนุญาตเปิดโรงเรียนอาลาวิยะห์วิทยาตั้งแต่อุนบาลจนถึงมัธยมปลาย เธอจึงสามารถนำความรู้ด้านครุศาสตร์ที่ร่ำเรียนมาใช้บริหารงานโรงเรียนของตนเอง แนวทางของโรงเรียนจะมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม โดยเฉพาะการเป็นคนที่มีความสุข สามารถพึ่งพาและรับผิดชอบตนเองได้

“ที่โรงเรียนจะไม่สอนให้ลูก ๆ ออกไปเป็นมนุษย์เงินเดือน ไม่ต้องกลัวการเป็นนายตัวเอง ไม่ได้หวังว่าลูกจะเป็นข้าราชการ เพราะเราเชื่อว่าพระเจ้าให้ทุกคนเท่าเทียมกัน มีมือเท่ากัน ตาเหมือนกัน ถ้าเด็กมีคุณธรรม มีจริยธรรม เขาจะไม่ตกเป็นทาสคนอื่น แต่เป็นนายของตัวเอง”

“นโยบายเมื่อก่อน เก่งดีมีสุข อิสลามคือดี เก่ง มีสุข ดีเป็นประชาชาติที่ดี เก่งต้องเก่งด้วย ไม่เอาเหมือนกันที่เก่งอยู่ในมัซยิด นั่งสวดมนต์ ทิ้งสังคมอดอยาก คุณมีกำลัง เพราะศาสดาบอกว่าคนทิ้งสังคมไม่ใช่คนในสังคม คนที่ดีที่สุดในหมู่สุเจ้าคือคนที่ทำประโยชน์ ลูกเราต้องสอนให้เขาเป็นคนดีต่อสังคม เข้าใจอิสลามที่เป็นวิถีชีวิต ขณะที่เขาต้องเก่งเพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมนี้ได้”

การแบ่งภาระหน้าที่ชัดเจนระหว่างชายหญิง ซึ่งหญิงต้องดูแลสามี เลี้ยงลูก และใช้ชีวิตอยู่ในบ้าน เธอไม่ได้มองว่า สิ่งนี้เป็นภาระและทำให้ผู้หญิงต้องเสียโอกาสในชีวิต แต่เธอกลับรู้สึกว่าเป็นภารกิจที่น่าภาคภูมิใจ ปัจจุบันมีลูก 5 คน และกำลังเตรียมตัวสำหรับอีก 2 คนข้างหน้า

“ทำด้วยความสุขไม่เป็นไร ไม่ใช่ทำด้วยความทุกข์ เรามีความสุขที่ได้แต่งตัวใส่ รองเท้าให้สามี ความรู้สึกไม่ถูกบังคับ เวลาที่เราได้รับเชิญไปบรรยายจะหอบลูกไปกินนม ลูกไม่ได้เป็นภาระในการทำงาน ให้ลูกได้เห็นแล้วอยากทำงานเหมือนแม่ ไม่ใช่เห็นแม่ทำงานหนักแล้วไม่อยากทำ บอกลูกได้ว่าเรามีความสุขอย่างไร ลูกและครอบครัวไม่ใช่ภาระในชีวิต เปรียบเทียบกับการกินบุญอยู่ที่โรงแรมซีเอส ไม่เจ็บปวด แต่กินบุญที่บ้าน เพราะไม่มีเงินซื้ออย่างอื่น มันเจ็บปวด ทั้งที่บุญถวายเหมือนกัน ดังนั้นหากคิดว่ามันเป็นภาระ ก็จะเป็นภาระ แต่ถ้าคิดว่านี่เป็นภาระที่ยิ่งใหญ่ที่พระเจ้าได้มอบภาระบนตักของผู้หญิง เราจะรู้สึกภูมิใจ”

“สามีบอกว่าเธอโชคดีที่มีลูก มือข้างหนึ่งไกวเปล อีกข้างไกวดาบ ผู้หญิงเป็นเสาหลักของชาติ พ่อแม่ที่เก่งมีลูกน้อย ซึ่งน่าเสียดาย ยิ่งพวกเราทำงานสาธารณะต้องมีลูกและมีกันเยอะๆ เพื่อเป็นทายาทสืบต่อการทำงาน เพราะงานตรงนี้สร้างคน และสร้างชาติ เคยดูรายการรักลูกให้ถูกทาง ซึ่งพ่อแม่ที่เป็นด็อกเตอร์ลาออกจากราชการออกมาเลี้ยงลูก เพราะการดูแลเด็กคนหนึ่งเพื่อให้เป็นคนดีของชาติ มันคุ้มค่า สร้างเด็กคนเดียวอาจยิ่งใหญ่กว่าสอนเด็กเป็นร้อยเป็นพันแต่เขาไม่ได้เป็นคนที่ดี”

เราให้ความสำคัญกับการเลือกคู่ครองมาก กว่าที่จะตกลงปลงใจผ่านการเลือกจนมาถึงคนที่ลืบ เรบอกลูกว่า “กว่าจะเลือกพ่อเขามา เราตั้งใจเลือก ไม่ใช่อุบัติเหตุ แม้ว่าเราอาจไม่ใช่พ่อแม่ที่ดีที่สุด แต่เราจะเป็นให้ดีที่สุด จึงตั้งประเด็นและเงื่อนไขคัดกรองคนที่จะเป็นสามี และพ่อของลูกเรา”

การเลือกคู่ครองเป็นไปตามแนวทางที่ทานศาสดาได้ชี้แนะไว้เรื่องการเป็นผู้มีศรัทธากับมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม

“เรื่องบุคลิกภาพพิจารณา 3 ลักษณะ หนึ่ง ผู้ชายที่ดี เขาจะไม่อยู่ติดกรรมกับภรรยาแม้กระทั่งคำพูด เช่นทำกับข้าว แม้ว่าจะทำไม่ได้เรื่อง ผู้ชายที่ดีต้องบอกว่าดีแล้วแต่ลดเค็มหน่อย ไม่ใช่ประชดว่า ทำน้ำปลาหกหรืออย่างไร สอง ถามคนในหมู่บ้าน ยิ่งชาวบ้านเป็นพวกปากตกงาน ปากว่าง จะรู้เรื่องหมด หรือถามคนที่เดินทางร่วมกับพวกเขา พอเดินทางร่วมกันเป็นอย่างไร แย่งที่นั่ง ไม่ช่วยถือของ เห็นแก่ตัวหรือไม่ และสาม ถามคนที่เคยยืมเงินเขา ผู้ชายเวลาชี้เหนียวน่าเกลียด ให้ยืมแล้วไปเที่ยวป่าวประกาศ ดีไม่ดีจริงๆ ดูตรงนี้ รวมเรียกว่าบุคลิกภาพซึ่งเขาเหมาะสมจะเป็นโซเฟอร์แห่งชีวิต เป็นฮีโร่ของลูกเราได้ไหม”

“พอเราเลือก พระเจ้าจะไม่เปลี่ยนแปลงประชาชาติใด ยกเว้นเขาจะเปลี่ยนแปลงตัวเอง เราอยากได้คนอย่างไรก็ได้เท่านั้น หญิงดีได้ชายดี หญิงชั่วได้ชายชั่ว หญิงโหดได้กับชายโหด คนเลือกเราก็อาจจะเสี่ยงเหมือนกันว่า เราจะจุกแบน ปากแห้งหรือเปล่า แต่สำคัญที่เขาต้องรักเพราะเราเป็นเรา พอจะตกลงกันถึงจะเปิดดูหน้ากัน เรื่องความเหมาะสม ทั้งหน้าตา นิสัยใจคอ หรือการเรียนเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาด้วย ทุกครั้งที่มีการดูตัว เราจะละหมาดขอพระเจ้า ขอพระองค์เลือกสิ่งที่ดีให้แก่บ่าว บ่าวไม่ใช่คนที่เก่ง

แต่ขอส่งคนดีมาเพื่อการสร้างเด็ก อย่าให้เกิดกรรมแก่เด็กที่ได้คนไม่ดี”

แต่การเลือกที่ดีที่สุดก็ได้รับการทดสอบ

“เราเองถูกทดสอบ มีผู้หญิงมาเสนอตัวให้แก่สามี เป็นแม่หม้ายที่อยู่ในกลุ่มซึ่งเราให้การดูแลเยียวยา สุดท้ายเขาเสนอตัวเป็นภรรยาของสามี เราอาการหนักมากกว่าจะปรับได้ อยากจะบอกว่าเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นในชีวิตมีสิ่งที่ดีในนั้น เพราะพระเจ้าจะให้สิ่งที่ดีแก่บ่าวของพระองค์ แต่ต้องหาโอกาสในวิกฤต มองผ่านความมืดให้เห็นแสงสว่าง ตอนหายังไม่เจอมันก็ทุกข์ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจะเป็นองค์ความรู้ ทุกครั้งที่เกิดบททดสอบ พระเจ้ากำลังให้องค์ความรู้แก่บ่าวของพระองค์ ใจต้องเข้มแข็งอันดับแรก ผู้หญิงเข้มแข็ง ลูกจะเข้มแข็ง เพราะผู้หญิงจะเป็นคนปลอบลูก แต่เมื่อไหร่แม่อ่อนแอ ลูกจะอ่อนแอ เราถือว่าเอาวิกฤตเป็นโอกาส มองทุกอย่างในแง่ดีจะมีกำลังใจ มองทุกอย่างในแง่ร้าย ชีวิตก็โหดร้าย”

เราให้กำลังใจแก่แม่หม้าย และผู้สูญเสีย ด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธาที่มั่นคง สิ่งนี้จะเป็น “องค์ความรู้” ที่จะฉายแสงสว่างส่องทางมืดมิดให้อีกหลายคน ซึ่งอาจกำลังเผชิญทุกข์ และมีชีวิตเสี่ยงต่อการเผชิญทุกข์

“วันนี้เรามีสามี พรุ่งนี้สามีเราอาจโดนยิงก็ได้ ณ วันนี้ทำตัวเองดีที่สุด ดูแลสามีดีที่สุด และตระหนักถึงภารกิจของผู้หญิงเรา ซึ่งกำลังสร้างผู้นำในอนาคตคือลูก ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ขอให้คุณยืนหยัดด้วยความเข้มแข็ง ดังคำพูดที่พระเจ้าบอกไว้ ‘สุเจ้าจงอย่าท้อ สุเจ้าจงอย่าระทม สุเจ้าจะเหนือกว่า ถ้าสุเจ้าเป็นผู้ศรัทธา’”

*** ลม้าย มานะการ ***
อาสาสมัครเยียวยาหัวใจ

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัสสร บัทรประโคน

“

งานของพวกเรา...ใช้สามัญสำนึกระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เป็นตัวนำ
ไม่ใช่องค์ความรู้ แต่ใช้หัวใจ

”

พ

น้องมุสลิมเป็นผู้สูญเสียกลุ่มใหญ่ในสถานการณ์จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยิ่งเกิดเหตุการณ์รุนแรงไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้ที่มีสยดหรือชะ และการล้อมปราบที่หน้าสภ. ตากใบ ทำให้พวกเขากลายเป็นเหยื่อของความยุติธรรม แต่ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจดังกล่าวบดบังความจริงว่า คนพุนั้นเป็นกลุ่มผู้สูญเสียเช่นเดียวกัน และสถานะของพวกเขายังเป็นเพียงคนกลุ่มน้อยในพื้นที่

ลม้าย มานะการ ศูนย์ประสานงานอาสาสมัครเพื่อประชาชนจังหวัดชายแดนใต้ บอกเล่าถึงภาพที่หายไปในกลุ่มผู้สูญเสีย ซึ่งสถานการณ์ความรุนแรง ประวัติศาสตร์และการเมืองจากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นแต่มีลายมุสลิมผู้ถูกกระทำ จนละเลยคนกลุ่มน้อยในพื้นที่อย่างคนพุนที่ได้รับผลกระทบ

“ไม่ใช่เพราะเป็นคนพุนจึงทำงานเยียวยาแก่คนพุน จริงๆ ก็ไปเยี่ยมเยียนครอบครัวที่ได้รับผลกระทบ ไม่ได้เลือกว่าใครเป็นใคร แต่ช่วงแรกๆ จะเห็นคนมุสลิมออกมาทำงานกับผู้สูญเสียค่อนข้างมาก คนพุนที่เป็นอาสาสมัครในงานนี้จะน้อย พอทำไปเราพบว่า คนพุนสูญเสียมากขึ้นเรื่อยๆ แต่การที่ทีมเยียวยาส่วนใหญ่เป็นมุสลิมเกิดช่องว่างที่ไม่กล้าไปเยี่ยมบ้าน เพราะมีกระแสความไม่ไว้วางใจเกิดขึ้น ดังนั้นการที่เราเป็นคนพุนจึงน่าจะเข้าถึงคนพุนด้วยกันได้มากกว่า”

“หลายครั้งได้ยินชาวพุนที่สูญเสียเล่าว่า เขาถูกทำร้ายโดยคนพูดภาษามลายูท้องถิ่นที่เกิดเหตุ เขาไม่อยากอยู่กับคนมุสลิม คล้ายกลัวไปหมด เมื่อเราพยายามเชื่อมให้เพื่อนที่เป็นอาสาสมัครมุสลิม เข้ามาเยี่ยมเยียน ก็จะถูกขอร้องว่าอย่าเพิ่งมาเลย เขาไม่สบายใจ คนพุนมาเยี่ยมเขาสบายใจมากกว่า พวกเราเลยกลายเป็นอาสาสมัครชาวพุน”

ความรู้สึกของคนพุนได้รับการอธิบายว่าเหมือนถูกตะขบกัด ซึ่งได้ทิ้งรอยแผลไว้ทั้งร่างกายและจิตใจ

“คนพุนถูกทำร้าย และรู้ว่าใครทำร้ายเขา จากภาษาที่ใช้ หน้าตา และท่าทางมันแยกกันได้ระหว่างมุสลิมกับพุน ไม่ได้หมายความว่ามุสลิมทุกคนเกี่ยวข้อง แต่ความรู้สึกคนถูกทำร้ายเหมือนถูกตะขบกัด ถึงไม่ใช่ตะขบตัวเดิมก็รู้สึกกลัว เป็นความรู้สึกหวาดผวาฝังใจ ในเมื่อเขารู้สึกว่าใครทำร้ายเขา ก็ขอออกมาห่างๆ ดีกว่า แต่หลายคนก็

เหมารวม จะถามว่าเขาผิดไหม พุดยาก เมื่อเขาถูกกระทำ”

ย้อนกลับไปก่อนที่ลม้ายจะมาทำงานเยียวยา เธอทำงานพัฒนาร่วมกับชาวบ้าน กลุ่มประมงพื้นบ้าน ภายใต้โครงการพื้นที่ชุ่มน้ำของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) แต่หลังจากฟ้าเปลี่ยนสีที่สามจังหวัดภาคใต้ ชีวิตจึงเริ่ม รับบทบาทที่ต่างออกไป

“เกิดเหตุการณ์ใหม่ๆ เรามีความกลัวกันทุกคน แต่พวกเรากลัวน้อยกว่าคนอื่น คิดว่าเราจะทำอะไรได้บ้าง ก็ออกไปเยี่ยมเยียน ช่วงแรกไปตามบ้านครอบครัว กรณีใหญ่ๆ เช่น กรือเซะ ตากใบ ตอนนั้นการเยียวยาของรัฐไม่เปิดกว้าง กว่ารัฐจะ ตื่นตัวกำหนดหลักเกณฑ์การเยียวยา เราไปทำมาเป็นปีแล้ว”

“ปีแรกไม่ได้ทำงานฐานทรัพยากรเลย มันทนไม่ได้ พี่น้องกำลังเดือดร้อน ทำอะไรได้ทำเลย ใช้เงินเก็บส่วนตัวจนเกลี้ยง พอปี 2550 ได้รับทุนสนับสนุนการทำงาน ก็ไม่ได้หักไว้ ได้มาเท่าไรใช้จ่ายไปข้างหน้า ทั้งค่าเดินทาง อาหารการกิน ของฝาก สงเคราะห์ช่วยเหลือครอบครัวบ้าง ทุ่มเทพอสมควร เพราะทนไม่ได้ มีโรคกระเพาะหนึ่ง คันที่ได้รับบริจาคมา ใช้รดคันนี้ไปเยี่ยมเยียนเพื่อนที่เดือดร้อนเป็นทุกข์”

การถูกจัดอยู่ในกลุ่มคนทำงานเยียวยา สร้างความระอึกกระอ่วนใจแก่ลม้าย ด้วยเหตุว่า เธอเพียงไปเยี่ยมเยียนครอบครัวผู้สูญเสียเหมือนเยี่ยมเพื่อน หรือญาติมิตร เพราะได้รับทราบข่าวร้าย และต้องการจะไปให้กำลังใจ มีอะไรที่เพื่อนจะช่วยให้ ก็รับมาเป็นธุระเพื่อคลายความทุกข์

“สิ่งที่เราทำถูกเรียกว่า การเยียวยา มันเป็นคำใหญ่เกินกว่าการไปเยี่ยมเยียนแบบ เครือญาติ แนะนำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ ส่วนตัวคิดว่า น่าจะมีความหมายที่ลึกซึ้งกว่านั้น เป็นเรื่องเชิงสังคม เป็นภารกิจต้องอาศัยองค์ความรู้ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ ด้าน เช่น จิตวิทยา ในความรู้สึกรู้ใจของเราคิดว่า การเยียวยาต้องใช้หลักวิชา แต่งาน ของพวกเราไม่ต้องทำอย่างนั้น ใช้สามัญสำนึกระหว่างมนุษย์กับมนุษย์เป็นตัวนำ ไม่ใช่ องค์ความรู้ แต่ใช้หัวใจ”

นับตั้งแต่วันแรก รูปแบบการเยียวยาได้รับการพัฒนาให้เป็นระบบมากขึ้น ลม้าย ได้ขยับงานของกลุ่มไปอีกก้าว เพื่อสมานสายสัมพันธ์ระหว่างคนพุทธและมุสลิม

“เมื่อไปเยี่ยมในชุมชนพุทธที่อยู่ร่วมกับมุสลิม เราได้ยินถึงความไว้วางใจมันลดต่ำลง สามารถสัมผัสได้ เหลือบางคนที่ยูกัน และวางใจได้ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพุทธมุสลิมมีปัญหาแน่นอน จึงคิดว่าจะทำหน้าที่ทำให้เขาเกิดปฏิสัมพันธ์กัน คิดโครงการเสนอต่อหน่วยงานด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สนับสนุนการพัฒนาในพื้นที่ที่คนสองศาสนาอยู่ร่วมกันประมาณ 13 หมู่บ้านในสามจังหวัด แบ่งงานกันกับเพื่อนที่เป็นอาสาสมัครดูแลรับผิดชอบ”

แนวทางการดำเนินโครงการเน้นไปที่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา ซึ่งในกระบวนการจะค่อยๆ ถอดทอยระหว่างผู้คนที่ขึ้นมาใหม่

“พยายามสร้างกลไกในท้องถิ่นดูแลกันเอง เพราะไม่มีใครจะดูแลคนในชุมชนได้ดีกว่าชุมชน ต้องสร้างความเข้าใจกันภายใน เป็นงานออกแบบใหม่ แต่ก็ไม่ใช่เรื่องใหม่ เป็นส่วนที่หายไปเพราะแรงกระแทกจากภายนอก ทำให้ต่างคนต่างอยู่ เมื่อเกิดความแตกแยก สิ่งที่ต้องทำคือการรวมตัวกันให้ได้”

“เราเป็นตัวกลางช่วงแรกๆ เข้าไปสร้างโอกาสให้ชาวบ้านพุทธและมุสลิมได้เจอกัน มีพื้นที่ร่วมพูดคุยถึงปัญหา ระดมศักยภาพ พัฒนาโครงการซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน แต่บางชุมชนปฏิเสธการประชุมร่วมกัน ขอแยกพื้นที่ เพราะไม่สบายใจ กลุ่มนี้จะเป็นหมู่บ้านที่คนพุทธน้อยและถูกกระทำมาเกือบยี่สิบครั้ง หลายชุมชนว่าดีเหมือนกันนะ ห่างเหินกันไปไม่นานแล้ว เราไม่บังคับ ไม่ฝืน แล้วแต่ธรรมชาติ พบว่าคนที่อ่อนไหวหนักๆ กลุ่มใหญ่จะเป็นชาวพุทธ”

การทำงานพัฒนาในหมู่บ้าน 13 แห่งประสบความสำเร็จบ้าง ล้มลุกคลุกคลานบ้าง ตามศักยภาพของคนและพื้นที่ บางแห่งทำโครงการเลี้ยงปลา ขายปลาแบ่งกันก็จบไป ขณะที่บางหมู่บ้านได้พัฒนาโครงการต่อเนื่อง เช่น การปลูกผักสวนครัว ลดการเดินทางออกนอกหมู่บ้าน แต่ลม้ายเห็นว่า ได้บรรลุผลที่ทำให้คนได้หันหน้ามาคุยกัน จากนั้นเป็นเรื่องของแต่ละหมู่บ้านจะคิดอ่านกันต่อไป

“รัฐทำหน้าที่หลักด้านการเยียวยาแก่ชาวบ้าน เราก็ถอย เพราะภารกิจหลักของเราไม่ใช่งานนี้ เดิมทำงานกับประมงพื้นบ้านและงานสิ่งแวดล้อม แต่เกิดเหตุการณ์ใหม่

คิดว่าไม่มีคนหรือไม่มีคนทำงานช่วยเหลือผู้สูญเสีย ต่อมาคนเยอะ งบประมาณเยอะ มีหลายองค์กรหน่วยงาน แต่งานสิ่งแวดล้อมไม่มีคนทำ จึงลอบทบาทเรื่องการเยียวยา กลับไปทำเรื่องประมงพื้นบ้าน ลงสนามในพื้นที่เดิมของเรา”

“เรายังไม่ทิ้งหมด เพราะมีภารกิจการเยี่ยมเยียนผู้สูญเสียคนเก่า และคนใหม่ที่เพิ่งได้รับข้อมูลข่าวสาร การไปเยี่ยมเยียนตลอดกลายเป็นพี่น้อง และยังช่วยประสานงาน ให้แก่หน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่ต้องการมาพัฒนา ส่งเสริมและสนับสนุนชาวบ้าน ถ้ามีอะไรที่เป็นประโยชน์จะนึกถึงก่อน เพราะถือว่าเป็นกลุ่มที่ได้รับโอกาสการพัฒนาน้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ”

การถูกวิพากษ์วิจารณ์เป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ แต่การติดกรอบทางทฤษฎีมากเกินไป ทำให้ข้อสรุปและข้อเสนอไม่สะท้อนความจริงในพื้นที่ โดยเฉพาะการทำงานเยียวยา

“การเยียวยาเป็นการทำงานเชิงรุก ซึ่งเราเข้าไปเยี่ยมเยียนผู้สูญเสีย ชาวบ้านไม่รู้ข้อมูล เราก็กว้างไปหาข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์กับชาวบ้าน ช่วยเหลือบ้างตามสมควร แต่งานนี้ไม่เพียงพอต่อการบอกถึงความเข้มแข็งของประชาสังคม งานวิจัยบางชิ้นบอกว่า ปัญหาความรุนแรงแก้ไม่ได้เพราะภาคประชาสังคมไม่เข้มแข็ง เราอยากถามว่า ภาคประชาสังคมคือใคร ทำไมต้องเข้มแข็ง และต้องเข้มแข็งมากแค่ไหน ทำไมจึงไม่นับว่างานเราเป็นภาคประชาสังคม”

ตลอดระยะเวลาห้าปีที่ผ่านมา จากจุดเริ่มต้นที่ศูนย์จนถึงวันที่คนและงบประมาณได้หลังไหลไปยังสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จนแน่นขนัด ลม้ายมองเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นและปัญหาที่ตามมา

“ตัวเลขงบประมาณมากมายท่วมลงมาที่นี่ แต่มีเสียงชาวบ้านว่า เขาไม่ได้รับผลอะไร งานแก้ไขปัญหา งานเยียวยาช่วยเหลือต้องทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่ควรมีเรื่องผลประโยชน์ เพราะเราทำงานกับคนที่สูญเสียโอกาส ไม่ใช่ยิ่งทำ ยิ่งมีโครงสร้างใหญ่โต และงบประมาณจำนวนมาก ขณะที่ปัญหาชาวบ้านยังคงไม่ได้รับการแก้ไข แล้วยังถูกใช้เสนอทางออกและวิธีการแก้ไขเพื่อให้ได้งบประมาณลงมาอีก”

“การรับฟังเสียงผู้สูญเสีย ถึงวันนี้เราฟังเสียงกันมาก จนประเมินกันได้แล้วว่า ความต้องการของเขาคืออะไร ถ้าใครให้มาประสานงาน จัดเวทีรับฟังความคิดเห็น

คงจะพอแล้ว คนที่มีความทุกข์ คงไม่มีความเจ็บปวดที่ไปไกลกว่าที่เราได้ฟังมา ข้อมูลที่มีอยู่แล้วเพียงพอที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ต้องคิดทำการใหญ่ในคราวเดียว แต่ทำงานเล็กๆ รักษาความสัมพันธ์ของผู้คนเอาไว้”

*** อลิสา ทะสาเมาะ ***
ในอ้อมกอดพ่อ

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัสตร์ บัทรประโคน

“

ท้ายที่สุด เขา (เขาวชน) จะเป็นกำลังสำคัญที่จะต้องดูแลชุมชนและ
แก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดสันติภาพด้วยตัวของเขาเอง

”

❖ พ่อเป็นคนที่มีชื่อเสียง มีญาติพี่น้องอยู่ที่นั่น ปู่ทวดมีลูกสิบแปดคน ลูกหลานเยอะเลยมีญาติพี่น้องทั่วสามจังหวัดภาคใต้ พ่อได้เข้ามาเรียน ทำงานและแต่งงานมีครอบครัวที่กรุงเทพฯ แต่ก็ยังไปๆ มาๆ กลับไปเยี่ยมบ้าน ญาติพ่อเขารักกันมาก เป็นคำสั่งเสียของปู่ทวดก่อนตายว่า ทุกปีหลังออกบวชจะนัดเจอกันทุกคน ถือเป็นการประชุมเครือญาติ

อลิสซา ทะสาเมาะ อาจารย์แผนกพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (มอ.ปัตตานี) เริ่มเปิดประเด็น ถ้าไม่เห็นนามสกุล “ทะสาเมาะ” ก็ยากจะหาจุดเกาะเกี่ยวความเป็นมลายูมุสลิมจากหน้าตาที่ปรากฏอย่างที่เราพูดติดตลกว่า “หน้าตาเราเหมือนเด็ก (กรุง) เทพฯ”

“พ่อปิดเทอมจะมางานเลี้ยงรวมญาติข้างพ่อที่ภาคใต้ สนุกมาก คนเยอะจนจำไม่ได้หมด เรากับย่าคุยกันไม่รู้เรื่อง เพราะย่าพูดมลายู คุยกันได้อย่างเดียวคือ กินข้าวเมื่อก่อนเวลามาเที่ยวบ้านย่าที่ภาคใต้ มีรถกระบะสีเหลืองคันเดียว เวลาไปไหนจะขนไปทั้งครอบครัว รอให้พร้อมแล้วไปเที่ยวด้วยกันหมด พ่อต่างคนต่างมีรถ การรวมกลุ่มกันก็น้อยลง”

อลิสซาได้รับการเลี้ยงดูและเติบโตขึ้นในเมืองหลวง การเรียนรู้ถึงความเป็นมุสลิมในชีวิตประจำวันได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัว ซึ่งได้สั่งสมความเข้าใจเพิ่มขึ้นตามกาลเวลา

“อยู่กรุงเทพฯกับญาติข้างแม่ก็เป็นครอบครัวใหญ่เพราะแม่มีพี่น้อง 9 คน และบ้านอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ย่ายนับถือศาสนาพุทธ จัดเลี้ยงปีใหม่ทีก็มีการยกคอกหมูย่างกินกันแก้มเหล้า แต่น้ำๆ ก็ซื้ออาหารจากร้านมุสลิมมาให้และจัดสำหรับพิเศษให้เลย เขารู้ว่ากินร่วมกันกับเขาไม่ได้ หรือเวลาเข้าแถวหน้าเสาธงที่โรงเรียน เพื่อนสวดมนต์ไหว้พระเราก็ยืนเฉยๆ เพื่อนถาม ก็บอกว่าทำไม่ได้ เราเป็นมุสลิม”

ภายใต้บริบทชีวิตที่มีความหลากหลาย การเติบโตในครอบครัวและเครือญาติต่างวัฒนธรรม ส่งผลต่อตัวตนของ อลิสซาที่เปิดเผย ยืดหยุ่น และผสมผสาน แต่รากเหง้าฝ่ายพ่อที่ยังรากลึกและมั่นคงในตัวตนมากกว่า ทำให้เธอกลับคืนสู่อ้อมแขนของพี่น้องหรือเสาะ สมัครเป็นอาจารย์ที่ มอ.ปัตตานี

“พอเกิดเหตุการณ์ภาคใต้เมื่อปี 47 ตอนรู้อาวาก็ตกใจมาก เหมือนใครมากระชากจินตนาการที่สวยงามในวัยเด็กของเราไป ตอนนั้นยังไม่ได้เป็นอาจารย์ แต่กำลังจะไปอะเจท์เพราะได้ทุนปัญญาชนสาธารณะ (API) อยากไปศึกษาชุมชนมุสลิมในประเทศอื่น ๆ บ้างก่อนจะไปกลองสมัครเป็นอาจารย์ มหาวิทยาลัยก็รับ รู้สึกดีใจ เพราะอยู่กรุงเทพฯไกลมากและไม่เคยสบายใจเลยเวลาที่ข่าวออกมาแต่ละครั้ง ก็เลยมาเป็นอาจารย์ได้ครึ่งเทอม แล้วไปทำวิจัยที่อินโดฯ อีก 6 เดือน ลดลงจากเดิมที่ตั้งใจไป 1 ปี”

แม้อลิสจะเป็นอาจารย์ แต่เธอมีบทบาทมากกว่านั้น ด้วยบุคลิกส่วนตัว ประสบการณ์การทำงาน ความสนใจประเด็นทางสังคมและปัญหาชายขอบ เธอบอกว่า “ถ้าไม่มาอยู่ที่นี้ก็คงไปอยู่กับเพื่อนที่เดือดร้อนที่อื่น เช่น ภาคเหนือมีปัญหาเรื่องป่าและชาติพันธุ์ หรือไม่ก็ไปอีสาน ไปช่วยเพื่อนเรื่องเขื่อนปากมูล” นอกจากนี้ เธอยังร่วมเผชิญกับสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้น เธอจึงเป็นทั้งเพื่อน พี่น้อง เครือญาติ และ “บรรเทาสาธารณภัย” แก่นักศึกษา และทุกคนที่ได้ร่วมงานด้วย

“ติสองติสามนักศึกษามีปัญหา สถานการณ์ปัจจุบันไม่มีใครช่วยใครหรอก ต้องรอเข้า มีนักศึกษาโทรฯ มาบอกว่าพ่อขับรถตกคูตอนติสอง ไม่มีใครไปช่วย เราเกณฑ์เด็กจำนวนหนึ่งออกไปช่วยกัน เด็กนักศึกษาตกเลือดตอนติสองในหอพัก ทั้งลูกตามธรรมชาติ โทรฯ หาเราก็กินไปส่งโรงพยาบาล ทั้งที่แม่ห้ามเราไว้ทุกครั้ง แต่ไม่ค่อยได้ผลหรอก (หัวเราะ) พี่ม้ายรถชนตรงมาวะที่เดียวกับลูกศิษย์เคยถูกยิงเสียชีวิตเราก็กะแอมิดไปหาทันที อยู่ที่นี่มีเรื่องแบบนี้เยอะมาก ทำให้รู้สึกเครียด แต่มันไม่คิดถึงอันตราย ไม่ช่วยก็ไม่ได้ สถานการณ์ความไม่สงบที่นี่ทำให้เด็กและผู้คนอยู่กันอย่างน่าสงสาร”

เนื่องจากการเรียนในแผนกพัฒนาสังคม นักศึกษาควรได้ลงพื้นที่สัมผัสกับชีวิตและสังคม เพื่อให้เห็นสภาพความเป็นจริงเพื่อนำไปสู่ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ถึงการพัฒนาที่เหมาะสมต่อชุมชน และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ แต่เมื่อเกิดสถานการณ์ความไม่สงบ การลงฝึกภาคสนามเช่นที่เคยปฏิบัติมาต้องถูกระงับไป เพื่อความปลอดภัยของนักศึกษา อย่างไรก็ตามเป็นโชคดีของนักศึกษาที่อาจารย์อลิสยังพาไปได้บ้าง

“เด็กเอกพัฒนาพวกนี้บางคนเท่าที่เคยคุยรู้สึกว่าคุณเองมีปมด้อยว่าเข้าคณะอื่น

ไม่ได้ต้องเข้าพัฒนาสังคม แต่บางคนก็ตั้งใจเลือกเอกพัฒนาสังคมเป็นอันดับหนึ่ง เพื่อให้เขาเข้าใจว่าวิชาพัฒนาสังคมสำคัญอย่างไร ประสบการณ์หลักจะต้องได้จากการฝึกงานภาคสนาม ก่อนเกิดสถานการณ์ความไม่สงบมีวิชาที่เป็นวิชาบังคับ ให้นักศึกษาไปอยู่ร่วมกับชาวบ้านในชุมชนเพื่อฝึกให้เด็กเข้าใจวิถีชุมชน แต่ปัจจุบันมีปัญหาเพราะทางมหา'ลัยห่วงความปลอดภัย เราเลยพาไปนอกพื้นที่”

เมื่อไม่ได้รับการสนับสนุนจากทางมหาวิทยาลัย การสร้างเสริมประสบการณ์จึงต้องควักเงินของอาจารย์และลูกศิษย์ลงขันกัน แต่ผลที่ได้คุ้มค่าอย่างยิ่ง

“เราออกเงินให้ส่วนใหญ่ และส่วนหนึ่งนักศึกษาช่วยออกเอง ไม่บังคับแต่ส่วนใหญ่อยากไปเพราะบางคนไม่เคยไปไหนไกลๆ จาก 3 จังหวัด การไปก็เช่ารถบัสกันไป ปีนั้นไปอยุธยา เด็กตื่นเต้นมากที่ได้เจอกับมุสลิมที่พูดมลายูไม่ได้ ถึงแม้ว่าในอดีตมีรากเหง้าเป็นเขลยมาจากปัตตานีและภาคใต้ ไปดูงานที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดที่เขาได้เห็นการพัฒนาของจริง การพัฒนาที่มีหลากหลายมุมมีทั้งผลบวกและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมากด้วย ดังนั้นเขาจะเป็นนักพัฒนาที่เสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมต่อชุมชน และเน้นการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ”

จากการทำงาน อธิสาพบปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักศึกษา ซึ่งปัญหาหลักๆ ตอนนั้นคือ ผลการเรียนที่อ่อนมาก เมื่อขึ้นชั้นปีที่สอง เด็กนักศึกษาจะหายออกไปจากระบบกว่าครึ่ง เธอเคยเสนอเอกสารทางมหาวิทยาลัยเพื่อพิจารณาปรับหลักสูตรเป็นระดับอนุปริญญา ทำให้นักศึกษาที่เรียนอ่อนอย่างน้อยยังได้วุฒิบางอย่าง ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้ผลดีในประเทศอินโดนีเซีย แต่เรื่องก็เงียบไป

“ได้แนวคิดนี้มาจากอะเจห์ ในประเศอินโดนีเซีย ซึ่งมีปัญหาความขัดแย้งมากกว่า 30 ปี ตอนทำวิจัยในอะเจห์ไปอยู่กับนักศึกษาในมหาวิทยาลัย Syiah Kuala ซึ่งมหาวิทยาลัยประสบปัญหาเช่นเดียวกับภาคใต้เหมือนกัน คือ ก่อนมีความขัดแย้งมีนักศึกษาจากหลายจังหวัดทั่วอินโดนีเซียมาเรียน แต่พอมีเหตุการณ์ความรุนแรง นักศึกษาที่เรียนเก่งก็ไม่มาเรียน แต่ส่วนหนึ่งก็ทำให้คนอะเจห์ซึ่งเป็นคนท้องถิ่นมีโอกาสเรียนมากขึ้น นอกจากนี้ ปัญหาเรื่องผลการเรียนอ่อน ทางมหาวิทยาลัยก็เลยต้องมีหลักสูตรการสอบเข้าอีกรูปแบบหนึ่ง คือ เปิดรับนักศึกษาที่ไม่สามารถสอบเข้าได้ในช่วง

เวลาปกติ ให้มาสอบใหม่ในระดับอนุปริญญา แล้วถ้าหากว่านักศึกษามีผลการเรียนตั้งแต่ 3.5 ขึ้นไป จะสามารถเลื่อนชั้นไปเรียนในระดับปริญญาตรีได้ แก้ปัญหาเด็กเรียนอ่อนต้อง ถูกรีไทร์ตอนปี 3 และปี 4 หรือยังได้วุฒินุปริญญาติดตัวไป”

นอกจากการเรียนการสอนตามหน้าที่ในมหาวิทยาลัยแล้ว อลิสายังเป็นแรงงานที่ เรียกว่า “กรรมกรวิชาการ” อีกด้วย

“ตอนนี้ภาคใต้มีงานวิจัยให้ชาวบ้านทำเยอะมาก โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ ปฏิสัมพันธ์ของคนต่างวัฒนธรรมต่างศาสนา และประเด็นด้านการพัฒนา เราก็เข้าไป ช่วยวิเคราะห์ให้ บางโครงการขอให้อยู่ในประเด็นต่างๆ เช่น งานวิจัย การออกแบบ สอบถาม ถอดบทเรียน เป็นคณะกรรมการกองทุนการศึกษาและกองทุนอาชีพ ฯลฯ บางโครงการเงินน้อยหรือไม่มีเงิน แต่อยากให้อยู่ เราก็ช่วย ได้เงินบ้าง ไม่ได้บ้าง ก็ ไม่เป็นไร เราคิดว่าเป็นกลับมาทำงานรับใช้บ้านของตน เรื่องเงินจึงไม่ใช่เรื่องใหญ่”

อลิสานั่นว่า ผลสัมฤทธิ์ที่สำคัญของงานวิจัย ต้องได้ประโยชน์แก่ชาวบ้าน เปิด ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วม

“ผลของการวิเคราะห์ก็ได้รับการตอบรับที่ดีจากชาวบ้าน เพราะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน เวลาเขียนก็จะใช้ภาษาที่อ่านให้่ง่ายที่สุด ทุกประเด็นสำคัญเท่ากันหมด จะต้องไม่ตกหล่น และที่สำคัญเมื่อเขียนเสร็จแล้วจะส่งคืนให้กับชาวบ้านเพื่อตรวจสอบว่า เป็นการวิเคราะห์ที่ถูกต้องหรือไม่ เพราะบางประเด็นเป็นเรื่องละเอียดอ่อน เขาเล่าให้ฟัง เจยๆ แต่ยังไม่อยากให้ออกสู่สาธารณะ หรือเรื่องบางเรื่องเราเห็นว่าเป็นประเด็นที่ดี ก็ต้องใช้ภาษาที่เจ้าของเรื่องยอมรับให้ได้ แต่ก็เหนื่อยมากเหมือนกัน เพราะการให้ความ เอาใจใส่กับทุกๆ ขั้นตอนทำให้ต้องใช้เวลามาก เหมือนกับการช่างตีทอง ที่ต้องใช้ความ ประณีตในการทำงาน”

ตั้งแต่ตอนเรียนปริญญาโทเมื่อปี 2541 อลิสาก็ความสนใจประเด็นเกี่ยวกับมุสลิม และวัฒนธรรมของภาคใต้มาโดยตลอด และทำวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตเรื่อง “ความ สำคัญในเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของมุสลิมในชุมชนหรือเสาะ” ประกอบกับประสบการณ์ ที่ได้จากภาคสนามที่อะเจห์ การเป็นอาจารย์ และการทำงานวิจัยในพื้นที่ ทำให้เห็น ประเด็นเปรียบเทียบที่น่าสนใจเกี่ยวกับสังคมและชุมชนมุสลิมมากมาย ตอนนี้ก็ริเริ่มโครง

การเล็กๆ ที่เกี่ยวข้องกับเขววชกับการสื่อสารเพื่อสันติภาพ และอีกหลายเรื่องที่จะ
จับเคลื่อนต่อไป

แต่ไม่ว่าจะสำเร็จหรือล้มเหลว อลิสบอกล่าว “รู้สึกดีที่ได้ทำ ถ้าเรามีโอกาสที่
จะทำ ก็จะทำต่อไป เรารู้ว่าเราทำดี แม้จะไม่มีใครเห็นก็ตาม โดยเฉพาะประเด็นที่
เกี่ยวข้องกับเขววช เพราะในท้ายที่สุด เขาจะเป็นกำลังสำคัญที่จะต้องดูแลชุมชนและ
แก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดสันติภาพด้วยตัวของเขาเอง”

*** กัลยา จันทร์ศรี ***
ใจเกลี้ยง เลี้ยงใจกัน

สัมภาษณ์/เรียบเรียง : จิตต์ปภัตสรร์ บัตรประโคน

“

คนอื่น ๆ จากที่เคยเรารักใคร่กันเต็มร้อย พอเกิดเหตุการณ์ คนที่ถูก
ทำร้ายก็รักกันลดลงเหลือห้าสิบ...แต่เราไม่รู้ลึกแบบนั้นนะ ต้องทำใจ
ไม่หวาดระแวง ทำให้เราสบายใจ ...ทุกวันนี้ก็เหมือนเดิม

”

อยู่มานานตั้งแต่บรรพบุรุษ เกิดมาก็เห็นปู่ย่าอยู่ที่นี่” กัลยา จันทร์ศรี วัย 63 ปี ย้อนอดีตความผูกพันที่มีต่อหมู่บ้านเนินงาม อ.รามัน จ.ยะลา อย่างยาวนานจนสามารถใช้ภาษามลายูได้อย่างคล่องแคล่ว แม้ว่าจะเป็นชาวพุทธกลุ่มน้อยท่ามกลางเพื่อนบ้านชาวอิสลาม แต่นั่นไม่ได้ทำให้เธอรู้สึกหวาดกลัวจนอยากละทิ้งแผ่นดินเกิดไปอยู่ที่อื่นเหมือนอีกหลายครอบครัวชาวพุทธ ตรงกันข้ามกลับยังคงใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเหมือนที่เคยเป็นมาในอดีตอย่างไม่รู้สึกรู้สีกแปลกแยกแตกต่าง พิสูจน์ได้จากปัจจุบันเธอได้รับเลือกเป็นประธานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นชาวไทยพุทธหนึ่งเดียวเท่านั้น

“เราสบายใจ บริสุทธิใจ อยู่กับเขาได้ เป็นไทยพุทธคนเดียว แต่เป็นหัวหน้า เพราะเขานับถือ มีอะไรกินด้วยกัน เรารู้ว่าประเพณีของเขาเป็นแบบไหน”

ศูนย์แห่งนี้เป็นแหล่งเรียนรู้การใช้วิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เน้นการพึ่งพาตนเองด้วยการปลูกพืชผักสวนครัว ไม่ต้องซื้อกินให้เปลืองเงิน แปลงผักที่นี่จึงเต็มไปด้วยผักหลายชนิด เพื่อให้สมาชิกได้ทดลองปลูก ผลผลิตที่ได้จัดสรรแบ่งกันไป ส่วนที่เหลือจากกินค่อยนำไปขายสร้างรายได้อีกต่อหนึ่ง โดยเงินที่ได้จะนำมารวมเป็นกองทุนเพื่อซื้อเมล็ดพันธุ์สำหรับปลูกต่อไป

“ปลูกผักเป็นตัวอย่งให้ชุมชนนำไปทำที่บ้าน จากเสียงบ่นว่ายากจน ก็นำแนวเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงมาแก้ไขปัญหา วิธีการฝึกอบรมมีทั้งบรรยายและปฏิบัติ ไม่ใช่แค่เรื่องการปลูกผักเท่านั้น แต่ยังสอนทำบัญชีรายรับรายจ่าย เช่น เคยซื้อกระเพรา 5 บาท เมื่อไม่ต้องซื้อเอาไปหยอดกระปุกออมสินไว้ แล้วมารวมว่าได้เงินเท่าไร ที่ดินตรงนี้เหมือนเป็นครอบครัวหนึ่ง แบ่งพื้นที่ปลูกผัก เลี้ยงปลาในบ่อปลาเล็กๆ มีผักอย่างละนิด ช่วยลดค่าใช้จ่าย ไม่ต้องซื้อ”

สมาชิกของศูนย์ฯ ทั้งหมดเป็นชาวมุสลิมที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ และผู้ที่มีฐานะลำบากยากจน ซึ่งแต่ละคนจะได้รับค่าตอบแทนคนละ 4,500 บาท ต่อเดือน ภายใต้การดูแลของกัลยาซึ่งเป็นชาวบ้านตัวอย่างที่ใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ด้วยบุคลิกเป็นความเป็นคนชอบเรียนรู้ ทั้งจากตำรา การสังเกต และการลองผิดลองถูก จนต้นไม้และพืชผักเต็มสวนในบ้าน กัลยาจึงได้รับการยอมรับเลือกให้เป็นประธาน

ศุภชัยฯ แห่งนี้

“เราชอบถ่ายทอดความรู้ อยากให้เขาได้เอาไปทำที่บ้านกันต่อ เป็นหัวหน้าต้องคิดวางแผน และเตรียมการทุกอย่าง สมาชิกจะรับฟังและทำตามคำสั่ง ถ้าไม่สั่ง เขาก็ทำไม่เป็น เคยไปอบรมที่พัทลุงด้วยกัน สั่งงานให้เขาแยกต้นพริกลงถุง กลับมาปรากฏว่าตายเรียบ เพราะผสมดินไม่ได้ส่วน และต้นพริกยังเล็กเกินไป ต้องมาเริ่มสอนกันใหม่ที่ละชั้น”

การต้องสอนอย่างละเอียด บอกทุกขั้นตอน และต้องเจอกับการทำผิดพลาดๆ ทำให้บางครั้งหญิงสูงวัยผู้นี้เริ่มรู้สึกท้อแท้เช่นกัน

“แรงกายยังทำไหว แต่มันเหนื่อยใจ เหมือนสอนเปิดให้ชนไก่ สอนทุกอย่าง สอนวันนี้ทำได้แล้ว พรุ่งนี้ลืม แม่แต่ของไข่ จอบ เสียม หมวก พลั่ว ไข้ตรงไหน ทั้งตรงนั้นเราเป็นหัวหน้าที่เป็นตั้งแต่ภารโรงคอยเก็บกวาด จนถึงสอนทุกอย่าง เวลาที่ประชุมกันขอให้เก็บของไข่เป็นที่ เวลาหายก็รู้ และเป็นระเบียบ พุดไปก็เหมือนเดิม พุดยากมากจนเราเหนื่อย”

ในความคิดเห็นของกัลยา โครงการที่นำเข้ามาในชุมชน จะประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับความตั้งใจและเอาจริงเอาจังของสมาชิก รวมถึงการสนับสนุนของผู้นำด้วย

“ถ้าผู้นำท้องถิ่นไม่สนับสนุนก็เป็นไปไม่ได้ เหมือนต๋าน้ำพริกละลายแม่น้ำ ยิ่งสามจังหวัดงบประมาณลงมาเยอะ ถ้าบริหารจัดการไม่เป็นจะเสียมากกว่าได้ เช่น ขอเงินทำปุ๋ยหมัก คนรับเงินสนับสนุนเอาไปซื้อเครื่องอบทำปุ๋ย แต่ไม่มีใบเสร็จ ไม่มีเงินเหลือทำโรงเรือน ไปดูงานก็ไม่ได้ เงินหมด มันเกิดการเอาเปรียบกันขึ้น”

โครงการประเภทหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมดำเนินการ แต่กลับได้ผลน้อยในความคิดเห็นของเธอคือการพาไปเที่ยวเพื่อสร้างความสมานฉันท์

“มีคนพาทัวร์ไปต่างจังหวัด ให้เราพาผู้ได้รับผลกระทบในหมู่บ้านที่เป็นคนไทยพุทธไป กลับมาท้อใจ เราอุตส่าห์พาไป แทนที่เขาจะไปอยู่กับกลุ่มใหญ่ ไปห้าคนก็นั่งหันหน้าห้าคน คอยกันอยู่ห้าคนนั้น ไม่ได้มีการแลกเปลี่ยนกับคนอื่นเลย ไม่ไปอีกแล้วแบบนี้”

ผลกระทบจากเหตุการณ์คนพุทธในหมู่บ้านถูกทำร้ายทั้งชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐหลายคนทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านต่างศาสนาเปลี่ยนแปลงไป จนเธอสัมผัสได้

ถึงความไม่เหมือนเดิม

“คนอื่น ๆ จากที่เคยเรารักใคร่กันเต็มร้อย พอเกิดเหตุการณ์ คนที่ถูกทำร้ายก็รักกันลดลงเหลือห้าสิบ แม้ว่าเราจะคุยกันปกติ แต่ก็ไม่จริงใจ ยังมีความหวาดระแวงกันอยู่ แต่เราไม่รู้สักแบบนั้นนะ ต้องทำใจไม่หวาดระแวง ทำให้เราสบายใจ เคยทำอะไร ทำไปอย่างนั้น ตอนเย็นเคยนั่งคุยกันที่บ้าน ทุกวันนี้ก็เหมือนเดิม”

“เราอยู่ได้กับทั้งพุทธ-มุสลิม ที่หมู่บ้านคนไทยพุทธโดนแปดคน แต่เรายังอยู่ได้ เพราะเราศึกษาหาข้อมูลว่ามีสาเหตุมาอย่างไร จะไปเหมารวมว่าคนทำเป็นมุสลิม บอกว่าเขาเป็นคนไม่ดีทั้งหมดไม่ได้ ต้องดูการกระทำ การวางตัวของเราด้วย การอยู่ก็ต้องเอื้ออาทรกับเขา ไม่แบ่งพุทธ-มุสลิม จะไปว่ามุสลิมร้ายไม่ได้”

ขณะที่หลายคนรักษาระยะห่างกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพราะเกรงว่าจะตกเป็นเป้าหมายของกลุ่มผู้ก่อการ แต่กลับยากกลับมีความใกล้ชิดกันคนกลุ่มนี้ เพราะรู้สึกเหมือนกับลูกหลาน

“ช่วงเหตุการณ์ความไม่สงบมีทหารเข้ามาประจำการ เลยเปิดบ้านขายของ อะไรที่เขาหาซื้อไม่ได้ จะหามาไว้ให้ เรามิรู้สึกใจ ถือว่าทหารมาปกป้องเรา พวกเขามาจากถิ่นอื่น พลัดบ้านไกลจากภาคอีสาน ภาคเหนือ อยู่กันเหมือนกับลูกหลานที่ต้องคอยดูแลกัน เจอกันก็ถามสารทุกข์สุกดิบ แต่ถ้าเขามาถามว่าใครเป็นโจร เราก็ไม่รู้ ให้ทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย เทียบปากมากพูดไปไม่ดี เขาว่าที่นี่มีคนไทยพุทธเอื้อเพื่อเขาก็มีแค่เราคนเดียว ติดต่อกับคนอื่นเขาไม่ค่อยจะพูด แต่เราคุยด้วยเป็นกันเอง ไม่ว่าจะป็นทหาร ตำรวจ คนต่างถิ่นมา เราก็ต้องดูแล เป็นเพื่อนคอยปรับทุกข์”

เจ้าหน้าที่ทหารไม่ใช่มีแต่ไทยพุทธเท่านั้นที่ได้รับความเอื้อเฟื้อจากหญิงวัยเกษียณ แต่เจ้าหน้าที่อิสลามก็ได้รับการดูแลเช่นกัน

“ทหารชุดก่อนมีคนอิสลามด้วย ช่วงเทศกาลเดือนสิบ ตรงกับรายของเขา แต่เขาไม่ได้กลับบ้าน เราทำของจะไปวัด เขาเห็นแล้วหิว อยากจะกิน เรามอบให้ห่อเดียว จะทำให้ใหม่สำหรับเขา มีอะไรแบ่งให้กินตลอด ตอนที่ต้องย้ายไป ทหารอิสลามตัวใหญ่ๆ เขากอดเราร้องไห้โฮเลย”

แม้ว่าการเป็นไทยพุทธจำนวนน้อยและใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้กลายกลายเป็นกลุ่มเสี่ยง แต่เขาก็มิได้หวั่นไหว หรือหวาดกลัวแต่อย่างใด

“ทำให้ใจให้เกลี้ยง อย่าไปเครียด พวกที่โดน (ทำร้าย) วิเคราะห์ได้ว่าสาเหตุมาจากอะไร ถ้าเป็นข้าราชการไม่ถูกกับแนวร่วม ส่วนชาวบ้านธรรมดาที่โดนไปก็มีสาเหตุ เรา จะรู้ บางอย่างก็เป็นเรื่องส่วนตัว มีที่มาที่ไปของมัน น้องชายถูกทำร้าย แต่ไม่เสียชีวิต เราเตือนแล้ว บอกให้รู้จักวางตัวดีๆ เพราะคนนี้เขาขายเหล้าขายเบียร์”

บ้านเรือนของคนไทยพุทธในปัจจุบันลดลงเหลือยี่สิบสองหลัง และมีแนวโน้มจะลดลงอีก ส่วนใหญ่คนที่เหลืออยู่จะเป็นคนแก่กับเด็ก บ้านไหนมีลูกหลานเป็นข้าราชการจะ ไปอยู่กันในเมือง ไม่เว้นแม้แต่ลูกสาวลูกชายของเธอที่ออกไปทำมาหากินไกลจากหมู่บ้าน โดยเฉพาะลูกชายสองคนที่เป็นทหาร ได้รับการขอร้องจากผู้เป็นแม่ว่า ที่นี้อันตรายเกินกว่า จะมาประจำการ

“ลูกชายเป็นทหาร ห่วงลูก เพราะเจ้าหน้าที่รัฐเป็นเป้าแน่นอนอยู่แล้ว บอกลูกชาย ว่าถ้าหน่วยให้มาประจำ ขอไปที่อื่นนอกพื้นที่ดีกว่า บ้านอื่นเขาก็ไม่ให้กลับมา เหลือแต่คนแก่ที่ลูกหลานส่งเงินมาให้ใช้ พวกที่ยังอยู่คือไม่รู้ว่าจะไปไหน”

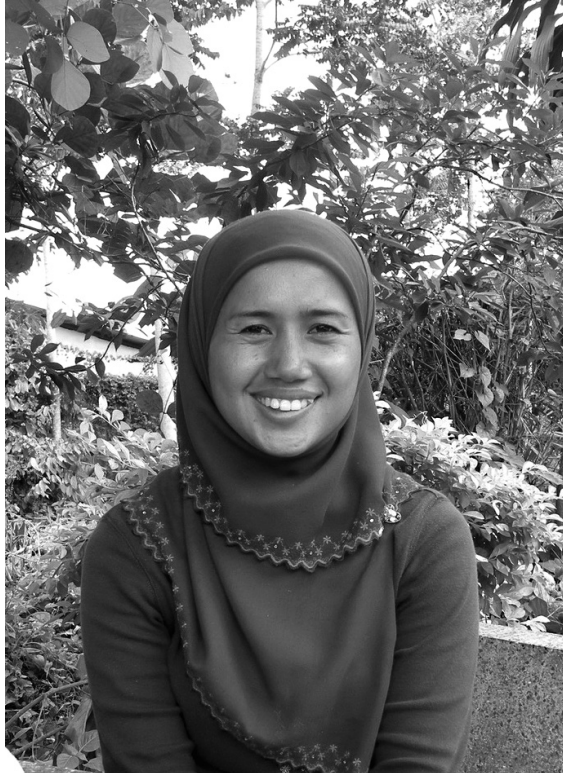
ท่ามกลางสถานการณ์ที่ยากจะคาดเดาถึงจุดสิ้นสุดความรุนแรง เธอจึงกังวลใจว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยพุทธและมุสลิมที่ผูกพันมานานหลายชั่วอายุคนในหมู่บ้านแห่งนี้ อาจจางหายไปไม่นานเช่นเดียวกับเสียงกระซิบแผ่วเบาที่เกือบหายไปในลำคอของเธอ เมื่อเอ่ยถึงเรื่องนี้

“หมดคนรุ่นนี้ก็คงไม่มีใครอยู่ที่นี้อีกแล้ว”

๙๖ ปัทมา หีมมิหน๊ะ ๙๗
เสียงเพรียกหาแสงหิ่งห้อย

สัมภาษณ์ : งามศุภร์ รัตนเสถียร

เรียงเรียง : วันดี สันติวุฒิเมธี

“

เราอยากสู้ เราไม่ได้นั่งรอความหวัง เพราะรอไปก็ไม่มีประโยชน์
ถ้าเทียบกับคนอื่น เหมือนสิ่งที่เราโดนยังน้อยเทียบไม่ได้ทางอื่น
...อยากช่วยคนที่ลำบาก ไม่อยากให้คนอื่นมาตกนรกแบบเรา

”

▼ ‘แนวร่วม’ คำนี้มีความหมายอย่างไร บัทมา ทิมมิทนะ หญิงสาววัย 34 ปีไม่เคยเข้าใจมาก่อน จนกระทั่งชีวิตแต่งงานเพียงแค่สองเดือนของเธอต้องเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงเพียงเพราะสามีถูกกล่าวหาว่าเป็น “แนวร่วม” เธอจึงได้รู้ซึ่งถึงคำนิยามที่ทำให้เธอทั้งเจ็บปวดและตั้งคำถามกับมันไปพร้อมๆ กัน

“พอแฟนถูกจับจึงเริ่มศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้มากขึ้น อยากรู้แนวร่วมมีจริงไหม อ่านหนังสือที่เกี่ยวข้องกับแนวร่วมต่างๆ เพราะเราไม่รู้ว่าแนวร่วมเป็นยังไง”

บัทมา เกิดที่อำเภอสะบาย้อย จังหวัดสงขลา เป็นลูกสาวคนเล็กของบ้านและเป็นน้องเล็กของพี่สาวอีกสี่คน พ่อแม่จึงค่อนข้างตามใจ ชีวิตวัยเด็กอาศัยอยู่กับครอบครัวในบ้านพักครูโรงเรียนประถมจึงไม่ค่อยมีโอกาสปะทะสังสรรค์กับคนอื่นในชุมชนทำให้พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ ประกอบกับทางบ้านมีความรู้เกี่ยวกับศาสนาค่อนข้างน้อยเพราะไม่ได้เรียนศาสนาและอัลกุรอาน หลังจากจบชั้นประถม 6 ได้ย้ายออกไปใช้ชีวิตอยู่ที่จังหวัดอื่น

แม้ว่าพ่อจะจากไปตั้งแต่อายุ 5 ขวบ แต่แม่ซึ่งจบเพียงอนุปริญญาและมีรายได้น้อยค่อนข้างต่ำกลับดิ้นรนส่งลูกทุกคนจนเรียนจบปริญญาตรี โดยตัวเธอเรียนจบจากภาควิชาวนผลิตภัณฑ์ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ในช่วงวัยเรียนบัทมาไม่ได้ยุ่งเกี่ยวทำกิจกรรมอะไรเลย มุ่งหน้าเรียนหนังสือให้จบเพียงอย่างเดียว หลังจากเรียนจบ เธอเริ่มต้นทำงานในฐานะลูกจ้างของกรมป่าไม้ แต่ด้วยความคิดถึงแม่ เธอจึงทำอยู่ได้ไม่นานก็ตัดสินใจกลับมาทำงานในโรงงานใกล้บ้าน หลังจากทำอยู่ห้าปีเธอก็เริ่มเบื่อ จึงรวมกันลงทุนเปิดร้านซ่อมรถกับพี่สาวจนได้พบกับแฟนหนุ่มจากหมู่บ้านเปียน ตำบลเปียน อำเภอสะบาย้อย ด้วยเพราะเขามีความรู้ทางศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี จึงเป็นความหวังให้กับครอบครัวของเธอได้เข้าใจศาสนามากขึ้น แต่ยังไม่ทันที่เธอจะได้ลิ้มรสความหอมหวานจากช่วงเวลาดีมน้ำผึ้งพระจันทร์เหมือนคู่แต่งงานทั่วไป สิ่งที่ไม่คาดฝันก็เกิดขึ้นเมื่อสามีถูกตั้งข้อหาว่าเป็นแนวร่วม

“แฟนถูกจับเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2551 วันนั้นเราทำอะไรไม่ถูก ได้แต่ยืนเกาะลูกกรง ร้องไห้อย่างเดียว ตำรวจไม่เข้าใจสงสัยว่ามายืนเกาะลูกกรงร้องไห้ทำไม บางทีก็พูดจาไม่ดีบอกว่าที่บ้านไม่รู้หรือว่าลูกตนเองเป็นแนวร่วม พูดเหมือนกับว่าครอบครัวของเราโง่

“เราอยู่ด้วยกันตลอด ถ้าคนเป็นแนวร่วมจะต้องมีพิธีทำให้เห็น เช่น เขาต้องหายไปปฏิบัติงานหรือประชุมบ้าง แต่เขาไม่ได้หายไปไหนเลย เขาทำงานและอยู่ด้วยกันกับเราตลอด หรือไม่ก็ไปบ้านแม่ แล้วก็กลับบ้าน ไม่เคยออกไปไหนเลย”

หลังจากสามีของเธอถูกจับ ชีวิตก็เริ่มตกต่ำจนถึงขีดสุดและยังไม่มีแว่วว่าจะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ความฝันอยากได้ชีวิตธรรมดาที่เคยปกติสุขกลับคืนมาจึงดูเหมือนยังอยู่อีกไกลแสนไกล

“เราอยากอยู่ปกติ เหมือนเมื่อก่อนที่ไปไหนมาไหนได้โดยไม่ต้องมีใครจับตามองอยากอยู่แบบมีความสุข ทำงานเก็บเงินไปเที่ยวกันบ้าง อยากเก็บเงินให้แม่ไปทำพิธีฮัจญ์บ้าง เมื่อก่อนไม่ต้องรับผิดชอบอะไร มันเทียบไม่ได้กับตอนนี้ ชีวิตมันพลิกผันไม่เหลือความสุขอีกแล้ว

“พอไปตลาดคนก็จะพูดว่า ถ้าแก่ล้างอัดฉีดเป็นแนวร่วม คนก็เลยไม่กล้ามาใช้บริการที่อุ้งของเรา โดยเฉพาะคนไทยไม่กล้ามาเลย เพราะเขากลัว ยิ่งตำรวจในโรงพักไปบอกว่าสามีเป็นแนวร่วมหนีคดีมาจากปัตตานี คนก็ยิ่งเชื่ออีก

“มันเจ็บปวดเหมือนตัวเองตกอยู่ในนรก บางทีคนที่อยู่ข้างในยังไม่ทุกข์ทรมานเท่ากับคนที่อยู่ข้างนอก เราเคยคิดว่าถ้าเขาตายอาจดีกว่าอยู่เพราะเราจะได้ทำมาหากินเป็นเรื่องเป็นราว แต่นี่ทำงานอาทิตยหนึ่ง เราต้องเก็บเงินไปเยี่ยมเขา คำนำนันรถพันหนึ่งซื้อของกินไปเยี่ยมเขาอีกพันหนึ่ง เพราะเขาอยู่ร่วมกันหลายคน สองพันบาทกับแคสิบนาที่ให้เราไปคุยผ่านกระจก มันไม่คุ้มเลย ก็ลองคิดดู เวลาไปเยี่ยมทุกอาทิตย์สองพันเดือนหนึ่งก็แปดพัน เราต้องทำงานหนักขนาดไหนที่จะไปเยี่ยมเขา”

ถึงแม้การไปเยี่ยมสามีแต่ละครั้งจะใช้จ่ายเงินจำนวนไม่น้อยและทำให้เธอต้องทำงานหนักมากขึ้นเพื่อให้รายได้เพียงพอกับรายจ่าย แต่เธอก็ไม่เคยปล่อยให้สามีรู้สึกโดดเดี่ยวลำพังในคุก

“เราต้องหาเงินเพื่อไปเยี่ยมเขาให้ได้ ต้องไปเป็นกำลังใจให้เขา ถ้าไม่เจอเรา เขาก็ไม่สบายใจ เขาเองก็กังวลไม่รู้ว่าจะอนาคตจะเป็นยังไง เราเองก็ต้องเจอทั้งปัญหาสังคมรอบข้างและเศรษฐกิจ”

ปัทมาเคยพยายามเดินทางไปติดต่อผู้มีอำนาจและหน่วยงานต่างๆ เพื่อเรียกร้อง

หาความยุติธรรมให้กับครอบครัวของเธอ แต่ก็ต้องคว้าน้ำเหลวมาตลอด

“รัฐบาลไม่ได้ให้ความช่วยเหลือคนอย่างเรา เขาบอกว่าไปช่วยทำไมพวกใจเมื่อยใจ เขาช่วยเฉพาะพวกเจ้าหน้าที่ ไม่ใช่ชาวบ้านตาสีตาสา เคยไปเจอรองผู้ว่าจังหวัดยะลา ก็โยนเรื่องไปให้ ศอ.บต. พอไปหา ศอ.บต. ก็โยนเรื่องไปที่อื่นอีก

“เราเห็นพวกเขาเป็นหิ้งห้อยในความมืด คิดว่าพวกเขาจะเป็นแสงสว่างให้กับเรา อย่างน้อยองค์กรใหญ่ๆ ที่ชอบเสนอข่าวว่าช่วยเหลือคนได้น่าจะช่วยให้ความยุติธรรมกับเราได้บ้าง แต่ปรากฏว่า ครั้งแรกเขาก็รับฟัง แต่พอครั้งที่สองบอกว่า เมียแนวร่วมมาแสดงละครเก่งได้รางวัลออสการ์ มาเรียกร้องความเห็นใจ ตอนนี่ไม่เชื่อเจ้าหน้าที่คนไหนแล้ว ขนาดส่งหนังสือไปให้พรรคประชาธิปัตย์ และเจอท่านชวน หลีกภัยที่สนามบินท่านก็ให้ส.ส. ในพื้นที่รับเรื่องไป แต่เรื่องก็เงียบหายไปเหมือนเดิม ตอนนี่ไม่รู้ว่าจะลงกับอะไร หมดหนทางแล้ว รอดแค่นั้นศาลสู้คดี หวังแค่นั้นเอง หวังเรื่องประกันตัวแต่ก็ไม่มีใครมาให้หลักทรัพย์ค้ำประกันเพราะเขาก็ไม่ยอมเปลี่ยนตัว”

จนถึงวันนี้ เธอยังไม่เข้าใจว่าแนวร่วมคืออะไร รวมทั้งสโลแกนที่ทหารนำมาใช้ว่า “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” แท้จริงแล้วมันมีความหมายว่าอย่างไร เพราะเธอยังคงเชื่อว่าข้อมูลที่เจ้าหน้าที่รัฐได้รับเกี่ยวกับสามีของเธอเป็นข้อมูลที่ผิดพลาดเพราะคนที่ทำผิดจริงๆ ยังไม่ได้ถูกนำตัวมาลงโทษและยังคงกระทำความผิดซ้ำ

“ในเมื่อจับคนในคดีแนวร่วมไม่ได้ก็ไม่ควรจะหาคดีส่วนตัวมาเพื่อจะจับคนนี่ แล้วยึดข้อหาให้เป็นแนวร่วมให้ได้ ส่วนคนที่ยิงจริงๆ กลับไม่ถูกจับและยังสามารถไปมาคนได้อีก คนที่รับผิดชอบคดีควรจะต้องหรือลั่นจับตัวคนผิดมาลงโทษ ต้องออกไปสืบหาความจริงในพื้นที่ แต่กลับไม่มีใครลงพื้นที่

“หากต้องการแก้ปัญหาแนวร่วมก็ต้องเรียกมวลชนให้มาอยู่ฝ่ายรัฐบาลให้มากที่สุด ไม่ใช่บีบให้เขาไปเป็นแนวร่วม หลายคนที่เขาไม่รู้กฎหมาย เขาต้องหนีโดยไม่ได้ทำผิดอะไร หากเขาหนีเข้าไปอยู่ในป่า เขาจะทำมาหากินอะไร เขาก็ต้องไปอยู่กับแนวร่วม สุดท้ายเขาก็กลายเป็นแนวร่วมจริงๆ

เป้าหมายคงไม่เข้าใจถึงระบบการหาข่าวและการกล่าวหาแนวร่วมของเจ้าหน้าที่รัฐ

“แล้วอะไรคือแนวร่วม นี่คือนิสัยที่ไม่เข้าใจ หากสายข่าวแจ้งมาว่าคนนี้เป็นแนวร่วม

เจ้าหน้าที่ก็ท้าวว่าคนนี้เป็นแนวร่วมทันทีโดยไม่มีใครคิดทำงานด้วยการไตร่ตรอง เรามองว่าสายข่าวไม่มีความน่าเชื่อถือ หลายคนติดยา เล่นยา และเป็นพวกขี้ยา แต่พวกนี้กลับได้รับความน่าเชื่อถือสูงจากเจ้าหน้าที่ ส่วนชาวบ้านถูกมองว่าเป็นพวกไม่น่าคบ ไม่น่าเชื่อถือ”

แม้ว่าจะต้องเผชิญกับภาระหนักหลายด้าน แต่บัทมาก็ยังพร้อมจะสู้เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้กับครอบครัวของเธอ และเห็นอกเห็นใจผู้ทุกข์ยากมากกว่าเธอ

“เราอยากสู้ เราไม่ได้นั่งรอความหวัง เพราะรอไปก็ไม่มีประโยชน์ ถ้าเทียบกับคนอื่น เหมือนสิ่งที่เราโดนยังน้อยเทียบไม่ได้ทางอื่น บางคนมีพี่น้องเจ็ดคน มีผู้ชายสี่คน ถูกจับไปสาม มีเมียมีลูกหลายคนต้องดูแล แล้วผู้หญิงที่ไม่เคยทำงาน บางคนตอนนี้เริ่มมีอาการทางประสาท เครียด เพราะต้องดูแลลูก แต่เรายังมีเงินเกษียณของแม่ แม้จะน้อยนิด และเราก็มีอาชีพ อยากช่วยคนที่ลำบาก ไม่อยากให้คนอื่นมาตกนรกแบบเรา โชคดีที่ไม่มีลูกและพอมิทรัพย์สินที่แม่สร้างไว้ แต่คนอื่นไม่มี ยิ่งชาวบ้านทั่วไปเขาไม่มีความรู้อะไรเลย เราเห็นเขาทุกข์กว่าเราอีก

✧ จามรี อนุรัตน์ ✧
สื่อสารเพื่อมิตรภาพ

สัมภาษณ์ : จามสุกร รัตนเสถียร

เรียงเรียง : วันดี สันติวุฒิมณี

“

วันนี้ไม่ว่าโทรศัพท์สายไหนเข้ามา เราจะเกิดความใส่ใจมากขึ้นว่า...มีสายไหนที่มีความคิดขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความรุนแรง ถึงแม้เราไม่สามารถโน้มน้าวใจใครได้ แต่เราขอเพียงให้เขาได้ถูกคิดก็ถือว่าคุ้มแล้ว

”

ทามกลางสถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การสื่อสารผ่านรายการวิทยุนับเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะนอกจากจะเปิดพื้นที่ให้ผู้จัดรายการและคนฟังได้พูดคุยกันแล้ว ยังช่วยให้คนในพื้นที่ได้ผ่อนคลายความเครียดจากสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น รวมทั้งความเครียดอื่นๆ ที่ร่ายล้อมอยู่ในชีวิตประจำวัน จามรี อนุรัตน์ หรือ จำ สาวขาวพุทธวัย 45 ปี จากอำเภอเบตง จังหวัดยะลา หัวหน้าฝ่ายข่าวผู้คร่ำหวอดอยู่ในวงการสื่อสารมวลชนอยู่เกือบ 25 ปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นนักสื่อสารมวลชนชำนาญการของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดยะลา

ทุกคืนวันจันทร์-ศุกร์ เวลาประมาณ 20.30-21.00 น. คนในพื้นที่จังหวัดยะลานคราธิวาส ปัตตานี สงขลา และมาเลเซีย จะได้ยินเสียงของเธอออกอากาศทางคลื่น FM 92 เมกะเฮิร်ซ เสน่ห์เสียงที่หวานและนุ่มทำให้ทั้งเด็ก เยาวชนและคนแก่ที่นั่นติดตามรายการของเธอกันงอมแงม แม้แต่เจ้าหน้าที่ทหารและตำรวจก็ยังเป็นแฟนคลับรอฟังรายการของเธอเช่นกัน

หลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงปี 2547 ทำให้คนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่ไม่กล้าออกจากบ้านตอนกลางคืน รายการของเธอจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่เปิดพื้นที่ให้คนฟังได้พูดคุยและผ่อนคลายความเครียด

จามรีเล่าถึงรายการที่เธอเป็นผู้ดำเนินรายการว่า “รายการคลื่นใส่วัยทีน เป็นรายการสำหรับวัยรุ่น เพื่อช่วยไม่ให้เยาวชนตกเป็นเครื่องมือของแนวร่วม หรือเด็กแนว แต่ไม่เหมือนกับเด็กแนวที่กรุงเทพฯ หรอกนะ เราได้ใช้จิตวิทยามวลชนให้เด็กเข้ามามีความรู้สึกที่ดีกับเรา ด้วยการสื่อสารกับเขา เราสร้างความรู้สึกผูกพันให้เกิดขึ้นเหมือนพี่เหมือนน้อง”

แม้ว่าเธอพูดภาษามลายูไม่ได้ แต่นั่นไม่ใช่อุปสรรคสำคัญ เพราะหากน้องๆ มุสลิมซึ่งพูดภาษาไทยไม่ชัดโทรเข้ามาในรายการ เธอก็สามารถสื่อสารกับเขาได้ เธอยกตัวอย่างว่า “เมื่อเร็วๆ นี้มีเพลงนางฟ้ากับยาพิษดังมาก เด็กๆ ก็บอกว่าขอเพลงนางฟ้ากับน้ำพริก ถึงคนอื่นจะฟังไม่รู้เรื่อง แต่เราก็เข้าใจสิ่งที่เขาต้องการสื่อสาร บางครั้งเด็กๆ จะสอนภาษามลายูให้เราด้วยชื่อเพลง เช่น เพลงฉันรักเธอ ในภาษามลายูก็คือ

‘กาเซีซายัง’ เขาสอนให้เราพูดเป็นคำ เราก็ได้เรียนรู้จากเขา จริงๆ แล้วเราไม่ได้คาดหวังว่าจะใช้ภาษาได้ แต่มันเป็นภาษาเพื่อการสื่อสาร”

เธอพูดติดตลกเมื่อพูดถึงรายการตัวเองว่า “มันเหมือนกับรายการดิงตองไร้สาระ แต่เราก็นึกไม่ถึงว่าในความดิงตอง เราก็สามารถดิงให้เขามีส่วนร่วมกับเราได้เหมือนกัน ไม่ใช่เรื่องเฉพาะสถานการณ์เท่านั้น แต่รวมไปถึงเรื่องปัญหาเสพติดด้วย”

น้ำเสียงของหญิงสาวนักจัดรายการวิทยุยามถ่ายทอดถึงงานที่ทำอยู่นับเป็นกระຈกสะท้อนให้เห็นว่า เธอมีความสุขและภาคภูมิใจกับสิ่งที่ทำมากมายเพียงใด

“เราสังเกตว่าเวลาออกไปถ่ายทอดนอกสถานที่ หรือมีโอกาไปพบปะชาวบ้าน อย่างเป็นทางการ เป็นวิทยากร รู้สึกว่าเราเป็นคนหนึ่งในครอบครัวเขา ซึ่งเอื้อต่อการลงพื้นที่อย่างอบอุ่น เรา รู้สึกปลอดภัย เวลาไปสถานที่ซึ่งมีชาวบ้านที่เราไม่เคยรู้จัก อย่างเช่นวันสตรีสากลที่ผ่านมา มีน้องๆ ผู้หญิงมาขอถ่ายรูปและลายเซ็น ไม่นึกว่าในพื้นที่เรา จะมีแบบนี้ บางครั้งใครไปไหนก็ซื้อของมาฝาก ชาวบ้านจะเอาของมาให้ รู้สึกว่ามัน เป็นภาพของความรู้สึกดีๆ ถึงแม้เราเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ไม่ได้ทำให้รู้สึกแปลกแยก เหมือนกับเจ้าหน้าที่รัฐจากหน่วยงานอื่นที่มีความรู้สึกแบ่งแยกกับชาวบ้าน เรา รู้สึกเป็นน้ำเดียวกับเขา”

สิ่งสำคัญที่ทำให้ นักจัดรายการวิทยุคนนี้สามารถมัดใจชาวบ้านในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี มาจากความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของเธอนั่นเอง

“เราเป็นคนยิ้มเก่ง ยิ้มง่าย มองโลกในแง่ดี ทำให้คนอื่นรู้สึกกล้าเข้ามาใกล้ เหมือนเวลาที่เราไปบรรยายให้กับเด็กๆ เขาวชนทั้งไทยพุทธและมุสลิม เราสังเกตว่าเขา กล้าพูดกับเราในเรื่องที่ไม่คิดว่าเขาจะกล้าพูด”

เมื่อถามถึงความแตกต่างระหว่างการจัดรายการวิทยุช่วงก่อนและหลังเหตุการณ์ ความรุนแรงในพื้นที่ เธอบอกว่า

“ถ้ามองถึงรูปแบบการโฟนอินมันไม่แตกต่าง แต่วิธีการสื่อสารกับผู้ที่โฟนอินเข้ามา ของเราจะเพิ่มความใส่ใจมากขึ้น จากเมื่อก่อนแค่คุยเพื่อให้เขารับรู้สาระและความรู้เพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตของเขา แต่ ณ วันนี้ไม่ว่าโทรศัพท์สายไหนเข้ามา เราจะเกิดความใส่ใจมากขึ้นว่ามีสายไหนที่มีปัญหาบ้าง หรือมีความคิดขัดแย้งที่จะนำไปสู่ความรุนแรง

ถึงแม้เราไม่สามารถโน้มน้าวใจใครได้ แต่เราขอเพียงให้เขาได้ถูกคิดก็ถือว่าคุ้มแล้ว”

“ในส่วนของการใช้ภาษาสื่อสารเราก็ต้องระมัดระวังมากขึ้น อย่างเวลาที่เราจะทักทาย เราก็คจะไม่ใช้คำว่า สวัสดีคะท่านแขกผู้มีเกียรติทั้งหลาย เราจะเลี่ยงมาใช้ สวัสดีคะท่านผู้มีเกียรติแทน เพราะถ้ามีคำว่าแขก อาจจะไปกระทบความรู้สึกของผู้ฟังที่เป็นมุสลิม เราก็เลยต้องเลี่ยงใช้คำนี้ ทั้งๆ ที่ก็รู้กันว่าเป็นคำทักทายที่สุภาพ”

เธอได้สะท้อนเหตุการณ์ที่ยืดเยื้อในพื้นที่ผ่านสายตาของเธอและผู้ฟังว่า

“พวกเขายังสะท้อนภาพการทำงานของเจ้าหน้าที่ สะท้อนภาพชุมชนที่เกิดความระแวงกัน เพราะว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมันค่อยๆ ทำให้ความรู้สึกของเขาเปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อก่อนพวกเขาเคยไปไหนด้วยกัน กินข้าวด้วยกัน ไม่ว่าจะไปไทยพุทธและมุสลิม แต่พอเกิดเหตุการณ์ที่ยังไม่มีใครแก้ไขความไม่สงบนี้ได้ ความร้าวฉานก็ค่อยๆ เพิ่มมากขึ้น ในความรู้สึกของทั้งสองฝ่าย

“แม้ว่าเวลาเจอหน้ากันระหว่างคนไทยพุทธและมุสลิมจะยิ้มแย้มพูดคุยกันได้ แต่ในห้วงลึกที่กันบังเราต่างรู้ซึ่งกันและกันว่า ถ้าพุทธคุยกับพุทธก็จะคุยถึงมุสลิม และถ้ามุสลิมคุยกับมุสลิมก็จะคุยถึงพุทธ ซึ่งมันเป็นความขัดแย้งทางความรู้สึกโดยที่มันค่อยๆ ซึมซับ คือจริงๆ เราไม่ได้โกรธเคืองกัน แต่ด้วยข่าวสารความไม่สงบที่มันเกิดขึ้นในทุกวันนี้ ทำให้มีการวิเคราะห์ข้อมูลที่สงสัยกันว่า เป็นเรื่องแบ่งแยกดินแดนหรือเปล่า จึงทำให้เกิดความรู้สึกแบ่งพรรคแบ่งพวกเกิดขึ้น และพอแบ่งแล้ว มันก็สามารถเห็นได้ชัดเจน เนื่องจากภาพลักษณะภายนอกมีความแตกต่างกันอยู่แล้ว เช่น การแต่งกาย และการคลุมศีรษะของคนมุสลิม ซึ่งเมื่อก่อนเราไม่ได้ใส่ใจ แต่พอมีข้อมูลซึ่งชวนให้คิดต่างฝ่ายต่างก็คิดกันไปในหมู่ของตัวเอง แต่ไม่ได้มานั่งคิดร่วมกัน

“มันเหมือนกัดเซาะสภาพจิตใจมาเรื่อยๆ แล้วประกอบกับมีเหตุการณ์อื่นๆ ที่ไม่ได้รับความรู้สึกดีที่ได้รับการปฏิบัติต่อกัน เช่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เมื่อก่อนส่วนใหญ่จะเป็นพุทธ แต่อาจจะมาจากพื้นที่อื่น จึงไม่เข้าใจพื้นที่ เวลาชาวบ้านไปติดต่อก็ใช้ภาษาสื่อสารกันไม่เข้าใจ”

แม้ว่าความรุนแรงยังคงมีอยู่ต่อเนื่องในพื้นที่ แต่ขวัญใจแฟนรายการวิทยุคนนี้ก็ไม่ได้หวั่นไหว และยังคงมีกำลังใจทำงานเพื่อชาวบ้านอยู่เสมอ

“เหตุผลหนึ่งเป็นเพราะว่าเราอยู่ในพื้นที่ รู้ว่าตรงจุดเสี่ยงที่เราไป มันไม่ได้อันตราย และอีกเหตุผลหนึ่งเรามั่นใจว่า งานที่เราทำเป็นประโยชน์ต่อชุมชน มีแต่ช่วยชาวบ้าน เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารเข้าถึงชุมชน เรามีความรู้สึกว่าเราไม่ใช่คู่กรณีของความขัดแย้ง เราไปพบปะกับชาวบ้านเพื่อพูดคุย อย่างเช่นเวลาที่ลงไปถ่ายทอดรายการในหมู่บ้าน เราก็ให้ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้นำชุมชน เป็นกำนันผู้ใหญ่บ้าน หรือเป็นชาวบ้านธรรมดาแต่มีบทบาทในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพูดคุย”

อย่างไรก็ตาม ความไม่ประมาทย่อมเป็นสิ่งที่ทุกคนพึงตระหนัก เธอจึงใช้ชีวิตในพื้นที่ที่เสี่ยงด้วยความระมัดระวังเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ

“เราต้องทำตามที่คนอื่น ๆ เขาปฏิบัติกัน อย่างเช่น ช่วงหกโมงเย็นไม่ควรขับรถไปอำเภอยะหา ซึ่งมันทำหายเกินไป”

ด้วยสำนึกรักบ้านเกิดอย่างเต็มเปี่ยมทำให้จามรีเลือกยื่นหยัดทำงานอยู่ที่นี้โดยไม่คิดหนีไปไหน

“เราเป็นคนพื้นที่อยู่แล้ว และมีความรู้สึกที่ว่าถ้าเราไม่ช่วยบ้านเรา แล้วจะรอให้ใครมาช่วย”

เมื่อถูกถามถึงมุมมองที่มีต่อคนนอกที่เข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่ เธอมองว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นที่ผ่านมา คือ การสร้างความไว้วางใจกับชาวบ้านซึ่งเป็นเรื่องต้องใช้เวลา แต่พอชาวบ้านเริ่มไว้วางใจ เจ้าหน้าที่ก็ต้องเปลี่ยนชุดปฏิบัติงานใหม่ และก็ต้องเริ่มสร้างความไว้วางใจกันใหม่อีก วนเวียนเป็นวัฏจักรเช่นนี้ทำให้การแก้ปัญหาไม่ต่อเนื่อง

“ชาวบ้านมักจะบ่นว่า ทหารที่ลงมาเป็นชุด ๆ แต่ละหน่วยบางครั้งประจำอยู่ 6 เดือน นานสุด 1 หรือ 2 ปี ในบางครั้งชาวบ้านก็ออกมาเรียกร้องไม่ให้หน่วยทหารย้าย เพราะถ้ามีการย้ายก็ต้องมารู้จักกันใหม่ เรียนรู้พื้นที่ใหม่ เจ้าหน้าที่อาจแค่คิดว่าลงมาปฏิบัติหน้าที่ราชการ แต่หารู้ไม่ว่าสิ่งเหล่านี้สร้างความผูกพันให้กับชาวบ้าน แล้วเกิดความไว้วางใจ ถ้ามีเบาะแสะอะไรเขาก็อยากบอกเจ้าหน้าที่ แต่พอมีการผลัดเปลี่ยนหน่วยใหม่เข้ามา ชาวบ้านก็ไม่ว่าไว้วางใจหรือบอกข้อมูลได้ไหม”

หลาย ๆ คนอาจจะมองความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นวิกฤต แต่จามรีกลับมองเห็นโอกาสใหม่ๆ ในอีกมุมหนึ่งเช่นกัน

“ตอนที่ยังไม่เกิดเหตุการณ์ หลายคนไม่มีวิสัยทัศน์ที่จะให้เด็กเยาวชนของเราได้มีโอกาสออกไปดูโลกภายนอก พอมีเหตุการณ์ก็มีโครงการให้เด็ก ไม่ว่าจะให้เด็กถิ่นนี้ไปอยู่โฮมสเตย์กับชุมชนมุสลิมในพื้นที่อื่น หรือทุนการศึกษาที่ให้เด็กไปเรียนต่อต่างประเทศ ในขณะที่มีเยอะมาก ซึ่งเมื่อก่อนก็มีอยู่แล้วแต่ไม่ได้เยอะมากเหมือนตอนนี้ หรือโครงการงานอาชีพแม่บ้าน เขาอาจจะเป็นฟันเฟืองเล็กๆ ที่ไม่ได้มีบทบาท แต่วิกฤตตรงนี้ทำให้แม่บ้านได้ออกไปดูโลกภายนอก หลังกลับจากการอบรมเขาก็เอาสิ่งที่เรียนรู้ไปสั่งสอนบุตรหลาน”

แม้กระทั่งบทบาทของผู้หญิงก็เปลี่ยนไปเช่นกัน

“เนื่องจากวัฒนธรรมของสังคมมุสลิม ผู้ชายเป็นใหญ่มีอำนาจสูงสุดในบ้าน แต่พอเกิดวิกฤตทำให้ผู้หญิงกลายเป็นหญิงหม้ายและเข้ามามีบทบาทในสังคมมากขึ้น เราจะเห็นชมรมหญิงหม้ายในพื้นที่หลายๆ แห่งออกมารวมกลุ่มสร้างอาชีพ ทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น พลังสตรีที่เกิดขึ้นนี้สามารถทำงานเพื่อชุมชนได้อีกมากมาย”

ในความคิดของเธอ “พลังของผู้หญิงมาจากการปกป้องตามสัญชาตญาณความเป็นเพศแม่ ไม่ว่าจะลูกจะผิดหรือถูก แม่ต้องปกป้องโดยไม่คำนึงว่าถูกต้องหรือไม่ ผู้หญิงบางคนทำงานเหนื่อยมากกว่าสามี ก็เพื่อต้องการปกป้องคนในครอบครัว กลัวลูกลำบาก ต้องการให้เขาสบาย”

✽ รอดิเดะห์ ปูชู ✽
นักข่าวสายเอ็นจีโอ

สัมภาษณ์ : งามศุภร์ รัตนเสถียร

เรียงเรียง : วันดี สันติวุฒิมณี

“

เราควรใช้โอกาสนี้ช่วยเหลือสังคมในระดับหนึ่งที่เราทำได้ เราพอใจกับสิ่งที่ทำในขณะนี้ อัลเลาะห์ได้ให้สติปัญญาและให้โอกาสเรามากกว่าอีกหลายคน

”

อาจกล่าวได้ว่า อาชีพนักข่าวเปรียบเสมือนนักรบแนวหน้าที่มีปลายปากกาเป็นอาวุธ และพื้นที่ทำข่าวก็คือสนามรบของนักข่าวที่มีตริกความเสี่ยงแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ในแต่ละพื้นที่ เจกเชนกับสถานการณ์ความรุนแรงในภาคใต้ นักข่าวต้องเผชิญกับความเสี่ยงในทุกวินาทีที่ปฏิบัติงานเพื่อนำข้อมูลออกมาเผยแพร่สู่ประชาชนภายนอกให้ได้มากที่สุด

รอชิตะห์ ปูชู อายุ 36 ปี มุสลิมะห์จากตำบลสะตาวา อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี จัดเป็นนักข่าวมุสลิมหญิงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้รุ่นบุกเบิกและมีประสบการณ์ทำข่าวอย่างโชกโชนผ่านสายตาผู้อ่านหนังสือพิมพ์หลายฉบับตลอดระยะเวลา 17 ปีที่ผ่านมา นอกจากงานข่าวแล้ว เธอยังเป็นนักกิจกรรมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย โดยเป็นอาสาสมัครในโครงการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูป่าชายเลนที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และยังทำงานให้กับโครงการกองทุนชุมชน หรือ กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม มีชื่อย่อภาษาอังกฤษว่า SIF (Social Investment Fund) จนถูกเพื่อนๆ ล้อว่าเป็น ‘นักข่าวสายเอ็นจีโอ’

ในวัยเด็ก เธอจัดเป็นเด็กเรียนเก่งจึงใฝ่ฝันอยากเป็นหมอและพยาบาล แต่เนื่องจากความสูงไม่ถึงและฐานะทางบ้านไม่ดี จึงเบนเข็มไปเรียนด้านวารสารที่มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

“เราค่อนข้างเป็นเด็กเรียนดีของชุมชน เพราะตั้งใจและขยันอ่านหนังสือ รุ่นนั้นเราเป็นคนเดียวที่จบประถมหกแล้วเรียนต่อสายสามัญ ไม่ได้เรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามหรือเรียนปอเนาะเหมือนกับเพื่อนมุสลิมส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเรื่องค่อนข้างท้าทายคนในชุมชนและครอบครัว เพราะเขากลัวว่า หากเรียนสายสามัญอย่างเดียวแล้วจะรับวัฒนธรรมไทย และลี้มวัฒนธรรมตัวเอง โดยเฉพาะหลักการทางศาสนาอิสลาม”

แม้ว่าครอบครัวจะแสดงความกังวลใจกับการเข้าเรียนโรงเรียนสายสามัญที่มีชื่อเสียงอย่างโรงเรียนเดชะปัตตนยานุกูล ซึ่งถือเป็นโรงเรียนที่สอบเข้ายากในสมัยนั้น แต่รอชิตะห์ก็พิสูจน์ให้ทุกคนเห็นว่า เธอสามารถเป็นมุสลิมที่เคร่งครัดได้ท่ามกลางข้อจำกัดมากมาย

“การจัดการเรียนการสอนที่โรงเรียนไม่เอื้อกับเด็กมุสลิม เนื่องจากเราต้องทำละหมาดซุบฮูซช่วงบ่ายโมงถึงก่อนบ่ายสามโมงครึ่ง หลายคนไม่กล้าออกจากห้องเรียนเพื่อ

ไปทำอะไรมา แต่เรารู้ขึ้นทำความเคารพอาจารย์ แล้วแวนไปทำอะไรมา 15 นาที เพราะเราต้องทำหน้าที่ในส่วนนั้น”

นอกจากนี้ เธอยังพิสูจน์ให้ครูและเพื่อนเห็นว่า การใช้เวลาทำอะไรมาไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเรียนของเธอ

“เราจบ ม.6 ในฐานะนักเรียนทุน อยากเรียนต่อในระดับปริญญาตรี แต่ไม่มีเงินเรียน ทั้งๆ ที่ครอบครัวสามารถส่งให้เรียนได้ เพราะพ่อแม่มีสวนแต่ก็ไม่ได้ขายเพื่อส่งเราเรียน เราต้องพยายามหาทางเรียนต่อด้วยตนเองให้ได้ เลยตัดสินใจไปเรียนภาคเสาร์อาทิตย์ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา โดยทำงานหาเงินส่งตัวเองเรียน”

หลังจากนั้นมีโอกาสได้ทำงานช่างเรียงตัวอักษรให้กับหนังสือพิมพ์ “สิทธิชน” ซึ่งเป็นหนังสือท้องถิ่นของจังหวัดปัตตานี ทำให้เธอใกล้ชิดกับงานสิ่งพิมพ์มากขึ้น เมื่อเห็นหนังสือพิมพ์ข่าวสดประกาศรับนักข่าว เธอจึงไปสมัคร และด้วยผลการทำงานอันโดดเด่น ทำให้หนังสือพิมพ์หลายฉบับติดต่อให้ช่วยเขียนข่าวให้ ไม่ว่าจะเป็นสยามรัฐ ฐานเศรษฐกิจ สปีดาร์ ประชาชาติธุรกิจ ผู้จัดการภาคใต้ ทิวช่อง 9 ปัจจุบันเธอเป็นผู้สื่อข่าวพิเศษของ นสพ. ข่าวสด, นสพ. แนวหน้า, นสพ. ประชาชาติธุรกิจ, สำนักข่าวไทยและศูนย์ข่าวอิศรา

ขณะเดียวกัน เธอยังได้ทำงานเป็นอาสาสมัครโครงการการมีส่วนร่วมชุมชนเพื่อฟื้นฟูป่าชายเลนอยู่สามปี รวมทั้งได้ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ภาคสนามของซิป (SIF) เป็นเวลา 5 ปี ระหว่างปี 2540-2545 พร้อมๆ กับการเป็นผู้สื่อข่าวพิเศษให้กับหลายหนังสือพิมพ์ ทำให้มีโอกาสดำเนินงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นงานสร้างองค์กรชุมชนทำให้เธอมีประสบการณ์ทำงานกับชุมชนและเป็นที่รู้จักของชาวบ้านมากขึ้น

“จุดเด่นของเราคือ คลุมธัญญาตั้งแต่ต้น ทั้งๆ ที่รุ่นนั้นเขายังไม่คลุมกัน ทำให้เราสามารถร่วมงานกับหลายๆ ส่วน และเพื่อนร่วมงานค่อนข้างจะให้ความนับถือและเชื่อถือ รวมทั้งชาวบ้านก็มีความศรัทธาต่อเรา”

หลังจากมีครอบครัวปี 2545 รอชิตะห์ต้องปรับรูปแบบการทำงานใหม่โดยต้องสร้างความสมดุลระหว่างการทำงานและครอบครัวในฐานะภรรยาและแม่ของลูกๆ ทั้งสี่คนไม่ให้ขาดตกบกพร่อง

“เราเริ่มปรับงานตัวเอง จากที่เคยตะลอนๆ ลงพื้นที่ออกเข้ากลับคำก็หันมาทำงานที่เน้นหนักด้านการให้ความช่วยเหลือผู้หญิงกับเด็กมากขึ้น จัดตั้งเครือข่ายผู้หญิง ยุติความรุนแรงแสงสันติภาพชายแดนใต้โดยเราทำหน้าที่ประธาน แล้วก็ติดต่อกับแกนนำผู้หญิงเป็นหลัก ส่วนผู้ชายก็เริ่มลดน้อยลง เพราะการติดต่อกับคนที่ไม่ใช่สามี จะมีข้อจำกัดเยอะ เช่น ต้องปิดหน้า และคุยแบบสองต่อสองไม่ได้

“นอกจากนี้ ยังต้องปรับตัวในแง่ของเวลาการทำงานให้น้อยลง เพื่อจะเอาเวลาไปดูแลครอบครัว แต่ยังทำงานช่วยเหลือชุมชนเหมือนเดิม ส่วนภาระในบ้าน ลูกสี่คนเลี้ยงเองหมดเลย การทำงานข่าวยังทำได้ตามปกติ ไม่ได้ทิ้งส่วนนี้ แต่อะไรที่ขัดกับหลักการทางศาสนาเราจะปฏิเสธ เราจะทำงานที่ส่งเสริมพัฒนาคน เราเป็นมุสลิมมะห์หรือผู้หญิงที่คลุมฮิญาบ เรามีจุดยืนของตัวเองชัดเจน

“หลังแต่งงานจะไปไหนมาไหนต้องขออนุญาตจากสามี ถือเป็นข้อบังคับ ถ้าสามีไม่อนุญาต เราไม่มีสิทธิไป แม้แต่ออกจากบ้าน เป็นหลักข้อหนึ่งที่ผู้หญิงมุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติ แต่ถ้าเราเห็นว่าเป็นความจำเป็น เช่น เรื่องงาน ไม่ได้ไปไกลไกล เราก็ควรจะได้รับการอนุญาตให้ออกมา ในขณะที่ลูกเราจัดการให้มีคนดูแลลูก ไม่ใช่ไปแล้วทิ้งขว้างหรือปล่อยให้ผู้สามีเลี้ยง เราก็กล้าออกจากบ้าน อย่างเช่น ตอนตัดสินใจไปอเมริกา เราเป็นผู้หญิงคนเดียวที่ได้รับการคัดเลือกให้ไปในฐานะที่เป็นคนทำงานประเด็นการค้ามนุษย์และนักข่าวในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เราทำใจแล้วว่า ถ้าสามีไม่อนุญาตก็จะไป และพร้อมที่จะรับในสิ่งที่เกิดขึ้น แต่เมื่อกลับมาทุกอย่างราบรื่นสามียังไปรับที่สนามบินเลย”

สิ่งที่ทำให้มุสลิมมะห์คนนี้ทำงานเสียสละเพื่อส่วนรวมมาโดยตลอดเป็นเพราะเธอเชื่อว่าอัลเลาะห์ได้มอบภารกิจนี้ให้กับเธอ และเธอก็พยายามจะทำให้ดีที่สุดเช่นกัน

“เราควรใช้โอกาสนี้ช่วยเหลือสังคมในระดับหนึ่งที่เราทำได้ เราพอใจกับสิ่งที่ทำในขณะนี้ อัลเลาะห์ได้ให้สติปัญญาและให้โอกาสมากกว่าอีกหลายๆ คน โชคดีที่หลายคนในเมื่ออัลเลาะห์ให้มา เราก็จะต้องนำความรู้ประสบการณ์ เงินทองที่มีเอื้อประโยชน์ให้กับสังคม โดยเฉพาะคนที่ยากไร้กว่าเรา เลยคิดว่าน่าจะทำตรงนี้

“ตอนนี้เดินทางมาครึ่งชีวิต เห็นเพื่อนที่เป็นไทยพุทธรักแล้วมากเวลาพูดถึงเรื่องความตาย กลัวว่าชีวิตจะสั้น แต่คนมุสลิมกลับคิดว่า ความตายเกิดขึ้นได้ทุกๆ วินาที ยังมีอายุยืนยาวต้องขอบคุณต่อพระเจ้า ทุกวินาทีที่ผ่านไป ความตายมาเยือนได้ทุกเมื่อ เราจึงต้องใช้ทุกวินาทีที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ เวลาที่เหลือจึงพยายามคิดกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคม ทั้งในเชิงสงเคราะห์ มิติเชิงการพัฒนา เราพยายามคิดเท่าที่โอกาสและกำลังจะมี ที่สำคัญต้องขอพรจากอัลเลาะห์ให้อายุยืนยาวให้เวลาในการทำงานมากกว่านี้ แต่คิดว่าเรายังทำได้น้อยอยู่ ยังต้องทำอีกเยอะ

“ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ภาคใต้ คนในพื้นที่ต้องลุกขึ้นมาร่วมมือกันคิดทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ต้องรอให้รัฐช่วยเหลืออย่างเดียว ยิ่งมองในแง่ผู้หญิง ยิ่งจำเป็นที่จะต้องออกมา ถึงแม้จะมีหลักการศาสนาคุ้มครอง แต่เชื่อว่ามันมีทางออกอยู่ คุณสามารถออกมาข้างนอกโดยที่คุณยังอยู่ในหลักการได้ เราสามารถทำได้เพราะเราอยู่ในประเทศไทย ใช้กฎหมายไทย ไม่ใช่ในประเทศซาอุดีอาระเบียที่ห้ามผู้หญิงทำงานนอกบ้าน ในบริบทของสังคมไทยผู้หญิงมุสลิมยังออกมาทำงานได้เท่าเทียมกับผู้ชาย แต่ต้องแยกแยะบทบาทไหนที่ควรทำและไม่ควรทำ”

*** อัจฉรา เล่าเลิศ ***
หญิงแกร่งแห่งบ้านเกาะสะท้อน

สัมภาษณ์ : งามศุภร์ รัตนเสถียร

เรียงเรียง : วันดี สันติวุฒิมณี

“

ถ้ามาทำงานตรงนี้จะต้องเป็นคนเสียสละจริงๆ ถ้าคิดหวังประโยชน์
ข้างหน้า จะทำงานไม่ได้ เข้าถึงชาวบ้านก็ไม่ได้

”

ในขณะที่คนภายนอกอาจมองว่าชาวบ้านไทยพุทธและมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอคติต่อกันจนเป็นสาเหตุของไฟความรุนแรงที่ยังคุกรุ่น แต่สำหรับ อัจฉรา เล่าเลิศ หรือ พร ชาวไทยพุทธจากตำบลเกาะสะท้อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส กลับรู้ว่าแท้จริงแล้ว ทั้งสองฝ่ายต่างพึงพาอาศัยกันมาตั้งแต่อดีตโดยไม่แบ่งแยกศาสนา ทว่านับตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมา เหตุการณ์ความรุนแรงภายนอกได้สร้างมานอคติขึ้น ขวากันจนทั้งสองฝ่ายมองไม่เห็นสายใยที่เคยมีให้กัน หญิงชาวไทยพุทธวัย 52 ปีคนนี้จะพยายามฉีกมานอคติดังกล่าวทิ้งไปเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายมองเห็นหัวใจของกันและกันอีกครั้ง

พรเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนในพื้นที่ หลังจากนั้นครอบครัวไม่สามารถส่งเสียให้เรียนต่อได้ เธอจึงออกจากบ้านไปอยู่กับยายที่ตัวเมืองนราธิวาส ด้วยความอยากเรียนต่อ เธอจึงออกไปทำงานรับจ้างคีย์ข่างในตอนกลางวัน และใช้เวลาตอนกลางคืนเรียนหนังสือด้วยตนเองแบบสอบเทียบจนจบมัธยมปลาย หลังจากนั้นจึงย้ายกลับมาอยู่ในหมู่บ้าน เพื่อสานต่องานช่วยเหลือชุมชนจากพ่อจนเธอกลายเป็นขวัญใจของพี่น้องทั้งพุทธและมุสลิมในเวลาต่อมา เธอได้รับกำลังใจทั้งจากพ่อและแม่ ซึ่งทำงานเพื่อชุมชนมาตลอด และกำลังใจจากชาวบ้านในชุมชนของเธอเอง

“ตอนที่เพิ่งกลับมา พ่อได้รวมกลุ่มชาวบ้านในหมู่บ้านเพื่อทำโครงการบัตรสุขภาพ ได้เงินมาจากสมาชิก 19 คน ตอนแรกไม่รู้ว่าจะทำอะไร ได้รับคำแนะนำจากหมอให้เปิดร้านขายของในหมู่บ้าน โดยให้พ่อเป็นคนจัดการ ผลปรากฏว่าขายดีเลยมีคนที่คิดจะเอาไปทำเอง แล้วยกเลิกแล้วหาว่าพ่อยกเอาเงินไปหมด ตอนนั้นตรงกับปี 2534 ตัวเองยังอยู่ที่ตัวเมืองนราธิวาส แล้วกลับมาเยี่ยมบ้าน พอรู้เรื่องจึงขอให้พ่อหยุดทำ แล้วอาสาทำเอง ก็เลยเริ่มงานช่วยชาวบ้านตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

“ช่วงนั้นมีร้านค้าสหกรณ์หมู่บ้านที่พ่อได้เริ่มทำไว้แล้วและมีกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งทำเฉพาะกลุ่มไทยพุทธ ต่อมารวมกลุ่มแม่บ้านทำขนมขาย จัดทะเบียนชื่อ ‘กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร’ เจริญรุ่งเรืองมาก ส่งประกวดได้ที่หนึ่งทุกรอบ ในกลุ่มมีสมาชิกทั้งหมด 24 ราย ผสมกันทั้งไทยพุทธและมุสลิม ไปอบรมที่อำเภอจะนะ กินนอนด้วยกัน ทำขนมด้วยกัน ขายดีมาก เพราะมีคนอิสลามร่วมทำอยู่ด้วยทำให้ขายขนมให้ชาวบ้านอิสลาม ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของที่นี่ได้เยอะ”

พริยอนอดีตถึงเวลาที่สายใยระหว่างชาวไทยพุทธและมุสลิมยังคงแนบแน่น เป็นหนึ่งเดียว แต่ทว่านับจากปี 2547 เป็นต้นมา สายสัมพันธ์ก็เริ่มร้าวฉานจนแทบ มองหน้ากันไม่ติด

“ตอนปี 2546 เรายังทำงานอยู่ด้วยกันดี แต่พอปี 2547 หลังเกิดเหตุการณ์ ความรุนแรง กลุ่มก็เริ่มแตกกัน เพราะต่างคนต่างไม่กล้าไปส่งขนม ฝ่าฝืนอิสลามที่มาทำด้วยกันไม่กล้ามาทำต่อเพราะกลัวเพื่อนจะมองว่าคบกับไทยพุทธ ก็เลยต้องเลิกกลุ่มไป”

แม้ว่าพระจะเป็นชาวไทยพุทธแต่ด้วยเพราะเติบโตมาในชุมชนที่มีชาวมุสลิมอาศัย อยู่ร่วมกันมาแต่ดั้งเดิม ทำให้เธอไม่ได้รู้สึกถึงความแปลกแยกแตกต่างทางศาสนา ระหว่างคนในชุมชนและพร้อมจะสานสัมพันธ์อันดีให้กลับคืนมา

“พอเริ่มเกิดเหตุการณ์ ชาวบ้านเริ่มแตกกัน เราก็คิดว่าจะทำยังไงดี บังเอิญ สำนักงานเกษตรมีโครงการทำนาเข้ามาจึงไปสอบถามว่ามีใครอยากทำบ้าง จากนั้นก็หันมา จัดกลุ่มทำนา เพราะมันเป็นอาชีพหลักของเรา และได้ตั้งเป็นศูนย์ผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ขึ้นมาโดยจังหวัดเข้ามาสนับสนุน

“เริ่มหาสมาชิกตอนแรกได้ 28 ราย เป็นไทยพุทธทั้งหมด เริ่มตั้งกลุ่มขึ้นมาเมื่อปี 2546 สมาชิกเข้าหุ้นคนละ 100 บาท ทางจังหวัดเข้าช่วยเหลือปุ๋ย พันธุ์ข้าว ให้มาเป็น สิ่งของ ไม่ได้ให้เงิน”

“หลังจากนั้นปี 2547 ทหารชุดแรกที่เข้ามาประจำในหมู่บ้านเห็นว่าเราทำงาน เพาะเห็ดเป็นอาชีพเสริม จึงอยากให้เราสนับสนุนชาวบ้านเพาะเห็ดบ้าง เลยจัดเวที ประชาคมขึ้นที่วัดเพื่อถามความเห็นจากไทยพุทธและมุสลิม ปรากฏว่าทุกคนเห็นร่วมกัน ที่จะทำเห็ด มีสมาชิกทั้งไทยพุทธและมุสลิมรวม 36 คน เราทำในหมู่บ้านของเรา ไม่ต้องไปขายข้างนอก คนจะได้มีงานทำในหมู่บ้าน”

“ในช่วงปีเดียวกัน ศูนย์ผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนที่เคยก่อตั้งไว้เริ่มได้ผลดี ทำให้ชาว ไทยมุสลิมเริ่มมาถามว่าจะเอาปุ๋ยและพันธุ์ข้าวไปใช้จะต้องทำอย่างไร เพราะเขาไม่มีเงิน ซึ่งการจะเอาปุ๋ยและพันธุ์ข้าวไปใช้นั้นจะต้องมาสมัครเป็นสมาชิกก่อน สมาชิกสามารถ ยืมไปใช้ได้ก่อนแล้วค่อยนำมาคืนหลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จ ถ้าไม่เป็นสมาชิกก็ให้ไม่ได้ ทำให้กลุ่มข้าวเริ่มมีสมาชิกผสมทั้งไทยพุทธและมุสลิม ตอนเริ่มแรกมีแค่สองคน หลัง

จากนั้นพอเขาเห็นว่า เราทำจริงๆ ชาวมุสลิมคนอื่น ๆ ก็เริ่มทยอยมาสมัครสมาชิก ในปี 2550 มีสมาชิกทั้งไทยพุทธและมุสลิม 60 ราย เป็นมุสลิม 15 ราย ทำให้เราเริ่มทำงานและเข้าไปในหมู่บ้านมุสลิมได้

“ก่อนหน้านี้มันทำทำอะไรจะแตก พวกกลุ่มทำนาเข้ามาก็ช่วยได้มาก สามารถติดต่อกันได้ เพราะอาชีพหลักของเราคือทำนา ก็เลยยึดเอาอาชีพทำนาเป็นตัวเชื่อมประสาน ส่วนการทำหัตถ์ตอนแรกๆ ทำได้ดี แต่แบ่งสรรปันส่วนมันน้อย แต่ละคนต้องหาอาชีพอื่นมาเสริม

“หลังจากนั้นก็มีการเย็บผ้าคลุมผมของอิสลามเข้ามา สมาชิกหัตถ์ก็หันไปเย็บผ้า เพราะเย็บผ้าได้เยอะกว่าทำหัตถ์ ถ้าเย็บร้อยผืนก็ได้สองร้อย ใช้เวลาเย็บแป็บเดียว เพราะเย็บริมอย่างเดียว สมาชิกจึงพากันเปลี่ยนไปเย็บผ้ากันหมด แต่ทำผ้าอยู่ไม่ได้นาน ก็กลับมาทำหัตถ์เหมือนเดิม เพราะการเย็บผ้า เราไปทำรับจ้างเขา ไม่ได้เป็นของเราเอง แต่ทำหัตถ์เป็นของเราเอง”

ที่ผ่านมาพรต้องแบกรับภาระหลายอย่างจนทำให้บางครั้งเธอรู้สึกเครียดเพราะคิดและทำอยู่คนเดียว รวมทั้งไม่มีเวลาทำมาหากินเลี้ยงตัวเองจนเกือบไม่มีกิน แต่กำลังใจจากชาวบ้านก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เธอยังคงมุ่งมั่นทำงานเพื่อชุมชนต่อไป

“บางทีก็โมโห ไหนจะไปอบรม ไหนจะต้องกลับมาทำงาน มีเธออยู่คนเดียว ทั้งหมู่บ้าน บางทีตัวเองก็เกือบไม่มีกิน ที่ทำแบบนี้ได้เพราะเรามีความตั้งใจบวกกับมีแรงจูงใจในตอนแรกที่กลับมาอยู่บ้าน ชาวบ้านบอกว่า ถ้ามีงั้ม ภูก็งั้ม งามไปด้วยกัน ทำไปด้วยกัน

“สำหรับชาวบ้าน เราต้องมีความจริงใจกับเขา คือพูดแล้วทำ ไม่ใช่พูดแล้วก็หาย เราต้องทำให้เขาเห็นว่าเราทำจริงๆ เรื่องหาผลประโยชน์เข้าตัวไม่เคยคิด ส่วนมากจะหมดในส่วนของตัวเองมากกว่า ถ้ามาทำงานตรงนี้จะต้องเป็นคนเสียสละจริงๆ ถ้าคิดหวังประโยชน์ข้างหน้า จะทำงานไม่ได้ เข้าถึงชาวบ้านก็ไม่ได้ ชาวบ้านยอมรับเราเพราะเราไม่ได้หวังประโยชน์จากเขา ทางฝ่ายมุสลิมก็เหมือนกัน เราช่วยเหลือในส่วนที่เขาทำไม่ได้ เช่นเรื่องติดต่อกับทางราชการ เราช่วยติดต่อประสานงานให้เขา เขาก็ยอมรับเรา

จนถึงวันนี้ พรได้พิสูจน์ให้เห็นว่า สายใยระหว่างคนไทยพุทธและมุสลิมยังไม่ขาดสะบั้นลงไปเหมือนที่คนภายนอกเข้าใจ และเธอยังหวังจะให้สายสัมพันธ์แนบแน่น

มากขึ้นไปเรื่อย ๆ โดยใช้ความปรารถนาของเธอเป็นยาประสานรอยร้าว

“อยากส่งเสริมอาชีพเพื่อให้ชาวบ้านทำงานกันอยู่ในหมู่บ้าน ไม่ต้องออกไปข้างนอก
อยากให้ชาวบ้านไทยพุทธและมุสลิมไม่ทะเลาะกัน เวลาจะออกไปทุ่งนาเราไม่ต้องกลัว
อยากให้เขาอยู่ด้วยกันได้”

*** กานัจนา เด่นอุดม หอมชื่น ***
แม่ครูผู้ปูทางความรู้ควบคู่ศรัทธา

สัมภาษณ์ : งามศุภร์ รัตนเสถียร

เรียงเรียง : วันดี สันติวุฒิเมธี

“

อัลเลาะห์ไม่ได้ปิดประตูโอกาสสำหรับผู้หญิง ถ้าผู้หญิงที่เก่งและมี
ความสามารถอัลเลาะห์ก็จะสนับสนุนให้เป็นผู้นำ

”

❖❖❖ มุสลิมทั้งชายและหญิงจะต้องศึกษาตั้งแต่อยู่ในเปลจนถึงหลุมฝังศพ” เป็นคำสอนจากชาดิสที่เป็นแรงบันดาลใจให้ กาญจนา เต็นอุดม หอมชื่น ก้าวเดินบนเส้นทางการศึกษามาตลอดเวลากว่าสี่สิบปีที่ผ่านมา จนได้รับการยกย่องให้เป็น “แม่ครู” และได้รับพระราชทานปริญญาศุภศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ปัจจุบันแม่ครูท่านนี้ดำรงตำแหน่งผู้จัดการและผู้บริหารโรงเรียนอามานะศักดิ์ โรงเรียนเอกชนแห่งแรกในจังหวัดปัตตานีที่เปิดสอนหลักสูตรสามัญและศาสนาพร้อมกัน

แม่ครูบอกเล่าถึงแรงบันดาลใจในการเปิดโรงเรียนแห่งนี้ว่า ต้นตระกูลของเธอได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาและศาสนาโดยตลอด เริ่มมาตั้งแต่สมัยปู่ถูกจับไปเป็นเชลยที่สี่แยกบ้านแขก กรุงเทพฯ ท่านเป็นผู้บุกเบิกการเรียนการสอนแบบผสมผสานระหว่างศาสนาและสามัญที่นั่น พอมาถึงรุ่นพ่อแม่ สายเลือดแห่งการเรียนรู้ก็ได้รับการถ่ายทอดและสืบต่อมาจนถึงรุ่นของแม่ครูโดยไม่ได้เจือจางลงแม้แต่น้อย

“พ่อแม่เป็นมุสลิมคนแรกๆ ที่จับอนุปริญญามาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านเป็นคนเรียนหนังสือ มีโอกาสไปเรียนบัญชีจากลอนดอน”

แม้ว่าจะจะเป็นเด็กผู้หญิงมุสลิมจากจังหวัดเกือบปลายสุดด้ามขวาน แต่ความรักเรียนก็ส่งผลให้แม่ครูได้รับโอกาสสำคัญทางการศึกษาที่ผู้หญิงมุสลิมน้อยคนจะได้รับ

“เราได้รับทุนการศึกษาจากกระทรวงศึกษาไปเรียนที่วิทยาลัยครูสวนสุนันทา และเป็นหนึ่งเดียวของผู้หญิงมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ที่ได้รับทุนการศึกษานี้”

แม่ครูบอกเล่าเคล็ดลับความสำเร็จว่า “เราเป็นหนอนหนังสือ อย่างเช่นหนังสือพิมพ์ อ่านจนรู้หมดทั้งข่าวในและต่างประเทศ บางครั้งยังรู้สึกที่เรารู้มากกว่าเด็กกรุงเทพฯ บางคนเสียอีก”

หลังจบจากวิทยาลัยครูสวนสุนันทาแม่ครูแสวงหาประสบการณ์สอนหนังสืออยู่ในกรุงเทพฯ เป็นเวลากว่า 10 ปี ก่อนจะตัดสินใจมุ่งหน้ากลับบ้านเกิดเพื่อตามหาความฝันของตนเอง

“เราเคยสงสัยว่า ทำไมที่ปัตตานีซึ่งมีมุสลิมเกือบ 90 เปอร์เซ็นต์ถึงไม่มีโรงเรียนที่เปิดสอนทางศาสนาและสามัญไปพร้อมๆ กัน เด็กจะต้องมีทั้งคุณธรรมจริยธรรม และควรเรียนรู้เรื่องศาสนาตั้งแต่เล็กๆ เพราะเด็กเปรียบเสมือนผ้าขาว ตั้งแต่แรกเกิดถึง

หกขวบเป็นวัยที่เด็กจะจดจำได้ง่าย และสามารถจดจำได้เยอะ ถ้าเราปล่อยให้ช่วงวัยเด็กผ่านไปโดยไม่เรียนเฉพาะสายสามัญอย่างเดียว หลังจากจบชั้นประถมขึ้นชั้นมัธยมค่อยให้เรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา พอถึงตอนนั้น เด็กก็โตเป็นไม้แข็งดัดยากแล้ว”

ด้วยเหตุนี้ โรงเรียนอามานะศักดิ์ซึ่งเปิดสอนทั้งหลักสูตรสามัญและศาสนา แห่งแรกของปัตตานีจึงถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี 2532 โดยได้รับความร่วมมือสนับสนุนก่อตั้งโรงเรียนจากบุคคลสำคัญในท้องถิ่นหลายคน อาทิเช่น นักการเมืองท้องถิ่น นายทหารระดับสูง คณาจารย์รวมทั้งองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น

ความสำเร็จของโรงเรียนพิสูจน์ได้จากปริมาณนักเรียนที่เพิ่มขึ้นทุกปี โดยในปีแรกเริ่มก่อตั้งเปิดสอนเฉพาะชั้นอนุบาล 1 เพียง 24 คน หลังจากนั้นจึงค่อยๆ ขยายชั้นปีละชั้นจนถึง ป.6 ในปี 2541 ปัจจุบันมีเด็กนักเรียนทั้งหมด 1,780 คน ภาษาที่ใช้สอนในโรงเรียนมีทั้งภาษามลายู ภาษาไทย ภาษาอาหรับและภาษาอังกฤษ

ตลอดเวลาหลายปีที่ผ่านมา โรงเรียนอามานะศักดิ์ได้กลายเป็นต้นแบบและเป็นที่ศึกษาดูงานโรงเรียนอนุบาลสอนศาสนาและสามัญให้กับนักการศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งสร้างความภาคภูมิใจให้กับแม่ครูกาญจนาเป็นอย่างมาก

แม่ครูเล่าถึงความท้าทายของการเป็นนักการศึกษาผู้หญิงว่า “เราเป็นหนึ่งเดียวในสมัยนั้น เวลาที่มีการประชุมคณะกรรมการในโรงเรียนก็เป็นผู้หญิงที่นั่งอยู่คนเดียวในที่ประชุม มีบางคนบอกว่าผู้หญิงมุสลิมเป็นผู้ตาม และควรจะได้รับบทะนุณอม แต่ในทางกลับกันนักการศึกษาจากประเทศซาอุดีอาระเบีย เขาบอกว่าเราประทับใจในตัวคุณมาก เพราะว่างานเพื่อสังคมไม่ใช่หน้าที่ของผู้หญิงมุสลิม แต่คุณกล้ามารับผิดชอบแทนผู้ชายได้ เราชื่นชมอย่างยิ่ง

เนื่องจากในสังคมมุสลิมชุมชนหนึ่งจะต้องมีผู้รู้ศาสนาอย่างน้อยหนึ่งคน ถ้าไม่มีผู้รู้ทางศาสนาเลย ก็จะต้องว่ามุสลิมทั้งชุมชนนั้นได้รับบาปร่วมกันทั้งหมดเพราะฉะนั้นการเปิดโรงเรียนศาสนาและสามัญพร้อมกันไปจึงเป็นสิ่งจำเป็น

“ถ้าเราไม่ทำโรงเรียนอย่างนี้ เด็กๆ ก็จะเรียนแต่ทางโลกอย่างเดียว แทนที่จะได้เรียนรู้ศาสนา ซึ่งจะทำให้ทุกคนในชุมชนต้องบาป”

แม่ครูเล่าถึงแรงขับที่ทำให้เธอมีความกล้าหาญและแตกต่างจากผู้หญิงมุสลิมคนอื่น ๆ ว่า “เป็นเพราะเรารู้และเราได้มีโอกาสเรียนประวัติศาสตร์ ทำให้เห็นว่าปัตตานีเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่มาก่อนในอดีต ผู้หญิงของเราเก่งมีความสามารถ และเมื่อไรก็ตามที่ผู้หญิงขึ้นครองเมืองก็จะเป็นที่ประจักษ์ไปทั่วโลก เราเห็นว่าผู้หญิงคนอื่นทำได้ ตัวเราเองก็ต้องทำได้เหมือนกัน อัลเลาะห์ได้ตั้งให้เหมือนกัน ภรรยาท่านนบีก็เก่งสามารถออกรบซึ่งทำให้เห็นว่าอัลเลาะห์ไม่ได้ปิดประตูโอกาสสำหรับผู้หญิง ถ้าผู้หญิงที่เก่งและมีความสามารถอัลเลาะห์ก็จะสนับสนุนให้เป็นผู้นำ”

จากการซึมซับประวัติศาสตร์ แม่ครูไม่เพียงเก็บงำไว้คนเดียว เธอยังได้ถ่ายทอดไปยังลูกศิษย์และเพื่อนครู “ถ้าเราปล่อยไปเด็กจะยิ่งโง่ อดีตที่เคยยิ่งใหญ่ก็จะหายไป เรามักจะพูดกับเด็กๆ ว่า เธออย่าขี้เกียจ และอย่าขี้ขลาด บรรพบุรุษของเราเคยกล้าหาญและมีความขยันขันแข็ง อาณาจักรปัตตานีदारุสลามจึงได้เป็นที่รู้จักไปทั่ว”

การสอนให้เด็กๆ รู้จักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้เธอถูกกล่าวจากเพื่อนครูว่าเป็นผู้ปลุกระดมและต้องการแบ่งแยกดินแดนจนต้องมีการสอบสวนจากทางจังหวัดต่างๆ ที่ความจริง แม่ครูไม่เคยคิดถึงเรื่องการแบ่งแยกเลยสักนิดเดียว

“เราไม่เคยคิดเรื่องแบ่งแยกดินแดนเลย สิ่งที่เราต้องการคือเสรีภาพ ความเสมอภาค เราต้องการเสรีภาพในการปฏิบัติศาสนกิจ และต้องการการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกับส่วนกลาง นอกเหนือจากสองเรื่องที่ว่า เราก็คือต้องการความเสมอภาคในเรื่องเศรษฐกิจ ทุกศาสนาและเชื้อชาติจะต้องอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ ในปัจจุบันนี้ที่อยู่กันไม่ได้เพราะไม่มีความเสมอภาคและความยุติธรรม”

ไม่เพียงแต่เรียกร้องการศึกษาที่ทัดเทียมกับส่วนกลางแล้ว แม่ครูได้ผลักดันให้โรงเรียนตั้งโครงการเด็กกำพร้า โดยให้โอกาสเด็กกำพร้าที่สูญเสียพ่อแม่ ฐานะยากจน และจากสถานการณ์ความรุนแรง

“เราสอนให้เด็กๆ ในโรงเรียนว่า อย่าไปรังเกียจเด็กกำพร้า เพราะเขาเป็นผู้ถือกุญแจสวรรค์ ในอิสลามถือว่าเด็กกำพร้าเป็นบุคคลพิเศษ ต้องให้การเอื้อเฟื้อและอุปการะ คนที่ดูแลและอุปการะเด็กกำพร้าจะได้ผลบุญมากมาย และเป็นการเปิดประตูสวรรค์”

นอกจากนี้ เธอยังได้เรียนรู้ความสำคัญในการช่วยเหลือเด็กกำพร้าจากเจ้าอาวาส วัดศรีสุข เขตมีนบุรี จากคำสอนที่ว่า “เด็กกำพร้าเขามีหัวใจคนเดียว เราต้องนึกถึงเขาก่อน อย่าทำให้เขาเสียใจ”

แม้ในวันนี้ แม่ครูจะผ่านร้อนผ่านหนาวมากกว่า 65 ปี แต่เธอกลับยังคงดูแข็งแรง และมีกำลังใจในการทำงานเพื่อเด็ก ๆ อยู่เสมอ ดังคติประจำใจที่ติดไว้บนผนังในห้องทำงาน ซึ่งเป็นเสมือนน้ำหล่อเลี้ยงจิตใจในยามอ่อนล้าที่ว่า “ไอ้อัลเลาะห์แท้จริง ฉันขอความคุ้มครองจากพระองค์ให้พ้นจากความอ่อนแอและความเกียจคร้าน”

✧ การมีมะห์ สร้างชะ ✧
เปลี่ยนความกลัว เป็นความเห็นใจ

สัมภาษณ์ : งามศุภร์ รัตนเสถียร

เรียงเรียง : วันดี สันติวุฒิเมธี

“

ขนาดเขาเป็นคนกรุงเทพฯ จากนอกพื้นที่ยังไม่กลัว เราเป็นคนพื้นที่
ทำไมจะต้องกลัว...เวลาที่ไปในพื้นที่จริง สิ่งทีกลัวไม่ใช่อย่างที่คิดเลย
มันมีอะไรดีๆ มากกว่านั้น

”

ว่า หนุ่มสาวขึ้นชื่อว่าเป็นวัยแห่งการแสวงหาและมีพลังมุ่งมั่นในการทำตามความฝันของตนเองให้เป็นจริง การ์มีะห์ สารีระ หรือ จัส หญิงสาวมุสลิมวัย 24 ปี จากอำเภอสุไหงปาตี จังหวัดนราธิวาส เป็นหนึ่งในคนรุ่นใหม่ที่มีจิตอาสามุ่งมั่นอยากช่วยเหลือผู้อื่นที่มีความทุกข์ยากมากกว่าแสวงหาความสุขสบายให้ตนเอง เธอเดินทางไปยังพื้นที่เสี่ยงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อทำค่ายกับเด็กๆ และเดินทางไปเยี่ยมหมู่บ้านผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรงเพื่อรับฟังความทุกข์ยากจากปากของผู้สูญเสียด้วยตนเอง แม้ว่าครั้งหนึ่งเธอจะเคยรู้สึกหวาดกลัวกับสถานการณ์ความรุนแรงเช่นเดียวกับคนทั่วไป แต่หลังจากเธอได้สัมผัสถึง ‘หัวใจ’ ของผู้คนในพื้นที่ด้วยตนเองแล้ว ความหวาดกลัวก็แปรเปลี่ยนเป็นความเห็นใจและพลังแห่งความมุ่งมั่นเพื่อช่วยเหลือผู้คนที่เธอได้พบเจออย่างสุดความสามารถ

จัสเติบโตมาในครอบครัวชาวมุสลิมในฐานะพี่สาวคนโตของน้องๆ ที่คลานตามกันมาอีกสามคน แม้ว่าสังคมมุสลิมจะให้สิทธิเสรีภาพเพศชายมากกว่าเพศหญิง แต่ในสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น เธอกลับรู้สึกโชคร้ายที่ได้เกิดมาเป็นลูกผู้หญิง เพราะทำให้เธอไม่ต้องตกไปอยู่ในบัญชีดำของทางการไทยเช่นเดียวกับผู้ชายมุสลิมจำนวนมากที่จบจากโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม

หลังเรียนจบโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม จัสเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เอกภาษามลายู โดยได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาจากมูลนิธิอิมลีน เธอใช้ชีวิตช่วงแรกในรั้วมหาวิทยาลัยร่วมกิจกรรมกับชมรมมุสลิม โดยจัดค่ายอบรมจริยธรรมภาคฤดูร้อนให้กับเด็กๆ ในหมู่บ้านมุสลิม เธอจำได้ว่ามีอยู่ครั้งหนึ่งที่ไม่ทำค่ายฯ ที่จังหวัดตรัง เธอรู้สึกเสียใจเพราะมุสลิมที่นั่นกลัวคนจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้ว่าจะเป็นมุสลิมเหมือนกันก็ตาม เหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้เธอเกิดคำถามขึ้นในใจว่าเพราะเหตุใดคนมุสลิมด้วยกันจึงไม่เข้าใจกัน

ทว่าเมื่อนึกย้อนถึงเหตุการณ์ปล้นปืนที่ค่ายทหารปิเหล็งเมื่อปี 2547 ตัวเธอเองก็ยังรู้สึกหวาดกลัวสถานการณ์ในบ้านเกิดตัวเองเช่นเดียวกัน

“ตอนนั้นสถานการณ์ในนราธิวาสวิกฤตและน่ากลัวมาก เพราะสถานที่ปล้นปืนอยู่ห่างจากบ้านเราประมาณ 30-40 กิโลเมตรเท่านั้น ทำให้หมู่บ้านของเราถูกปิดล้อม

และชาวบ้านถูกจับกุมประมาณ 12 คน นอกจากนี้ รอบๆ หมู่บ้านยังเป็นพื้นที่สีแดง และหมู่บ้านไอบาตุ ซึ่งอยู่ติดกันก็มีเหตุการณ์อุสตาซโดนยิงอีกด้วย”

ช่วงเวลานั้น จัสกำลังเรียนหนังสือที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี ชั้นปีที่หนึ่ง เธอจึงใช้ชีวิตส่วนใหญ่ในรั้วมหาวิทยาลัย เพราะรู้สึกว่าการกลับบ้าน

“เวลาเรากลับบ้าน พอมีคดี ทุกคนจะปิดบ้านเงียบ ทั้งๆ ที่บ้านอยู่ใกล้อำเภอ แต่ก็ยังกลัว ไม่มีใครกล้าออกไปไหน แม้ว่าเราจะกลับบ้านเดือนละครั้ง แต่ก็ไม่อยากอยู่บ้าน นานๆ แคว้นสองวันเท่านั้น เราจึงไม่ได้สัมผัสกับเรื่องราวเหล่านี้เท่าไร แต่เท่าที่ได้ยินมา ชาวบ้านอยู่กันด้วยความกลัว ตั้งแต่มีการใช้พระราชกำหนดฉุกเฉินและกฎอัยการศึก

“ช่วงระหว่างปี 2547-2548 บางทีไม่อยากกลับบ้าน เพราะกลับไปทีไรก็จะรู้สึกกลัว เวลากลางคืนกลัวรถวิ่งผ่านหน้าบ้าน ถ้าเป็นรถตำรวจทหารก็รู้ว่ากำลังจะเกิดเหตุการณ์ขึ้น แต่คิดอีกทีหนึ่งพ่อแม่พี่น้องเราอยู่ที่นั่น ถ้าเราหนีมาตัวคนเดียวคงไม่ดี”

หลังจากมุ่งหน้าร่ำเรียนหนังสือจนถึงปลายปีที่สี่ เธอมีโอกาสดำเนินชีวิตออกไป ทำกิจกรรมในพื้นที่เสี่ยงสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้ลงพื้นที่ร่วมกับคณะทำงาน ยุติธรรมเพื่อสันติภาพ สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และสหพันธ์นิสิตนักศึกษา ชายแดนใต้ไปเยี่ยมเยียนหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง นับจากวันนั้นความหวาดกลัวจึงเริ่มแปรเปลี่ยนเป็นความสนใจและความทุ่มเทร่างกายแรงใจเพื่อช่วยเหลือ ผู้ทุกข์ยากมาจนถึงทุกวันนี้

“เมื่อก่อนเวลาเห็นชื่อ ‘บันนังสตา’ จะรู้สึกไม่อยากไปเพราะเป็นพื้นที่เสี่ยง แต่พอ ไปจริงๆ แล้วรู้สึกว่ามันคือชุมชนของเราเหมือนกัน เรามีเพื่อนไทยพุทธคนหนึ่งบอกว่านี่ พ่อแม่มาลงพื้นที่ เขาบอกว่า ‘ถ้าเขามาตายที่นี่ก็ไม่เสียตาย’ ขนาดเขาเป็นคนกรุงเทพฯ จากนอกพื้นที่ยังไม่กลัว เราเป็นคนพื้นที่ ทำไมจะต้องกลัว เรา รู้สึกว่าไปด้วยใจ

“เวลาที่ไปในพื้นที่จริง สิ่งทีกลัวไม่ใช่อย่างที่คิดเลย มันมีอะไรดีๆ มากกว่านั้น ในช่วงปิดเทอมมีการไปทำค่ายที่หมู่บ้าน หมู่บ้านที่เลือกส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านชนบท ห่างไกลจากเมือง ขาดการพัฒนาคุณภาพชีวิต และไม่คอยได้สัมผัสกับสังคมภายนอกสักเท่าไร

“อีกส่วนหนึ่งเป็นหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันด้วย

ดังนั้นพอเราไปเห็นเด็ก ๆ หรือผู้ใหญ่ในชุมชน ทำให้เราได้เห็นภาพจริง ๆ ที่เกิดขึ้นกับพวกเขา ได้พูดคุย สัมผัส และรู้จักกลุ่มคนเหล่านี้อย่างใกล้ชิด การที่เขาอยู่ในชุมชนที่ห่างไกลทำให้เขาไม่ค่อยมีโอกาสเหมือนเรามากนัก พอเราได้เข้าไปทำกิจกรรมจึงเป็นเหมือนการเปิดช่องทางหรือเปิดเวทีให้เขาได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับเราว่า เขาอยู่ตรงนั้นเป็นยังไงบ้าง

“เราเคยได้พูดคุยกับแม่ผู้สูญเสียลูกเพราะถูกยิงหรือโดนจับ เขาเหมือนไม่มีที่พึ่งไม่รู้จะไปปรึกษาใคร เวลาได้พูดคุยกับเรา เขานั่งร้องไห้ต่อหน้าเรา เรารู้สึกว่าคงทิ้งเขาไม่ได้”

จับบอกเล่าถึงเหตุผลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานสังคมและชุมชนว่า

“เพราะเราเข้าถึงชุมชน เราได้เห็นและได้ยินมานาน ก็เลยทำให้จิตใจเราถูกหล่อหลอมไปอยู่ในเรื่องนั้น”

ทว่าเมื่อนึกย้อนไปถึงสมัยเรียนปีหนึ่งปีสอง เธอบอกว่าเวลานั้นเธอยังไม่ได้สนใจในความทุกข์ยากของคนอื่นมากนัก แม้จะรู้ว่าสถานการณ์ทางบ้านเดือดร้อนก็ตาม

“ตอนนั้นคิดว่าเอาตัวเองให้รอดก่อน คิดว่าเรียนไปก่อนเถอะ ยังไงเราก็ทำอะไรไม่ได้ คิดว่าเราไม่ได้เป็นจิ๊กซอว์ที่ทำให้ส่วนประกอบเขาครบ เราเป็นแค่เด็กคนหนึ่งคงทำอะไรไม่ได้มาก แต่จริงๆ แล้ว มันไม่ใช่อย่างนั้น”

จากประสบการณ์การลงพื้นที่ที่ผ่านมาทำให้เธอเริ่มมองเห็นปัญหาหลายอย่าง โดยเฉพาะปัญหาการศึกษาของเด็กและผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ

“สิ่งที่เป็นกังวลคือ การศึกษาของเด็กๆ บางคน พ่อเสียชีวิตหรือโดนจับ แม่ทำงานเลี้ยงตัวเองเลี้ยงลูกๆ สี่ห้าคนในวัยเรียน แล้วคนในชนบทเขาไม่มีอาชีพเป็นหลักแหล่งยกเว้นคนที่มีสวนก็โคตไป แต่สำหรับคนที่ไม่มีส่วน สามีเคยทำงานหาเลี้ยงเขา พอสามีโดนจับหรือเสียชีวิต เหลือแต่ภรรยาต้องทำงานเล็กน้อยๆ ได้วันละ 50-60 บาท แค่ซื้อข้าวกินยังไม่พอแล้วจะส่งลูกเรียนได้อย่างไร รายได้ของแม่กับการศึกษาของลูกมันเป็นเรื่องเชื่อมโยงกัน แม้ตอนนี้รัฐบาลจะให้เรียนฟรี แต่พอเอาเข้าจริงมันมีค่าใช้จ่ายมากกว่านั้น

“บางทีถ้าลูกไปโรงเรียน แล้วแม่ต้องไปทำงานที่สวนยางคนเดียวก็ยากแล้ว เพราะ

ต้องไปตั้งแต่หัวรุ่ง ถ้าไม่มีพ่อไปด้วย แม่ก็ไม่กล้า เขาก็ต้องพาลูกไปด้วย พอเกิดเหตุการณ์ ผู้ชายไม่กล้าเอาตัวเองมาให้คนภายนอกเห็น เพราะเสี่ยงถูกจับตัว ผู้หญิงจึงต้องออกมาต่อสู้เพื่อความอยู่รอด เพื่อลูกๆ เวลาทำงาน มีการเรียกร้องอะไรผู้หญิงต้องออกมาต่อสู้ด้วยตัวเอง เพราะผู้ชายกลายเป็นกลุ่มเสี่ยง

“เมื่อก่อนสังคมมุสลิมจะถือว่า ผู้หญิงอยู่หลังม่าน ผู้ชายจะทำงานอยู่หน้าม่าน แบ่งหน้าที่กันชัดเจน ผู้ชายเป็นคนหาเงินเลี้ยงครอบครัว ผู้หญิงเป็นคนดูแลบ้าน แต่ปัจจุบันเมื่อผู้ชายไม่สามารถออกมาทำตรงนั้นได้ ก็คงต้องเป็นผู้หญิงทำแทน เสี่ยงชาวบ้านส่วนใหญ่จากกลุ่มสตรีบอกว่า เขาอยากมีรายได้ ถึงแม้วันนี้สามีไม่อยู่ เขาก็อยากมีรายได้เลี้ยงลูก อยากให้เมืองค์กรที่ช่วยเหลือด้านอาชีพ

“ชาวบ้านอยากได้ตรงนั้นเขาไม่ได้ตั้งใจที่สามีเขาเสียชีวิต หรือว่าสามีเขาไปโดนอะไร แต่เขาตั้งใจเรื่องอนาคตของเขามากกว่า คนที่ตายไปเราทำอะไรได้ไม่มาก แต่คนที่ยังอยู่ยังต้องเดินต่อไป ตามหลักคำสอนศาสนา การตายเป็นเรื่องที่คนมุสลิมรับได้ใครๆ ทุกคนต้องตาย อันนี้เหมือนเป็นอุปสรรคของคนมุสลิมที่ไม่ต้องการต่อสู้”

สิ่งที่หญิงสาวรุ่นใหม่นี้ฝันอยากเห็นคือ การส่งเสริมโอกาสดีๆ ให้ผู้หญิงได้พึ่งพาตนเองต่อไป แม้ว่าจะไม่มีเสาหลักของครอบครัว

“เราจะเห็นว่าผู้หญิงไม่มีทางออกให้ตัวเอง เขาอยู่ในสังคม ไม่มีความรู้ ไม่มีประสบการณ์ ไม่รู้ว่าภายนอกเป็นยังไง อยากหาโอกาสดีๆ ให้เขาด้วย”

นอกจากลงพื้นที่รับฟังปัญหาด้วยตนเองแล้ว จัสยังพยายามวิ่งเต้นหาทุนจ้างครูมาสอนพิเศษให้กับเด็กๆ โดยเฉพาะในพื้นที่อำเภอธารโต และอำเภอสายบุรี เพื่อสร้างอนาคตทางการศึกษาให้กับเด็กๆ ด้วยเช่นกัน

“พอเกิดเหตุการณ์ ครูก็คงกลัวเหมือนกัน ส่งผลกระทบต่ออนาคตของชาติทำให้เด็กๆ บางโรงเรียนที่อำเภอธารโตได้เรียนหนังสือแค่สองคาบ เข้าหนึ่งคาบและเย็นหนึ่งคาบ ครูก็สอนไม่ได้เต็มที่ เด็กจะมาหรือไม่มาก็ช่าง ทำให้เด็กบางคนอยู่ ป.6 ยังเขียนชื่อตัวเองไม่ได้ เราจึงพยายามหาทุน เพื่อช่วยสนับสนุนอุปกรณ์การเรียน สามารถช่วยเหลือครูให้ค่าตอบแทนเล็กๆ น้อยๆ กับครูบ้าง”

เมื่อถามถึงความหวังของสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจะยุติลงเมื่อใด เธอมองว่า

“ถ้าจะให้สถานการณ์กลับมาสันติ ก็คงต้องทำในหลายๆ ด้าน รัฐต้องเปลี่ยนนโยบายบางอย่างที่แข็งต่อประชาชน ต้องสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นก่อน”

*** นารี เจริญผลพิริยะ ***
ผู้บ่งชี้ความรุนแรงด้วยสันติวิธี

สัมภาษณ์ : งามศุภร์ รัตนเสถียร

เรียงเรียง : วันดี สันติวุฒิเมธี

“

ความเป็นมนุษย์มีความสำคัญที่ต้องถูกรักษาเอาไว้ เพราะมันมี
ศักยภาพบางอย่างที่สำคัญ ไม่ควรตายจากการใช้ความรุนแรง

”

❖ เราเป็นคนประเภททนเห็นความรุนแรงไม่ได้ ถ้าเห็นก็ต้องเข้าไประงับยับยั้งหรือว่า ยุติมัน เพราะชีวิตเป็นสิ่งสำคัญและมีค่า ความเป็นมนุษย์มีความสำคัญที่ต้องถูกรักษาเอาไว้ เพราะมันมีศักยภาพบางอย่างที่สำคัญ ไม่ควรตายจากการใช้ความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม ดังนั้นเวลามีเหตุอะไรที่ทำให้ชีวิตต้องตาย เราารู้สึกว่าเราต้องมีส่วนในการช่วยระงับยับยั้ง เพราะคนทุกคนมีค่า มีความหมายต่อโลก มนุษย์สามารถเป็นคนดีงามได้

“สิ่งที่พึงกระทำคือต้องรักษาชีวิตเขาไว้ พอเวลาที่เราได้ยินเรื่องมีการตาย มีการเบียดเบียน ไม่ใช่เฉพาะภาคใต้ที่เราารู้สึกต้องช่วยเหลือ ตั้งแต่สมัยที่รู้เรื่องอัฟกานิสถานหรืออิรัก แม้ไม่ได้รู้จักกันแต่ไม่อยากให้คนที่นั่นตาย เราจึงต้องทำอะไรบางอย่าง เพราะฉะนั้นสามจังหวัดอยู่ใกล้กันแค่นี้ไม่มาไม่ได้”

นารี เจริญผลพิริยะ หรือ คุ้ง สาวไทยพุทธ วัยสี่สิบปลายๆ จากจังหวัดนนทบุรี บอกเล่าถึงแนวคิดหลักของการดำเนินชีวิตซึ่งนำพาเธอเข้าสู่เส้นทางการทำงานด้านสันติวิธีมาตั้งแต่สมัยเรียนมหาวิทยาลัยจนกลายเป็นวิทยากรอบรมสันติวิธี ซึ่งเป็นที่รู้จักทั้งในแวดวงองค์กรพัฒนาเอกชนและภาครัฐ เธอมักจะแนะนำตัวเองเวลาเป็นวิทยากรอบรมว่า “คุ้งบางกรวย” ตามชื่อเขตจังหวัดนนทบุรีที่เธออาศัยอยู่ หลังเกิดเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะเมื่อต้นเดือนพฤษภาคม 2547 เธอมุ่งหน้าสู่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อค้นหาความจริงด้วยตัวเอง นับจากวันนั้นเป็นต้นมา เธอยังทำงานอยู่ในพื้นที่แห่งนี้เพื่อร่วมยุติความรุนแรงและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์จนได้รับฉายาใหม่จากชาวบ้านในพื้นที่ว่า “คุ้งเยียวยา”

คุ้งเป็นหนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มสตรีสานสัมพันธ์สู่สันติสุข หรือสอซิก (ส.6) ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มของผู้หญิงที่ถูกชาย สามี พ่อ หรือญาติเสียชีวิตในเหตุการณ์ตากใบและเหตุการณ์รุนแรงอื่น นอกจากนี้ยังเป็นหนึ่งในผู้ร่วมก่อตั้งเครือข่ายผู้หญิงเพื่อสันติภาพ รวมทั้งเคยเป็นคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ และปัจจุบันเธอเป็นที่ปรึกษาโครงการสันติอาสาสมัครชีพยาน

เมื่อนึกย้อนถึงวันที่เดินทางมายังดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ครั้งแรก เธอบอกว่า ภาพที่เห็นแตกต่างจากที่จินตนาการไว้ลิบลิบ

“ไม่นึกไม่ฝันว่าจะต้องมาแถวนี้ ไม่นึกว่าคนที่นี่เป็นคนมลายู คิดว่าคนที่นี่เป็นคนไทยไกลปืนเที่ยง เป็นชาวบ้านที่อยู่ไกลศูนย์อำนาจ กริถยง ยากจน ซึ่งเป็นภาพที่เคยเห็นนักศึกษานำเสนอทางภาคใต้ แต่ไม่เคยนึกเรื่องชนชาติที่แตกต่าง

“มาสามจังหวัดภาคใต้ครั้งแรกเมื่อต้นเดือนพฤษภาคม 2547 หลังเกิดเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะประมาณสองสามวัน เราไปที่มัสยิดเจอคนเต็มเลย เริ่มรู้สึกแปลกใจที่มีคนตายอย่างรุนแรงแต่ทำไมในมัสยิดคนเดินกันแน่นมาก มีคนมานั่งขายของเหมือนงานวัด แล้วคนที่มาก็แต่งตัวสีสันทสวยงาม หลายเรื่องที่เราพบไม่เป็นอย่างที่เราคิด ดังนั้นวิธีคิดที่เรามีอาจไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นจริงๆ ในพื้นที่ จึงเริ่มตั้งคำถามว่า ทำไมมีคนตายเยอะ แต่เขากลับเฉยๆ ไม่โศกเศร้า อาจจะมีบางคนดูท่าทางแค้นเคือง บางคนมาภาวนา แต่ดูไม่เหมือนงานศพ เราพยายามทำความเข้าใจกับสิ่งที่เห็น แล้วจึงเริ่มเข้าใจมากขึ้นว่ามุสลิมไม่ถือว่าความตายเป็นเรื่องโศกเศร้า ความตายคือการคืนสู่พระเจ้า

“วิธีคิดในตอนแรก คือตั้งคำถามว่าทำไมเขาถึงทำ เราต้องรู้เบื้องหลังก่อน ไปถามคนโน้นคนนี้ เรียนรู้จากทุกคน ตั้งคำถามเดียวกันกับคนหลายๆ คน โดยไม่ได้คิดว่าคนๆ หนึ่งเป็นเจ้าของความจริงในเรื่องหนึ่ง ทำให้เริ่มมีความรู้ในวัฒนธรรมที่แตกต่างมากขึ้นเรื่อยๆ

“ตอนเริ่มงานไม่รู้ว่าจะมาทำอะไร แต่เห็นว่าผู้ชายตายในกรือเซะตั้ง 106 คน คิดว่าเขาต้องมีญาติพี่น้อง มีเมีย และสังคมมุสลิมมีลูกเยอะ ดังนั้นน่าจะมีเด็กๆ ที่ได้รับผลกระทบไม่น้อย พอผู้ชายตายไปเยอะ เราคิดว่ากลุ่มผู้หญิงสำคัญ น่าจะไปติดตามผู้หญิงจากครอบครัวที่เสียชีวิตและต้องไปดูแลเด็กๆ ถ้าเข้าไม่ถึงกลุ่มนี้ เด็กๆ ต้องกลายเป็นปัญหาในอนาคต ครอบครัวคนพวกนี้ต้องถูกเป็นผู้ร้ายในสถานการณ์แบบนี้ แล้วก็แบบนั้นจริงๆ”

หลังจากมุ่งประเด็นไปที่การทำงานกับผู้หญิง คຸ່งจึงร่วมกับมูลนิธิผู้หญิง และคนที่สนใจเรื่องสันติภาพ ซึ่งก็เป็นผู้หญิงล้วนๆ ตั้งเครือข่ายผู้หญิงเพื่อสันติภาพเพื่อภารกิจภาคใต้ขึ้น

“เราไปเยี่ยมกลุ่มคนรู้จักที่กิ่งอำเภอกรงปินัง และตำบลห้วยกระทิง (จังหวัดยะลา) ไปเห็นสภาพบ้าน ได้พูดคุยกับเขา ยิ่งเห็นเด็กเยอะมากขึ้นไปอีก เมียผู้ตายต้องอยู่

หลายคน มีคนท้องใกล้คลอด ที่คลอดออกมาแล้วตัวแดงๆ ห้าเดือนเป็นลูกผู้ตาย เห็นสภาพแล้วตั้งคำถามว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร บางบ้านไม่เหลือผู้ชายเลย หรือเหลืออยู่คนเดียวก็เพี้ยน ที่บ้านเหลือแต่แม่ที่อายุมากแล้ว ลูกสาวซึ่งสามีตาย ลูกสะใภ้ เด็กเล็กๆ บางบ้านก็จนมากอยู่กัน 9 คนในบ้านขนาดไม่เกินเก้าตารางเมตร เราพบว่ากลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์มัสยิดกรือเซะมีปัญหาเศรษฐกิจชัดเจน”

ในช่วงแรกของการลงพื้นที่ ชาวบ้านต่างสงสัยว่าผู้หญิงจากเมืองกรุงคนนี้เป็นใคร แต่เมื่อเวลาผ่านไป ความจริงใจของเธอก็ได้รับการพิสูจน์และยอมรับจากคนในพื้นที่ในที่สุด

“มาแรกๆ เขาสงสัยว่าเราเป็นใคร เขาคิดว่าเราเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ถึงทุกวันนี้บางคนก็ยังงงๆ ว่าเป็นใคร เพียงแต่เขาไม่ได้รู้สึกเป็นศัตรู เขาไม่ได้รู้สึกว่าเราอันตรายกับเขา เขาเลยไม่ตั้งคำถามว่าเราเป็นใครกันแน่ มีความรู้สึกในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน เป็นความรู้สึกที่ดีต่อกัน ช่วยเหลือกันได้ไม่ว่าคุณจะเป็นอะไร

“ชาวบ้านไม่ซับซ้อน เขาอยู่กับเราแค่หนึ่งวันหรือสองวันก็รู้สึกสนิทกันมาก คุยกันได้เยอะ เราสัมผัสได้ถึงความหวาดระแวงที่หายไป ทั้งๆ ที่ดูปัญหาแล้ว มันรุนแรงมาก พอไว้วางใจก็คุยกันได้ เขาอาจจะมีความระมัดระวังในบางเรื่องที่ยากสงวนไว้บ้าง

“ตอนแรกชาวบ้านอำเภอดากใบก็ไม่ไว้ใจ พูดเลยว่าไม่ไว้ใจ แต่ก็น่าแปลกเราใช้เวลาแค่สองวัน พอวันจะกลับเขาเข้ามาอดเรา ซึ่งเราไม่ถือว่าเป็นความสามารถของเขา แต่กลับเห็นว่าคุณภาพทางจิตใจของชาวบ้านไม่ซับซ้อนมากนัก ถ้าแสดงความจริงใจให้ไป ก็ได้รับการยอมรับทันที”

คู่แข่งแสดงความจริงใจด้วยการพูดความจริงกับชาวบ้านตั้งแต่แรก ทั้งการชี้แจงเหตุผลของการเดินทางมาที่นี่ และหากเธอรับปากว่าจะทำอะไร เธอก็จะทำตามที่ได้รับปากไว้ทุกเรื่อง ไม่ปล่อยให้ชาวบ้านตั้งความหวังแล้วไม่ทำ เพราะนั่นหมายถึงความจริงใจจะถูกบั่นทอนลงไป

“เราต้องบอกชาวบ้านตั้งแต่ต้นว่า หนึ่ง เราไม่มีเงิน ไม่ได้แจกเงิน แต่ทำเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ อยากให้เราฟื้นความรู้สึกเศร้าหมองกลับมาปกติได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องของสิทธิ ถ้าเรามีสิทธิ เราก็จะไปช่วยกันทางสิทธิ สอง อะไรที่ทำได้ รับปากว่าจะทำก็ต้องทำอะไรที่ทำได้จะไม่รับปาก อะไรที่บอกว่าพยายามก็จะพยายามทำให้ พวกกันตรงๆ จะ

ไม่รับปากทุกเรื่อง

“สำหรับชาวบ้าน พอเป็นมิตรแล้ว อะไรก็ให้หมด ตอนมาทำงานช่วงแรกๆ ไปเยี่ยมชาวบ้านที่ทรงปีนังขนาดเขายากจนก็ยังไม่ซื้อน้ำหวานมาต้อนรับ บอกว่าเป็นวัฒนธรรมของเขา คนมาถึงบ้านไม่ต้อนรับไม่ได้ ต้องหาน้ำหาท่ามาให้กิน มีลองกองกำลังออกก็เก็บให้ เป็นอุปนิสัยพื้นฐานพร้อมจะให้แก่ผู้อื่นถ้าเขามี ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ดี ไม่ใช่คนโหดร้ายอย่างที่ภาพโดยทั่วไปมี

“พอมายู่ต่างวัฒนธรรม จากมีตบอดเรื่องอิสลามก็รู้จักอิสลามมากขึ้น น่าสนใจมากที่อิสลามก็มีหลายอย่างใกล้เคียงพุทธถ้าชาวพุทธเป็นชาวพุทธจริงๆ ตอนนี้มีปัญหาคือเป็นชาวพุทธแต่เพียงในนามเท่านั้น ถ้าชาวพุทธเป็นนักปฏิบัติธรรมทั้งหลายมาอยู่กับพวกอิสลามไม่เป็นปัญหา เพราะเหมือนพวกเดียวกันคือนักบวช

“ถ้าเป็นชาวพุทธที่ดีดีทำต้องตื่นมานั่งสมาธิ อิสลามก็ต้องตื่นมาละหมาด ผู้ปฏิบัติธรรมแบบพุทธมาอยู่กับอิสลามไม่มีปัญหาคอนเซ็ปต์อันเดียวกัน อาจใช้ภาษาต่างกัน ใช้ท่าทางต่างกัน จริงๆ แล้วเป้าหมายอันเดียวกัน ถ้าเป็นชาวพุทธที่ดีเขาจะไม่ปฏิเสธคุณ อยู่ในศีลครบ ไม่มีมสุรา”

หลังจากศึกษาวัฒนธรรมของชาวมุสลิมมากขึ้น คຸ້ງจึงตั้งข้อสังเกตว่า ปัญหาของความแตกต่างระหว่างชาวพุทธและมุสลิมไม่ใช่เรื่องศาสนา แต่เป็นเพราะมาจากทั้งสองฝ่ายไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการศาสนาของตนเองอย่างพอดี บางคนก็มากเกินไป บางคนก็น้อยเกินไป

“ถ้าทั้งสองฝ่ายพยายามมองแต่ส่วนไม่ดีจะทะเลาะกัน แต่ถ้าพยายามเข้าใจแก่นหลักกันจริงๆ ยิ่งอยู่ด้วยกันก็จะส่งเสริมทำให้เข้าใจศาสนาตัวเองมากและลึกซึ้งขึ้นยังสามารถหยิบยืมแบบการปฏิบัติบางอย่างของอีกพวกหนึ่งมาใช้ได้ เพราะมันเป็นคอนเซ็ปต์เดียวกัน อย่างเช่นขณะทำกิจกรรมกลุ่ม พอได้ยินเสียงอาซานหรือเรียกไปละหมาดก็ต้องหยุดทำกิจกรรม เพื่อฟังเสียงอาซานก่อน การหยุดทำให้เราต้องกลับมาสู่การมีสติ ซึ่งเป็นแบบปฏิบัติที่ชาวพุทธควรจะเป็น แต่ปัญหาที่คุยเรื่องศาสนาไม่ได้เพราะส่วนใหญ่นักเอาอัตตาไปผูกกับศาสนาตัวเอง พยายามจะบอกว่าศาสนาของตัวเองดีที่สุดในโลกเวลาเปรียบเทียบไม่ได้เพื่อสร้างความเข้าใจ แต่เปรียบเทียบเพื่อต้องการเหนือกว่า”

จากประสบการณ์ทำงานกับชาวบ้านมุสลิมในช่วงหลายปีที่ผ่านมาทำให้คุ้นสัมผัส
ได้ว่า แท้จริงแล้วพุทธและมุสลิมมิได้แตกต่างกัน

“มาที่นี่ทำให้เข้าใจศาสนาอิสลามมากขึ้น ทำให้รู้สึกถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
ของมนุษยชาติมากขึ้น เวลาที่เรารู้สึกมีติดกับอะไรบางอย่าง เราก็อาจรู้สึกว่าเรากับ
ตรงส่วนนั้นอาจไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกัน เพราะเราไม่รู้ว่สิ่งนั้นคืออะไร แต่พอเรารู้จัก มัน
กระจ่างชัดมากขึ้น เราก็รู้สึกว่าไม่มีความแตกต่างกัน แต่กลับรู้สึกว่าเป็นหนึ่งเดียวกัน
มากกว่า”

✽ รอดสะنين สาและ ✽
จากผู้นสูญเสียนสูผู้นเสียสละ

สัณภาษณั : งามศุกรั รัดนเสถียร

เรียงเรียง : วันดี สันติวุฒิเมธิ

“

เราไม่ได้เป็นผู้หญิงเก่ง ชีวิตดำเนินตามทางของตนเอง ไม่ได้วางแผนล่วงหน้า แต่พอถึงทางตัน เราก็สามารถตัดสินใจฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ ถ้าใจเราเข้มแข็งและเชื่อมั่นในศาสนา

”

หญิง

หญิงทุกคนล้วนต้องการมีครอบครัวที่อบอุ่น อยากรับเป็นเมียและแม่ที่ดีของลูก แต่บางครั้งโชคชะตาดูเหมือนจะกลั่นแกล้งให้ผู้หญิงบางคนต้องเป็นหม้ายตั้งแต่ยังสาว และปล่อยให้เธอแบกรับภาระเลี้ยงดูลูกน้อยเพียงลำพัง ดังเช่นชีวิตของ รอสะนิง สาและ หรือ รุสนานีย์ วัย 26 ปี หลังจากแต่งงานได้เพียงสามปี เธอต้องสูญเสียสามีในเหตุการณ์มีสติตกหรือเซะเมื่อปี 2547 ขณะนั้นลูกชายคนโตอายุได้เพียงขวบกว่าๆ ส่วนลูกคนเล็กยังอยู่ในครรภ์ได้เพียง 2 เดือน แม้ว่าเธอต้องเผชิญกับสิ่งที่ไม่คาดฝันและแบกรับภาระอันหนักอึ้งด้วยวัยเพียง 21 ปี แต่นั่นกลับไม่ได้ทำให้ความเข้มแข็งถูกบั่นทอนและการคิดถึงผู้อื่นลดน้อยลงเลย ตรงกันข้ามเธอกลับเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมมากมายโดยมิได้นึกน้อยเนื้อต่ำใจในชะตากรรมอันพลิกผันที่เคยเกิดขึ้นกับเธอเลย

หญิงสาวผู้เข้มแข็งย้อนอดีตเมื่อครั้งเริ่มต้นชีวิตคู่ให้ฟังว่า

“เราไม่เคยรู้จักสามีมาก่อน เขาอายุมากกว่า 11 ปี พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายรู้จักกัน เพราะเป็นญาติห่างๆ ตอนนั้นเพิ่งเรียนอยู่ชั้น ม.4 ความตั้งใจของเราอยากเรียนให้จบ ม.6 แต่พ่อพ่อแม่บอกให้แต่งงานก็คิดว่า ท่านคงคิดดีแล้ว และคงถึงเวลาของเราแล้วมั้ง เพราะศาสนาสอนว่า คู่ครองไม่รู้ว่าจะมาเมื่อไร ที่ดินที่ฝั่งศพไม่รู้ว่าจะอยู่ที่ไหน การแต่งงานไม่รู้ว่าจะแต่งเมื่อไร ถึงเราจะหนีก็หนีไม่พ้น

“สมัยก่อนผู้ใหญ่จะจัดการเรื่องแต่งงานให้เป็นเรื่องปกติ ตอนนั้นอายุแค่ 18 ปี เราจะรู้อะไร ชีวิตอยู่กับครอบครัวตลอด พ่อแม่อยากจะได้คนแบบนี้ เขาเป็นคนไม่ชอบเที่ยว ชอบอยู่กับครอบครัว เราโชคดีที่ได้แต่งกับคนดี สามีจบป.6 จากโรงเรียนปอเนาะ เคยไปทำงานที่กรุงเทพฯ ตอนหลังเบื่อกลับมาทำงานที่บ้านเป็นคนตำบลเดียวกันแต่อยู่คนละหมู่บ้าน

“เขาไม่ได้มาดูแล แค่ดูรูปถ่าย แล้วผู้ใหญ่ก็จัดการให้ ตามปกติเราไม่ค่อยรู้จักกัน ต้องพยายามปรับตัวมาก สามีเป็นคนโรแมนติก ชอบเอาใจ แต่ขี้หึง จะสอนอะไรหลายอย่าง ทั้งเรื่องศาสนาและการปฏิบัติตัว เช่น ปกติเราจะใส่เสื้อแขนสั้น สามีก็ขอให้ใส่เสื้อแขนยาวเวลาออกนอกบ้าน เพราะถ้าทำตัวไม่เหมาะสม เขาก็ต้องรับผลจากการกระทำของเรา เขาเลยต้องสอนเรา

“เราจะขอตุ๋นหรือขอพรจากอัลเลาะห์ว่า ถ้าคนนี้เป็นคนดีจริงๆ ให้เป็นไปตาม

อัลเลาะห์ และสิ่งที่เราขอก็เป็นจริง พ่อแม่สามีดีกับเรา พ่อแม่เราก็รักเขา เราสบายใจ ช่วงสามปีมีความสุข มีการทะเลาะกันบ้างเพราะวัยต่างกัน เราเป็นเด็กก็อยากอยู่กับเพื่อนบ้าง ถ้าอยากจะไปต้องขออนุญาต ถ้าทะเลาะกันก็จะรอให้อารมณ์เย็นก่อนแล้วค่อยพูดกัน เพราะถ้าอารมณ์ร้อนก็ยิ่งต่อปากต่อคำกัน ถ้าเราไม่รับฟังกันและกันจะอยู่กันไม่ได้ จะทะเลาะกันตลอด เราต้องรับฟังเหตุผลและให้เกียรติซึ่งกันและกัน”

หลังจากความสุขในชีวิตคู่อยู่กับเธอได้เพียงสามปี เธอก็ต้องเผชิญกับชะตากรรมที่พลิกผันกลายเป็นหญิงหม้ายในรุ่งขึ้นของวันที่ 28 เมษายน 2547 สามีของเธอเป็นหนึ่งในผู้ขาย 106 คนที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์ครั้งนั้น แม้ว่าจนถึงวันนี้เหตุการณ์ได้ผ่านไปห้าปีแล้ว แต่คำถามในใจของเธอก็ยังไม่มีใครตอบได้

“เราไม่รู้ว่าสามีเข้าไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้ได้อย่างไร มารู้อีกเมื่อเขาเสียชีวิตไปแล้ว หลังจากสามีเสียชีวิตเปลี่ยนไปเยอะ ก่อนหน้าที่ทำอะไรไม่เป็นเลยและไม่เคยออกไปทำงานข้างนอกก็ต้องหัดเริ่มทำงาน จากงานเบาเป็นงานหนัก”

แม้ว่าการสูญเสียสามีจะเป็นเรื่องใหญ่ในชีวิตของลูกผู้หญิง แต่รุสนานียังกลับไม่ได้ปล่อยตัวเองให้จมปลักอยู่กับความทุกข์ระทม ตรงกันข้ามเธอลุกขึ้นมาพัฒนาตนเองให้ก้าวเดินต่อไปบนเส้นทางที่ไม่มีสามีเคียงข้างได้อย่างเข้มแข็งและน่าชื่นชม

รุสนานียังเริ่มต้นชีวิตการศึกษาอีกครั้งด้วยการเรียนการศึกษานอกเรียน (กศน.) จนจบชั้นมัธยม 6 ในปี 2551 โดยใช้เวลาเรียนเพียงแค่สองปี และในปีเดียวกันนั้น เธอเข้าศึกษาต่อในระดับอนุปริญญาที่วิทยาลัยชุมชนปัตตานี เอกปฐมวัย โดยได้รับการช่วยเหลือทุนการศึกษาจากมูลนิธิผู้หญิง และต่อมาได้รับทุนจากมูลนิธิพิทักษ์ประชาชาติร่วมสนับสนุนอีกทางหนึ่ง

ตลอดเวลาห้าปีที่ผ่านมา เธอได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับองค์กรพัฒนาเอกชนหลากหลายหน่วยงาน ทั้งกิจกรรมฝึกอาชีพ กิจกรรมอบรมจริยธรรม และกิจกรรมด้านส่งเสริมสิทธิสตรี ส่งผลให้เธอกลายเป็นหนึ่งในผู้หญิงที่ทำงานเพื่อสังคมที่ได้รับการชื่นชมจากผู้คนที่ได้พบเจอ เพราะเธอได้พิสูจน์ให้ทุกคนเห็นแล้วว่า ความสูญเสียไม่อาจบั่นทอนศักยภาพของผู้หญิงให้ลดน้อยลงเลย ตรงกันข้ามกลับเป็นแรงเสริมให้เธอได้ค้นพบเพชรเม็ดงามที่ซ่อนอยู่ในใจ รอวันเปล่งประกายจรัสแสงให้ผู้คนที่ชื่นชม รวมทั้ง

ให้ตัวเธอได้พบกับภาคภูมิใจในตัวเอง

“เราไม่ชอบไปประชุม นั่งฟังอยู่กับที่แล้วเครียด ชอบลงพื้นที่ทำกิจกรรมช่วยเหลือคนมากกว่า อยากทำงานแบบนี้มานานแล้ว เมื่อมีโอกาสได้ทำก็ดีใจ”

แม้ว่าเธอจะมีภาระต้องเลี้ยงดูลูกทั้งสองคน แต่ความรักที่เธอมีให้กับเด็ก ๆ กลับไม่ได้จำกัดอยู่ที่สายเลือดในอก หากยังเอื้อเฟื้อไปถึงเด็กกำพร้าและเด็กยากจนอีกมากมาย ในชุมชนของเธออีกด้วย ปัจจุบันรุดสนานีย์ทำงานกับเครือข่ายเยาวชนในโครงการคิดมิติ ซึ่งเป็นโครงการที่ช่วยเหลือเด็กกำพร้า ถึงแม้ว่าโครงการนี้จะเหลือเงินดำเนินโครงการอีกเพียงไม่กี่เดือน แต่เธอก็ยังมีความฝันที่จะทำงานช่วยเหลือเด็ก ๆ เหล่านี้ต่อไปเท่าที่ สองมือเล็กๆ ของเธอจะทำได้

“ความตั้งใจตอนนี้คือ ในหมู่บ้านมีเด็กกำพร้า 11 คน อยากขอเงินบริจาคจากเพื่อน ๆ คนละร้อยต่อเดือนให้ได้อย่างน้อยเดือนละสามพันบาทหรือมากกว่านั้นและหาหนังสือมาบริจาคให้เด็ก ๆ เหล่านี้ รวมทั้งหาทุนการศึกษาให้เด็กที่ครอบครัวยากจน มัน เป็นกิจกรรมเฉพาะหน้าที่เราอยากทำให้มันเกิดขึ้น

“มีกิจกรรมหลายอย่างที่เคยทำกับเด็ก ๆ มาแล้ว เช่น ขวนเด็กกำพร้า 20 คน มากินข้าวต้ม ไม่ได้คิดว่ามันจะต้องอ้อย เห็นเด็กมีความสุขก็พอใจแล้ว เราทำข้าวต้ม ปีละ 2-3 ครั้ง ถ้าเราทำทานให้คนอื่นได้กินอาหารอย่างมีความสุข เราก็จะได้บุญ อยากให้ผู้นำคนอื่น ๆ สนใจกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ให้เด็กได้สนุกและมีความสุข ไม่ต้องเน้น เด็กกำพร้าก็ได้”

ทุกวันนี้ ลูกชายของเธอคนโตอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของสามี ส่วนคนเล็กอาศัยอยู่กับ พ่อแม่ของเธอเอง โดยเธอยังได้ไปมาหาสู่ลูกทั้งสองอย่างสม่ำเสมอ แม้ว่าชีวิตที่ผ่านมา จะต้องเผชิญกับความสูญเสียครั้งใหญ่ของลูกผู้หญิง แต่รุดสนานีย์ในวัยเพียง 26 ปีวันนี้ กลับก้าวเดินไปข้างหน้าได้อย่างเข้มแข็งบนเส้นทางแห่งการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น โดยไม่ปล่อยให้ความทุกข์ระทมเป็นหมอกหนาบดบังเส้นทางก้าวเดินไปข้างหน้าแม้แต่น้อย

“เราไม่มีเวลายานั่งเสียใจ คิดตลอดว่าถ้าเราเสียใจมากเกินไปก็จะเป็นอันทำงาน เราต้องดูแลลูกและต้องหาเงินเพราะโลกปัจจุบันต้องมีเงินมันเป็นปัจจัยที่ทำให้ เราไม่ได้เป็นผู้หญิงแก่ ชีวิตดำเนินตามทางของมันเอง ไม่ได้วางแผนล่วงหน้า แต่พอถึงทางตัน เรา

ก็สามารถตัดสินใจฟันฝ่าอุปสรรคไปได้ถ้าใจเราเข้มแข็งและเชื่อมั่นในศาสนา”

หลังจากใช้ชีวิตเพียงลำพังอยู่นานห้าปี เมื่อต้นเดือนกรกฎาคมที่ผ่านมา รุสนาเนีย ได้เริ่มต้นชีวิตคู่อีกครั้งกับชายที่ดูใจกันมากกว่าสองปีแล้ว การคืนกลับสู่ชีวิตคู่ทำให้เธอ รู้สึกได้รับของขวัญล้ำค่ากลับคืนมาอีกครั้ง นั่นคือการได้มีคนข้างกายคอยให้คำปรึกษา และอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขในบ้านหลังเดียวกัน นอกจากนี้เธอยังอยากเพิ่มเสียงสดใสจาก เจ้าตัวเล็กมาเติมเต็มสีสันให้ครอบครัวใหม่ของเธอด้วยเช่นกัน

“อยากมีลูกเยอะ ๆ เพราะทำให้เรามีความสุข”

อภิธานศัพท์

หมวดคำศัพท์ทั่วไป

สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	หมายถึง	พื้นที่ภาคใต้ที่เกิดสถานการณ์ความไม่สงบ ประกอบด้วย ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส
พื้นที่จังหวัดชายแดนใต้	หมายถึง	พื้นที่ภาคใต้ที่เกิดสถานการณ์ความไม่สงบ ประกอบด้วย ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ 4 อำเภอในจังหวัดสงขลา ได้แก่ อ. เทพา อ. จะนะ อ. นาทวี และ อ. สะบ้าย้อย
ผู้ก่อความไม่สงบ	หมายถึง	ผู้เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่ชายแดนภาคใต้
กลุ่มดาวะห์หรือดะวะฮ์	หมายถึง	กลุ่มที่ออกไปเผยแพร่ศาสนา
แนวร่วม	หมายถึง	บุคคลหรือกลุ่มที่ให้การสนับสนุนแนวร่วมปฏิวัติแห่งชาติมาลาญปัตตานี

หมวดคำย่อ

กอ.รมน.	ย่อมาจาก	กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน
ชรบ.	ย่อมาจาก	เจ้าหน้าที่ชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน
พตท.	ย่อมาจาก	กองบัญชาการผสม พลเรือน ตำรวจ ทหาร
ศวชต.	ย่อมาจาก	ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบจังหวัดชายแดนใต้
สบ. ขต.	ย่อมาจาก	สำนักงานบริหารราชการจังหวัดชายแดนภาคใต้

หมวดคำศัพท์มุสลิม

ก๊ะ	หมายถึง	พี่สาว
ซีแย	หมายถึง	สยาม, ประเทศไทย, คนไทยพุทธ
ดูอาร์	หมายถึง	การวิงวอนจากพระผู้เป็นเจ้า
บ่าว	หมายถึง	ผู้รับใช้
ประชาชาติ	หมายถึง	พี่น้อง
มาลาอิกัต	หมายถึง	บ่าวของพระเจ้าประเภทหนึ่ง มีคุณสมบัติแตกต่างออกไปจากมนุษย์ ถูกสร้างขึ้นโดยมีชื่อและทำหน้าที่ต่างๆ กัน เช่น ญีรอฮิล มีหน้าที่นำโองการจากพระผู้เป็นเจ้ามาถ่ายทอดให้แก่ท่านศาสดา หรือรกีบ-อดีตที่ทำหน้าที่บันทึกความดีความชั่วของมนุษย์ ซึ่งการศรัทธาต่อมาลาอิกัตเป็นหนึ่งในหลักศรัทธา 6 ประการของศาสนาอิสลาม
มุสลิมมะห์	หมายถึง	ผู้หญิงมุสลิม
ริสกี	หมายถึง	สิ่งที่พระผู้เป็นเจ้า (อัลเลาะห์) ประทานให้แก่มนุษย์
ละหมาดซุบฮู	หมายถึง	การนัสการพระผู้เป็นเจ้า ก่อนแสงรุ่งอรุณขึ้น (ประมาณช่วงเวลา 4.00 น. - 5.30 น.)
ละหมาดมักริบ	หมายถึง	การละหมาดในช่วงเวลา 18.30 น.
ละหมาดฮายัต	หมายถึง	ละหมาดอันเนื่องมาจากมีจุดประสงค์ใดจุดประสงค์หนึ่งเป็นการเฉพาะ
سلام	หมายถึง	ขอความสันติจงมีแต่ท่าน
หมวกกอปิเยาะ	หมายถึง	หมวกสำหรับผู้ชายที่ใช้ใส่เวลาละหมาด
อัลกุรอาน	หมายถึง	คัมภีร์ของศาสนาอิสลาม
อาซาน	หมายถึง	การเรียกร้อง/เชิญชวนให้คนมาสู่การละหมาด
ฮาดีส	หมายถึง	พระวจนะของท่านศาสดามูฮัมมัด (ซ.ล.)

